Murat Ceritoğlu

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 1396

Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi / 27

K. GRÖNBECH

KUMAN LEHÇESİ SÖZLÜĞÜ

CODEX CUMANİCUS'UN TÜRKÇE SÖZLÜK DİZİNİ

Çeviren:

Prof. Dr. Kemal AYTAÇ

ISBN 975-17-1026-X

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 20.8.1992 tarih ve 928.1809 sayılı makam onayı ile birinci defa olarak 5.000 adet bastırılmıştır.

Türk Tarih Kurumu Basımevi — ANKARA

İnsanlığın geçirdiği büyük dönüşümlerin, elde ettiği değerlerin arkasında iki kavram yer almaktadır. "KİTAP" ve "OKUMA".

Hangi alanda olursa olsun somut, yapıcı, ulusal ve evrensel özelliklere sahip olumlu sonuçların elde edilmesi ancak düşüncenin üretilmesi ile olanaklıdır.

20. yüzyılı geride bırakmamıza çok az bir sürenin kaldığı günümüzde, bu iki kavram görselliğin sınırtanımaz etkinliği ve gücü ile savaş verir haldedir. Ne var ki iletişimin teknolojik gelişmelerle değişen türleri yanında bu iki kavram, insanlara özgü haz duygusu nedeniyle özelliğini ve önemini her zaman koruyacaktır.

Dün olduğu gibi, bugün de, gelecekte de "OKUMAK" ve "YAZMAK" insanoğlunun günlük davranışları arasında yer alacak, insanlar düşünce üretip, kendini yenilemek çabasından vazgeçmeyeceklerdir.

Bütün iyi niyetimiz ve çabalarımıza rağmen yazılı bilgi, yazılı kültür birikimi, görsel bilgi edinme yollarının çoğalmasıyla önemli darboğazlara itilmektedir. Özellikle televizyonun elinde bulundurduğu kolay erişilebilirlik gücü zaten okuma ve yazma alışkanlığı az olan insanımız için, çok önemli bu iki kavram açısından tehlike gibi görünmektedir. Karamsar olmamıza gerek yok. Aynı televizyon sinema sanatının da gerilemesine neden olmadı mı? Üstelik bu "olumsuz" gelişmeler okuma alışkanlığının yaygın, yazılı kültür birikiminin geniş olduğu Batılı toplumlarda da yaşanmıştır, yaşanmaktadır.

Soruna özellikle bu açıdan bakılırsa, Türkiye'nin karşısında duran çıkmazın, ya da aşılması gereken engelin biraz daha farklı olduğu görülebilir. O da, Batının yazılı kültür birikimini belli bir düzeye getirdikten sonra görsel kültüre onun zorlamasıyla geçtiği şu sıralarda, Türkiye'nin aynı olguyu, yazılı kültürünü henüz oluşturmadan yaşamaya başlamış olmasıdır.

Asıl üstünde düşünülmesi gereken, asıl çözüm bulunması gereken sorun budur...

Böyle bir çözüm arayışı, hiç kuşkusuz, kitaba toplum içinde gerek nitelik, gerekse nicelik açısından daha yaygın bir yer verilmesini bir ön koşul olarak sunar.

Oysa, tam da böyle bir geçiş döneminde, bir toplumda ve bir ülkede kitaplar yasaklanıyorsa, tutuklanıyorsa, kitaba yönelik girişimler "suç" olarak değerlendiriliyorsa, farklı düşüncelerin yazılı ürünleri zaman zaman dışlanıyorsa, kaygı verici bir yanılgı yaşanıyor demektir.

Kültür Bakanlığı olarak, bu zorunlulukların bilinciyle, öncelikle kitaplara yönelik yasakları kaldırarak attığımız ilk adımı, ikinci aşamada, insanlık tarihini, düşünce tarihini, aydınlanma geleneğini, demokrasi klasiklerini... kısacası, çağdaş insan düşüncesinin oluşumuna katkıda bulunmuş tüm verimleri dilimize kazandırarak, bu konudaki toplumsal üretimimizi destekleyerek sürdüreceğiz.

Toplumsal düşünce birikimimizi oluşturan, o arada da ulusal kültürümüze katkıda bulunmuş olan ve fakat özel yayınevleri tarafından yayınlanmasında bilinen güçlükleri yaşayan yapıtları yayınlayacağız. Böylece, ulusal kültür birikimini, yalnızca bir koruma mantığıyla değil, günün gereksinimlerini karşılayacak bir yaklaşımla ele almış olacağız.

Okuma, öyle görünüyor ki, içinde yaşadığımız bu "görsel kirlenme" ortamında kişinin kendisiyle, kendi bireyliğiyle yalnız kalabildiği tek alandır. Kendi içine dönmenin ve kendi usunun ve anlağının bilincine varıp, derinliğine ulaşabilmenin tek yolu da okumaktan geçiyor.

Türkiye gibi, genç nüfusun fazla olduğu toplumlarda, okuma ediminе ayrı bir işlev düştüğü ortadadır. Ancak bu yolla ulusal ve evrensel kültür birikimlerine ulaşabilmemiz olasıdır.

Bu gerekçelerle ve bu bilinçle "kitap-okuma" somutunda başlattığımız girişimlerin, bundan sonraki kuşakların soyut düşünsel çabalara ağırlık veren, çağı, içinden bakarak yaşayan kuşaklar olarak yetişmelerine önemli katkılarda bulunacağına içtenlikle inanıyorum.

D. Fikri SAĞLAR
Kültür Bakanı

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Kumanlar, 11.-15. asırlar arasında Karadenizin kuzeyinde hâkimiyet kurmuş, siyasî ve idarî rolleri Kafkasya, Suriye ve Mısır'a kadar nüfuz etmiş olan bir Türk boyudur. Bunlar sarı saçlı, beyaz tenli ve mavi gözlü olduklarından dolayı, çeşitli dillerde "sarışınlar" anlamına gelen adlarla adlandırılmışlardır. Bizanslılar ve Latinler bunlara "Kumanus, Cumanus, Komani", Ruslar "Polovets", Macarlar "Kun" ve İslâm tarihçileri ise "Kıpçak" adını vermişlerdir. Kumanlar'ın yayılmış oldukları Doğu Avrupa-Batı Sibirya arasındaki bölge, İslâm kaynaklarında "Deşt-i Kıpçak" ("Kıpçak Bozkırı"), Batı kaynaklarında ise "Komanya" ("Comania") diye adlandırılmıştır.

Komanya'nın Moğol istilâsına uğramasından ve Altın-Ordu devletinin kurulmasından sonra, Kumanlar'ın o zamana kadarki oynadıkları siyasî roller zayıflamağa başladı. Bilhassa, batıdaki, yani bugünkü Moldavya'daki Kumanlar'ın 1223'te hristiyanlığa geçmeleri ile kültürel esasta kopmalar başladı. Bunların büyük bir kısmı Romenler, Macarlar ve Leh'ler içerisinde eriyip, kültürel asimilasyonlara uğradılar. Bunlardan geriye yer adları, şahıs adları ve bir kısım kelimeler kaldı (Bkz.: Prof. Dr. İ. Kafesoğlu: Türk Millî Kültürü, İst. 1989, S. 175 v.d.)

Kumanlar'dan günümüze kalan en önemli hatıralardan birisini, "Codex Cumanicus" adını taşıyan eser teşkil etmektedir. Bu eser, Kuman ("Kıpçak") lehçesinin en eski ve en büyük anıtıdır. Hattâ, bazı yazarlara göre "Codex Cumanicus", Türk dilinin "Divan-ı Lügat't-Türk"den sonraki ikinci büyük abidesini teşkil etmektedir. Eserin orijinal elyazma nüshası, Venedik'teki Saint-Marcus kütüphanesinde bulunmaktadır.

"Codex Cumanicus", tek bir kişi tarafından yazılmamıştır. Çeşitli kişiler tarafından kaleme alınan parçaların bir araya toplanmasından meydana gelmiştir. Eserin yazarları gibi, yazıldığı yer de belli değildir. Yalnızca 11.7.1303 tarihini taşımaktadır.

"Codex Cumanıcus", iki ana bölümden oluşmaktadır: "İtalyanca Codex" adı verilen birinci bölümde Latince, Farsça ve Kumanca kelime grupları ile bazı gramer kuralları yer alır. "Almanca Codex" denilen ikinci bölümde ise, bazı dua ve ilâhiler, kırkyedi bilmece, baş ve son kısımlarında da Kumanca-Almanca sözlükler bulunmaktadır (Bkz.: Prof. Dr. S.Ş. Çağatay: Türk Lehçeleri Örnekleri, Ank. 1963, S. 111 v.d.).

Muhtevası yönünden "Codex Cumanicus"un, bir taraftan yabancılara Kıpçak Türkçesini öğretmeğe, diğer taraftan da Kumanlar ("Kıpçaklar") arasında kendi ana dilleriyle Hristiyanlığı yaymaya mahsus, pratik bir eser olarak hazırlandığı kabul edilmektedir (Bkz.: Prof. Dr. A. Caferoğlu: Türk Dili Tarihi, 2. cilt, İst. 1974, S. 161-186).

"Codex Cumanicus"un el yazma metni, ilk defa 1880 yılında Comes Géza Kuun tarafından, Budapeşte'de Latince izah ve tercüme edilerek yayınlanmıştır (Bkz.: C. G. Kuun (Yay.): Codex Cumanicus bibliotheae ad Templum Divi Marci Venetiarum, Budapestini, 1880). Daha sonraları K. Grönbech, "Codex Cumanicus"un fotokopisini yayınlamıştır (Bkz.: K. Grönbech (yay): Codex Cumanicus Co. Marc. Lat. DXLIX, Kopenhagen 1936). K. Grönbech, bunu takiben 1942'de de Kumanca kelimelerin dizinini Almanca karşılıklarıyla düzenleyerek, Kuman lehçesinin sözlüğünü yayınladı (Bkz.: K. Grönbech: Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanikus, Kobenhavn 1942). Eldeki bu eser, işte K. Grönbech tarafından hazırlanan bu Kumanca-Almanca sözlüğün, Türkiye Türkçesine çevirisidir.

Ne varki, burda sadece günümüz Almancası karşılığı olan kelimeler çevrilmiş olup, çok az sayıdaki diğer kelimelere, bu ilk baskıda yer verilmemiştir.

Transkripsiyon işinde, Türk transkripsiyonuna uyuldu. Kelimelerin sonunda yer alan rakamlar, "Codex Cumanicus"un orijinal metnindeki sayfa numaralarını göstermektedir.

Bu çevirinin Türkoloji açısından kontrol, düzeltme ve düzenlemesini yapan sayın Prof. Dr. Osman Nedim Tuna'ya şükranlarımı, ona yardımcı olan Doç. Dr. Gürer Gülsevin'e, Almanca kontrol ve düzeltmelerini yapan Bekir Zengin'e ve metnin bilgisayarda yazılması işini yapan Doç. Dr. Mustafa Ergün'e teşekkürlerimi sunarım.

Prof. Dr. Kemal AYTAÇ

SÖZLÜK HAKKINDA

1. *Sözlük maddelerinin sırası Türkçeye uygun olarak değiştirilmiştir.*

2. *Grönbech neşrinde* y *sırasında gösterilen bâzı kelimeler* i *ve bâzen* c*'den önce, orijinalde* g *yazıldığından,* j *ile yazılanlardan farklı olmak gerekir. Bu Tatarca'nın da bir özelliğidir. Bu bakımdan böylece* c *sırasına alındı.*

3. al- *fiili yardımcı olarak kullanıldığında mânâsı farklı bulunduğundan misalleri ile birlikte diğerinden ayrıldı.*

4. *Moğolca olduğu halde kaynağı gösterilmeyen bâzı kelimelerin yanlarında kaynak kısaltması verilerek belirtildi.*

5. *Kısaltmalar için:* A.: *Arapça,* Bk.: *Bakınız,* F. *Farsça,* Hr.: *Hristiyan,* L.: *Latince,* M.: *Moğolca,* T.: *Türkçe kullanıldı.*

Prof. Dr. Osman Nedim TUNA

— A —

abaga (M.) : amca, emmi. 97, 13.

abra-, -r (M.) : Korumak, savunmak. 20, 1-3.

abuşka, abışka : Yaşlı, ihtiyar. 76, 26; 98, 21.

aç : Aç. 25, 3.
aç turmen : Açım. 24, 19.
aç bol- : Acıkmak.

açı : Acı. 74, 11; 130, 28.
açı taş : Şap. 81, 15.

açıgan- (-ur) : Ekşimek, acımak. 130, 29.

açık- : Acıkmak. 140, 1.

açıl- : Açılmak.
kök barça açılup-tur : Gök tamamen açıldı. 122, 17.

açırgamah : (Sözlüğün Almanca tercümanı tarafından böyle düzeltilmiştir) acımak, acınmak. 14, 8.
köngül açırgamah : Pişmanlık duymak. 14, 8.

açırgan- : Pişman olmak.
kim...yazuk üçün açırgansa : Kim...günahı için pişman olursa. 121, 17.

açkuç : Anahtar 11, 23; 100, 28.

aç- 1 : Acıkmak. 25, 1.

aç- 2 (-ar) : Açmak. 6-7.

ave Maria kim actıng kökni : (bize) gökleri açan Ave Maria. 138, 7.

uçmak yolın bizge açtıng : Sen bize cennetin yolunu açtın. 139, 5.

aça ber- : Açıvermek. 137, 22.

köngül aç- : Teselli etmek. 12, 1-3.

açuv : Acı, keder, üzüntü. 139, 16.

ag : Ağ. 64, 3.

aga : Ağabey.

ananıng agası : Dayı. 130, 16.

agaç : Ağaç (eşanl. **terek**). 137, 1.

zeytin agaç : Zeytin ağacı. 141, 18.

agaçlar : Odunlar. 88, 22; 115, 32; 116, 11.

eyerning agacı : eyerin sehpası, eyerin ağacı. 106, 6.

tik agaç : Direk. 101, 20.

agınan- (-ır) : Çıkmak, yükselmek. 5, 21.

agındır- : Çıkartmak.

mengi tavga agındırdı : Beni (ebedî) dağa çıkarttı. 138, 4.

agınguç, agıngıç : Merdiven. 164, 6; 101, 24.

agın-, -ur : Çıkmak, yükselmek. 5, 21.

kö(k)ge agınmış : Göğe çıkmış. 148, 11.

agır 1 : Ağır, ağırlık. 69, 18; 77, 10.

agır kılı : Ağır huylu. 61, 1.

agır 2 : Şan, şeref, şöhret, itibar. 28, 6..

agırla- (-ır) avurla- : Ağırlamak, şereflendirmek. 28, 3-5.
kim ol atını biz agırlasak, sövsek köngülde tutsak... : Onun adını ağırlasak, sevsek ve gönülde tutsak... 122, 28.
ulu künni avurlagıl : Pazar gününü saygı ile karşıla; pazar gününü say. 123, 3.

agırsıy, avursı : Saygı.
agırsıy bile, avursı bile : Şeref ile. 61, 6.

agışdır- : Birlikte akıtmak.
su kan bile agıştırdı : Suyu kan ile birlikte akıttı. 147, 3.

agız avuz : Ağız. 124, 25; 94, 21; 141, 8; 125, 33.

agrık, agrıh, agırıh : Hastalık, ıstırap. 135, 17; 137, 11.
agrımızni ongaltgıl : Ağrılarımızı dindir. 137, 12.
sen agırıh kişi : Sen hastalıklı kişi. 125, 1.

agrı-, agır-, agrur-, (-ur) : Ağrımak. 17, 23-18, 1.
agrımak, agırmak : Ağrı, ağrıma, 17, 23-18, 1.

agul : (akıl akl (?)) gönül.
kiçi agulu bile : Alçak gönülle. 61, 9.
miskin agullı : Zayıf akıllı, bön (?).

aguzluh : Ağızlık, at gemi. 103, 3.

ah, ahça : Bk. ak.

ahça : Akça, beyazca. 119, 23.

ahım : Akım. 160, 33.

ahlık : Aklık. 76, 4.

ah- (-ar) agar : Akmak. 141, 7.
tiri bulah andan agar : Oradan hayat kaynağı akar. 141, 7.

ak, ah : Ak, beyaz. 130, 22; 92, 26.
ak korgaşın : Çinko. 84, 12.

akça : Akça, para. 80, 10.

akmak (A.) : Ahmak, aptal. 98, 22.

ak- : Bk. **Ah-**.

akrın, arkun : Yavaş, sakin, sessiz. 62, 24.

aksah (ahsah?) : Aksak, topal. 99, 8.

akşam : Akşam. 71, 22.

al 1 : Hile, dalavere, kurnazlık. 130, 23.

al 2 : Al, açık kırmızı. 93, 5.

ala : Ala, benekli. 114, 24.

alaboga : Alaboğa, bir büyük deniz hayvanı. 160, 11.

alabota (bot.) : Kaz ayağı. 113, 23.

alaça : Alaca. 114, 25.

alaçuk : Kulübe, baraka, evcik, çalı çırpıdan yapılan barınak. 79, 14.

alam (A.) : Bayrak, sancak. 147, 1; 100, 4.

alay, alay : Öyle, öylece, bu suretle, o şekilde. 123, 15; 126, 29.
bolsun sening tilemeging neçik kim kökte alay yerde : Gökte ve yerde (bütün) isteklerin yerine gelsin. 126, 29.
neçik men yazık ettim alay aytır-men bey tengirge : Her ne günah işledimse ben (onu) tanrıya olduğu gibi itiraf ediyorum. 121, 7; 123, 24; 124, 36.
alay bolsun : Öyle olsun 144, 8.

alay-oh : Böyle, böylece, böyle olduğu gibi. 65, 10.
alay ese : Bununla beraber, öyle ise. 65, 6.
alay bolmasa : Veyahut ta. 59, 9.
yoh alay ese : Başka gibi.

albet (A.) : Elbet. 62, 19.

alda-, -r : Aldatmak. 20, 18-20.
kensimizni aldar-biz : Kendimizi aldatıyoruz biz. 124, 30.

algış : Övgü, kutlama. 141, 10; 143, 22; 144, 28.
algış ber- : Kutlu kılmak. 138, 12; 144, 8.

algışla- : Kutlamak, övmek. 141, 7.
Christus bizni algışlasın : İsa bizi kutlu kılsın. 151, 18.

algışlı : Kutsal, aziz. 122, 23; 123, 27, 28; 124, 6, 12, 14, 18, 26; 126, 27, 34, 35; 145, 12, 14, 18; 147, 9.

alıçı : Alıcı. 91, 5.

alın : Alın, cephe. 94, 11. Bkz.: **all(-)..**

alış- (**-ur, -ır**) : Değişmek (bir şeyi bir başka şey karşılığında) değiştirmek. 13, 12, 14; 33, 15-16.
alışır-men : Alışırım. 13, 12.
alışkıl : Alışık, alışmış. 13, 14.

alışturmak : Değiştirme. 13, 15.

alkoran (A.) : Tanrı buyruğu.

all (-) : "**alın**" kelimesinden gelmektedir, fakat bu uygulamada yalnızca şahıs son ekleri ile kullanılır. "ön taraf", "bir şeyin önündeki yer" anlamına gelmektedir. 124, 22.

tengri allında : Allah önünde. 124, 3, 6, 20, 22, 24.
ne uyat bolgay sanga ol köni yargıçı allında : Adil yargıç önünde senin için ne (büyük bir) utanç olacak! 125, 2.
ol sagıt bolgay anı(ng) kalkanı barça yekler allında : O silah, bütün şeytanlar karşısında, onun (ruhunun) kalkanı olacak. 126, 8.
elttiler anı tört yargıçı allında : Onu dört yargıç önüne götürdüler. 126, 18.
sening yazuknıng allında men turru-men : Senin günahın önünde ben duruyorum (nedeni benim). 115, 30.
allındagı kaş : Ön eyer kaşı. 103, 7.

alleyoh : Allah'a çok şükür. 159, 8.

alma : Elma. 105, 28.

almazlık : Evlenmeme.
almazlıkga sagış etti : Onunla evlenmemeye karar verdi. 151, 10.
alguçı : Alan.
öç alguçı : Öç alan. 131, 7.

alpavut : Asker. 162, 7.

al- : İktidar bildiren yardımcı fiil (daima olumsuz olarak kullanılır).
tıyalman yaşımnı : Göz yaşlarımı tutamam. 149, 2.
köktegi hanlıkta baralmaz-biz tengeri kattında : Gökteki hanlıkta Allah önüne çıkamayız. 123, 26.
ol ılan boyına yamanlıh etse canına ete almaz : Yılan vücuduna zarar verebilir (ama) canına veremez. 125, 34.

köralma- (köre-alma-) : Nefret etmek, görmek istememek (?). 164, 8.

al-, (-ur, -ır) : Almak, evlenmek. 5, 12; 21, 16; 46, 5; 48, 1.

ılan alsa kensi agız(ı)na : Kendi ağzına yılan alsa. 125, 33.

mengü sözden bilik aldı : Hak sözünden bilgi aldı. 138, 6.

ulu sövünç alıp : Fevkalade sevinerek, çok sevinerek. 151, 8.

tengirning yetesin al- : Hıristiyanlığa kabul edilmek, ilk defa komüniyyon âyinine girmek; tanrının rızasını almak; tanrının yedekliğini almak. 125, 26; 28, 33.

ten al- : Vücud bulmak. 148, 8.

öç al- : Öç almak. 142, 8.

satun al- : Satın almak. 21, 16-19.

kayra al- : Geri kalmak. 46, 5-8.

alganım halalım : Evlendiğim helalim (karım) 116, 15.

alt (-) : Alt, bir şeyin altında kalan kısım.

altında : Emrinde. 132, 29.

altın kur : Kılıç askısı, alt kemer. 115, 13.

altar : Mihrap. 139, 7.

altı : Altı. 121, 12.

altmış : Altmış. 121, 13.

altun : Altın. 123, 7; 84, 10; 122, 34.

altunçı : Sarraf. 84, 2.

am : Bk. eng.

amanat (A.) : Emanet. 47, 15.
amanat ber- : Emanet vermek (etmek). 47, 12-14.

amaşa : Daima (Bk. **hamaşa**)..

ambar (F.) : Ambar. 83, 7.

amen, amin (Hr.) : Amin. 122, 30; 126, 32, 35; 146, 2; 147, 17; 148, 19; 150, 5; 151, 19; 159, 9.

amgur : Yağmur. Bk. **yamgur**..

amrak : Sevgili, aziz. 117, 71.
amrak dır : (benim için) azizdir. 162, 39.

ana : Anne. 123, 6; 132, 41; 137, 11; 138, 13; 139, 14; 140, 13, 19; 141, 10; 142, 15; 144, 9; 148, 8; 151, 23, 7.
ananıng agası : Dayı. 130, 16.

anayt- : Öyle demek. 122, 18.

ança : O kadar, öylesine, o kadar çok..
ança-mı köp sövmekten esirding : Sevmekten o kadar çok mu sarhoş oldun? 149, 20.
ança çaklı : O ölçüde, o kadar çok, o derecede. 138, 6; 143, 16.
soyurgal yavdı tengriden ança çaklı kim bu cahan toldı barça sarhıtıngdan : Tanrıdan o kadar çok rahmet yağdı ki, bu dünyada (senden) arta kalan(lar)la doldu. 143, 15.
ança...neçe : Nasıl...ise öyle. 123, 15; 123, 31; 121, 18.
ança söver-biz tengirni neçe biz anı(ng) buyruhı(n) tutar-biz : Biz tanrıyı buyruklarını tutacak kadar severiz. 123, 31; 123, 15; 121, 18.
bir ança : Ancak, şimdi, derhal, bir anda, hemen. 61, 14.

ançagına : Biraz, azıcık, ancacık. 59, 11.

ançak : Ancak, ama, artık. 124, 24.

kaçan frişte ol sözni ayttı ançak körünmedi : Melek bu sözü söyler söylemez, görünmez oldu. 124, 24.

andı : Öyle, böyle bir.

bar-mu andı kın neçik menim kınım : Benim derdim gibi dert var mıdır? 125, 37.

tengeri manga bersin andı köngül kim men terçe dagı yakşı til ürengeymen : Tanrı bana öyle bir akıl versin ki, dili çabuk ve iyi öğreneyim. 121, 24.

ol tolmaç andı borçlu-tur ol yazuhnı yaşırma neçik ata : Tercüman, günahlardan arıtan vaftiz babası gibi aynı görevdedir. 125, 18.

andı- (-) : Beklemek, gözetlemek, pusu kurmak. 151, 19.

angla-, -r : Anlamak. 29, 15-17; 129-130.

anı kattı urdılar : Ona çok sert vurdular. 126, 20.

anınça : Kadar..., -dığı sürece. 60, 6.

ansızın : Ansızın..

kim ansızın kelse : Kim ansızın gelse... 121, 16.

ant : Ant, yemin.

ant iç- : Andiçmek.

tengrining atı bile ant içmegil : Tanrının adı ile ant içme. 132, 21.

ant içer-men : And içerim. 115, 41.

anuklamak : Hazırlama(k). 40, 22.

anuklan- : Hazırlanmak.

kim öz yazuhın yaşırsa alay bilingiz kim ol tengri yoluna anıklamaz : Kim günahını gizlerse, öyle bi-

lin ki, o, hak yoluna hazırlanmamıştır (hazır değildir). 132, 21.

anukla-, -r : Hazırlamak. 40, 19-21.

anuz : Bk. **hanuz** = Henüz.

apostol (Hr.) : Havari. 142, 20.

apostolik : Apostolik.
bir arı katolik dagı apostolik klisea : Kutsal bir katolik ve apostolik bir kilise. 148, 17.

ara : Ara, iki nokta arasındaki yer.
eki katnıng arasında : İki katın arasında. 61, 17.
barça katunlar arasında algışlı sen : Bütün kanunlar arasında mübarek olan sen (veya "mübareksin"). 126, 34.
uyuhısı arasında : Uykusu arasında. 115, 23.

araba : Araba. 102, 18.

araklı : Araklı, bir çeşit keten dokuma. 93, 8.

arçıla-, -r (M.) : Tartışmayı kesmek.
arçılar-men : Ben tartışmayı keserim. 114, 15.

arha : Arka. 95, 4.

arha-, (-r) : Acelesi olmak. 163, 2.

arı 1 : Arı, saf, temiz, kutsal. 123, 10; 121, 3, 8; 77, 3.
bir arı katolik dagı apostolik klisea : Kutsal bir katolik ve apostolik kilise. 148, 16.
arı tiro(v) : Kutsal hayat, yani ebediyet. 121, 21.
arı tın : Kutsal ruh. 122, 11; 137, 19; 145, 4; 148, 7, 13; 151, 11, 17; 159, 2; 139, 11.

ar(ı)lar : Kutsallar. 121, 3, 8; 123, 30; 142, 13; 143, 1; 146, 1.
arı beymiz tengiri : Kutsal beyimiz Tanrı. 123, 10.
arı kız Mariam : Kutsal kız Meryem. 122, 22; 123, 6; 145, 6, 8, 19; 159, 2.

arı 2 : Burdan başlayarak, buradan itibaren.
emdiden arı : Şimdiden itibaren, buradan başlıyarak. 59, 12.
kök arı bak- : Göğe doğru bakmak. 145.

arıh : Zayıf. 77, 7; 115, 23.

arıksuz : Arı olmayan.
arıksuz köngül-bile : Temiz olmayan gönül ile. 125, 28.

arın-, -ur : Arınmak. 125, 8; 150, 3.
yazuklı can sav bolmaz arınmaz yazukı çıkmayınça : Günahkâr bir ruh, günahları çıkmadıkça sıhhatli ve temiz olamaz. 124, 37.

arıt- : Arıtmak.
barça yamandan arıtma : Bütün kötülüklerden arıtma. 124, 33.

arkrı : Eğri, meğilli, eğri büğrü..
tuvra-mü arkrı-mü : Doğru mu, eğri mi? 161, 4.

arkun : Bk. akrın.

armut (F.) : Armut. 105, 27.

arov : Arı, temiz, pak, günahsız.
kollarıngnı arov körüp : Kollarını suçsuz görüp... 139, 8 (bu kelime kutsal anlamında "arı" kelimesine ircâ edilmiştir.).

arpa : Arpa. 110, 3.

ar- : Yormak

yürüp yügrüp armayın yetmege uçmaktagı elbet menggü toyga boluş kim baralı : Yorulmaksızın yürüyerek, koşarak, cennetteki büyük ebedi ziyafete ulaşmak için, gitmemize yardım et. 150, 4.

arslan, astlan : Aslan. 107, 15.

arşun : Arşın, endâze. 85, 22.

art : Ard, arka, birşeyin arkasındaki kısım, arka taraf..

artında : Ardında. 64, 1.

artdagı kaş : Arka eyer kaşı. 103, 8.

artınça yürü- : Ardınca yürümek. 51, 14-16.

kelingiz terçe menim artunça cuhut yerine : Çabuk benim ardımca yahudi toprağına (yerine) geliniz. 122, 36.

alar artunça yeroşolimga degri bardı : Onlar(ın) ardınca Kudüs'e (kadar) doğru gitti. 122, 38.

artımak : (=arıtmak, belki yazı hatasından): temizlik.

artımak bile : Temizlik ile. 63, 15.

artır-, artırı : Yenmek, aşmak.

artırı-men : Yenerim. 162, 32.

artmak : Artma. 50, 16.

artmak : Heybe. 102, 11.

art-, (-ar) : Artmak, çoğalmak. 50, 13-15.

artkan : Fazlalık, kâr, arta kalan. 75, 18.

artuk, artuh : Bir yığından geri kalan, fazlalık, fazla. 75, 18; 62, 22.

kim tengirni söver barçada(n) artuh dagı koşungnı neçik kensigni, ol tutar tengirning barça buyruhun : Kim tanrıyı herşeyden çok, komşusunu da kendini sevdiği gibi severse, o, tanrının bütün emirlerini tutar (=tutuyor demektir). 123, 23.

ança tengeri anı artuh sövgey : Tanrı onu o kadar çok sever. 123, 32.

barçalardan artuk arı : Hepsinden daha kutsal. 137, 14.

artuh yegenimden, artuh içgenimden astrı ulu yazuklutur-men : Ben, gereğinden fazla yediği ve içtiğimden dolayı çok büyük günahkarım. 124, 4.

ne artuh ne eksik : Ne eksik ne fazla. 123, 16.

artum : Fazla, çok fazla, ziyadesiyle. 62, 16.

aruvlıh : Arılık, temizlik, kusursuzluk, lekelenmemişlik.

boy aruvlıhı : İffet. 131, 19.

arzula- : Arzulamak, sahip olmayı istemek.

yazıksızlıkıngnı arzulap : Günahsız olmayı arzulamak suretiyle. 140, 15.

asıh : Fayda (Bk. **azık, azıh**). 138,.

asıl- : Asılmak. 142, 11.

asır (aşır?) : Düğün. 36, 10.

asov : Destek, yardım. 117, 4.

asov etiz- : Destekte bulunmak. 111, 15.

as-, (-ar) : Asmak. 40, 26-28.

asra-, -r : Bakmak, beslemek. 140, 8.

asrat- : Baktırmak, muhafazasına vermek, emanet etmek.

mannasın kimge asrattı : Mannasını kime emanet etti? 144, 5.

asrov : Koruma, melce. 141, 3.

asru, astru, astrı : Çok, haddinden fazla, aşırı. 122, 34; 124, 11.

yegit dagı astrı körkli kişi : Genç ve çok yakışıklı (heybetli, güzel) bir adam. 124, 8.

astrı yaman sasır : Çok kötü kokuyor. 124, 20.

astru ulu yazuklu-tur-men : Ben çok günahkârım. 121, 5.

asru kara : Çok kara. 127, 8.

asru tatlı : Çok tatlı. 127, 9.

ast : Ast, alt.

astında : Astında, altında. 64, 13.

astılan : Tefecilik, vurgunculuk, faizcilik. 75, 12.

astlan : Bk. **arslan.**

astlançı : Aracı tüccar, tefeci. 87, 24.

astru, astrı : Bk. **asru.**

aş : Aş, yemek; yem, tahıl. 16, 4.

aş tınnı kim toydırır : Ruhu doyuran yiyecek. 140, 6.

aşka ünde- : Yemeğe davet etmek, çağırmak. 16, 4.

aş ber- : Yemek vermek, yem vermek, hayvanları otlatmak. 41, 20-21.

aş bişürgen ev : Mutfak. 12, 17.

aş oktı : Yemek vakti. 71, 19.

aşı : Buğday, tohumu. 164, 28.

aşa- (-r) : Yemek yemek. 10, 21-23.

aşı : Mısır tanesi. 164, 28.

aşık-, aşıgır : Acele etmek. 114, 15-18.

aşkara (F.) : Aleni, âşikar. 63, 9.

aşlık : Buğday, yem. 110, 2.

aş- : Aşmak, geçip gitmek. 124, 10, 14.

aşuk (A.) : Âşık. 98, 7.

aşur(a) ay(?) : (Bk.) **azuk.**

at 1 : At. 102, 20; 107, 14; 163, 31.

at 2 : İsim, ad. 122, 23, 26, 27, 28; 126, 27.
  at tak- : Ad takmak, isim vermek. 37, 10, 12.

ata : Ata, baba. 122, 10, 17, 30; 126, 27; 132, 41; 137, 7; 144, 9; 148, 4, 5, 11, 14; 151, 13, 17.
  tengri ata : Tanrı baba. 145, 3.
  ata tengri : Baba tanrı. 140, 19; 148, 1.
  atasız : Atasız, babasız. 138, 15.
  tın ata : Ruhanî baba. 121, 3, 9.
  ulu ata : Büyük baba. 97, 10.

atalıh : Üvey baba, babalık. 117, 22.

atar (A.) : Attar, baharatçı. 80, 20.

ataş : Adaş. 162, 8.

atlan-, (-ur) : Ata binmek, at sürmek. 22, 1-3.

atla- (-r) : Atlamak, aşmak. 160, 32.

atlu : Atlı.
  atlu kişi : Atlı kişi, süvari. 90, 16.

atov : Ada. 115, 17.

auric : Çabuk, enerjik, çevik. 114, 5.

av : Balıkçıl. 115, 10.

aval (A.) : Başlangıç, kaynak. 131, 12.
könülük avalı : Adaletin temeli (kaynağı). 142, 7.

avaz (F.) : Avaz, ses. 137, 21.
avazı : Sesi. 71, 4.

ave (hr.) : Havva. 137-144. Yalın halde: Havva kızı, Sen Havva kızı, Havva oğlu, Havva ana, Havva, sen kutsal ana. 144, 9; *-e hali:* Havva İsa'nın anasına, Havva ananın oğluna. 144, 7.
Ave Maria : Havva Ana. 121, 28.

avlak : Avlak, ıssız, tenha arazi, çöl, işlenmemiş arazi. 114, 19.

avrız (F.) : Apteshane. 101, 27.

avstır- : Çene çalmak, gevezelik etmek.

avurla- : Bk. **agırla-**.

avursı- : Bk. **agırsıy**.

avuz : Bk. **agız**.

ay 1 : Ay, otuz günlük zaman. 142, 14; 126, 1.
ay başı : Ay başı. 72, 9.
Kowalski'nin açıklamalarına (Archiv Orientalni II, 1930, S. 17-26) göre, ocak ile başlamak üzere ayların dizilişi muhtemelen şöyledir: **orta kış ay**; (**song(u) kış ay**) veya **sövünç ay**; **il(k) yaz ay**; (**orta yaz ay**) veya **tob(a)-ay**; **songu yaz ay**; (**yay ay**); (**orta yay ay**); (**song(u) yay ay**); (**küz ay**); **orta küz**

ay; **song küz ay; kış** ay (Parantez içindeki ay adları kesin değildir). Bunların yanında islâmî aylar da kullanılmaktaydı: **Kurban bayram** ay ve **sefer** ay, **azuk** ay ya da **aşur(a)** ay..

ay 2 : (Ünlem işareti) Ay! 66, 23.

aya : Aya, avuç içi. 96, 1; 161, 1.

ayagış- : Başlı ayak yatmak.

alar ayagışıp yattılar : Onlar başlı ayaklı yattı. 113, 19.

ayak, ayak : Ayak. 96, 18; 163, 32.

ayag-üzi : Ayağın üst kısmı, ayağın yüzü. 96, 19.

kazan ayak : Sacayak. 105, 4.

töşekning ayagı : Yatağın ayak ucu. 103, 25.

ayan- (-ır) : Korunmak esirgemek. 111, 16-18.

aya- : Karşı koymak, mukavemet etmek. 162, 10, 1.

ayaz : Ayaz, açık, bulutsuz. 73, 6; 130, 37.

aygakla- : Bir kimse hakkında bilgi vermek, konuşmak, birini şikayet etmek, dava etmek. 131, 17.

ayıngçı : Müfteri (iftiracı). 161, 1.

ayıpsız : Bk. **aypsız.**

ayır-, ayr-, ayru : Ayırmak 52, 1-3.

eki yolnı ayrınglar : İki yolu ayırınız. 117, 2.

ayl : Uçkur, kemer. 11, 26; 103, 20.

ayl tart- : Kemeri bağlamak. 11, 24-25.

aylı : Gebe. 151, 7.

arı tından aylı boldı : Kutsal ruhtan gebe kaldı. 151, 12.

ayna, ayna : Cuma (günü). 72, 5.

aynı- (-r) : Karakterini ya da durumunu değiştirmek..

könglüm aynır : Gönlüm heyecanlanır (heyecanlanırım, yüreğim kalkar). (= **könglüm bulganır**). 164, 30.

aypsız, ayıpsız : Günahsız, kusursuz. 149, 5.

ayran : At ahırı, tavla. 102, 23.

ayrı : Çatallanmış, dallara ayrılmış.

ayrı agaç : Dallanmış ağaç. 119, 9.

aytıl- : Söylenmek, zikredilmek..

burun alay aytıldı payganbardan : Önceleri peygamberden böyle söylendi; önceleri peygamber hakkında öyle söylendi. 123, 2.

bugün aytıldı anıng algışlı atı : Bugün onun mübarek adı anıldı. 122, 3.

aytır- : Söylemeye zorlanmak..

kim bu cehanda yazuhın keçiktirse, tamuhta höküm urmah-bile aytırgay : Kim bu dünyada günahlarını geçiştirse (gizlerse), cehennemde mahkeme önünde itirafa zorlanır. 125, 14.

ayt-, -ur, -ır : Söylemek demek, anlatmak, bildirmek, ezbere demek, haber vermek. 121, 22.

bitiv aytgança : (kutsal) kitabın dediğine göre. 148, 10.

ayttı: beym tengeri menim tınım algıl : Dedi ki, tanrım benim ruhumu al. 122, 20.

egir biz aytsak yazuksuz-biz kensimizni aldarbiz : Eğer biz kendimizin günahsız olduğunu söylersek, kendimizi aldatırız. 124, 29.

ol oglan alay ayttı alarga: kelingiz : O oğlan onlara şöyle dedi ki: geliniz. 122, 35; 121, 7; 122, 8; 123, 11, 15, 16; 124, 1, 25, 26; 125, 6.

ol sözni ayttı da canın tengeri eline berdi : O sözü söyledi ve canını tanrıya teslim ett. 122, 21; 122, 6.

men söynüp aytır-edim tengeri sözi : Ben tanrının sözünü size sevinçle bildirirdim. 121, 22; 121, 25, 27.

aytıngız kensi yazıkıngıznı : Günahınızı itiraf ediniz. 121, 1; 124, 25, 28; 31, 34; 125, 1, 7, 12, 13, 18, 21, 22, 24, 31.

yazuk aytmak : İtiraf etme, kabul etme. 70, 21.

burun aytıngız bir pater noster bir ave maria : Önce bir pater noster ve bir ave maria söyleyiniz (okuyunuz). 121, 27.

kaçan yarangnı hakimge aytmasang, neçik sav bolgaysen : Eğer yaralarını doktora göstermesen nasıl iyileşebilirsin? 125, 15.

işlerini ayta bilding : İşlerini anlatabilirdin. 142, 20.

kim ... öygünç ırın sâ aytta(lım) : ...ki, sana övgü şarkıları söyleyelim (sana övgü şarkıları söyleyebilmek için) 137, 18.

köngül içinde ayt-, köngülde ayt- : Bir şeyi mütalâa etmek, bir şeye karar vermek. 23, 18, 21.

ayu : Ayı 108, 14.

az : Az. 62, 7; 63, 2.

bir az tengeri söz : Bir kaç tanrı sözü. 121, 26.
azrak : Oldukça az, çok az. 62, 8.

azam : İnsan. 124, 7, 22; 137, 24; 148, 6; 159, 2, 3, 4; 61, 4; 94, 2.

azaş- : Yolunu şaşırmak, yoldan çıkmak. 160, 31.

azat (F.) : Azat, serbest.
azat et- : Azat etmek. 7, 16-18.
azat kişi : Azat kişi, hür kişi. 7, 19.

azıh : Azık, yemek. 140, 1; 141, 17.

azıhlı : Faydalı. 132, 12.

azık, azıh : Fayda, çıkar (Bk.) **asıh.**
azıkı bar : Faydalı. 132, 14.
azıhga teyip-tur : Başardı. 132, 16.

azız : Bk. **hazız.**

azuk; azuk ay : Aralık ayı. 72, 21.
aşur(a) ay : Aşure ayı.

— B —

badam (F.) : Badem. 106, 13; 130.

badbakt (F.) : Bedbaht, şanssızlık. 98, 23.

bag : Bk. **bav, beligab, kültebeg.**

bagatur (M.) : Bahadır, yiğit, cesur, kahraman. 98, 17.

bagıl : Bk. **bakıl.**

bagır : Bakır. 84, 11.

bagırçı : Bakırcı. 12, 16.

bagış : Hediye, bağış. 17, 8.

bagışla-, (-r) : Hediye etmek. 17, 5-7.

bagla-, bavla-, balga- : Bağlamak, demet yapmak. 126, 17, 5. *(=tang-)*

balgamış : Bağlanmış. 77, 26.
anı tikmege bagladılar : Onu direğe bağladılar. 126, 20.
baglagan : Bağlayan. 88, 11.

bah- : Bk. **bak-**.

baha (F.) : Paha, kıymet, fiyat. 91, 12.
ulu baha : Yüksek fiyat. 147, 9; 149, 7.
baha ur- : Paha biçmek, değer vermek. 23, 22-24.

bahadur (M. Farsça yoluyla) : Bk. *bagatur.*

bahalı (F. T.) : Baha biçilmez. 157, 5.

bahasız (F. T.) : Baha biçilmez. 149, 1.

bahça, bakça (F.) : Bahçe. 126, 11; 79, 6.

baht (F.) : Baht, talih, şans. 151, 19; 143, 20.

bahtlı (F. T.) : Bahtlı, şanslı, talihli. 140, 4; 142, 11.

bakam (A.) : Brezilya ağacı, kan ağacı. 81, 12.

bakami (A. F.) : Kan ağacının kırmızı rengi. 92, 20.

bakça : Bk. **bahça.**

bakçacı (F. T.) : Bahçeci, bahçıvan. 89, 90.

bakıl, bagıl (A.) : Kıskanç. 99, 19.
bagıl kişi : Kıskanç kişi 131, 3.

baklı (F.) : (Pâk kelimesinden türetilmiştir.).
baklı Johan : Aziz Yohannes. 151, 7.

bak-, bah-, bagar : Bakmak, belli bir yöne bakmak. 126, 4.
yoharı bahıp : Yukarı bakıp. 122, 16.
kök arı bakkıl : Göğe bak. 145.
yarlılarga... bahmış : Fakirlere bakmış. 137, 20.
bizge bahıp : Bize bakıp. 139,22.

bakşı : (belki Moğol dilinden, belki de Çince'den çok eskiden ödünç alınan bir kelime olabilir) Yazıcı. 80, 11.

bal : Bal. 139, 17; 141, 16.

balaban : Balaban kuşu, av şahini. 109, 6.

balaçuk : Küçük pasta. 109, 18.

balavuz : Balmumu. 81, 14.

balçuk : Balçık, çamurlu. 78, 8.

baley : Ebedi, sonsuz. 164, 25.

balgam (F.A.Y.) : Balgam. 71, 8.

balga- : Bk. **bagla-**.

balkı- : Parlamak, ışıldamak, ışık saçmak. 147, 1.
sızgan kümüşley balgıdın : Eritilmiş gümüş gibi ışık saçıyordun. 143, 4.

balsanian (Tic.) : Krem, balsam. 131, 4.

balta : Balta, nacak. 86, 16; 106, 8.

baltıçak : Çekiç. 115, 20.

baluk : Balık. 43, 12; 91, 29.

balukçı : Balıkçı. 43, 16.

balukla-, balukra-, (-r) : Balık avlamak. 43, 9-11.

band (F.) : Bağ, kuşak.

bapas : Bk. papaz.

baptisma (Hr.) : Vaftiz, isim verme. 148, 17.

bar : Var, mevcut, olan. 148, 6.

bar barça : Hepsi, bütün. 148, 6.
barısı : Hepsi, herşey.
barısı yazuhunguz : Bütün günahlarınız. 125, 31.
Yüklem olarak **bar** :.
bar men : Varım. 49, 12.
bar dim : Var idim. 49, 13.
mende bar : Bende var. 29, 1.
bizge bar kutuluş : Bize kurtuluş var. 143, 12.
azıkı bar : Bu faydalıdır. 132, 14.
bar-mu andı kın neçik menim kınım : Benim derdim gibi dert var mıdır? 125, 37.
baş üstünde altun haç astrı yarık bar edi : (onun) başının üstünde çok parlak altun bir taç var idi. 122, 35.
bozgay yat kişi bar dır : Belki yabancı kişi vardır. 161, 18.
Edat olarak **bar**:.
Christusnung tanıkı bar dır : İsa'nın tanığıdır. 123, 14.

barakat (A.) : Bereket. 74, 15.

barça, barça : Hepsi, bütün. 69, 7; 137, 16, 22; 141, 9, 13; 143, 14.

bar barça : Hepsi, tüm. 148, 6.
barçaga erkli : Herşeye gücü yeten. 148, 1.
barçaga tanglançıh boldı arı kız Mariamdan : Bütün mucizeler bakire Meryem'den doğdu. 145, 18; 146, 1.

barçadan beyik tengri : Herşeyden yüce tanrı. 122, 8; 122, 24; 123, 22; 139, 4.
barçası : Hepsi. 126, 15.
barçamız : (biz) hepimiz. 138, 1.
biz barçalarnı : Bizi hepimizi. 151, 16.
barçalarnı sövündürding : Hepsini sevindirdin. 138, 10; 137, 16; 142, 6.
barçalardan artuk arı : Hepsinden daha kutsal. 137, 14.
Ave sen kız kim kollarıng avuzung dagın sagınçıng barça birge kopsap-turur : Meryem, sen genç kız kolların, ağzın ve düşüncen hepsi beraber ilahi söyler. 141, 9.
Sıfat olarak :
kök barça açılup-tur : Gök tamamen açıldı. 122, 17.
taş...kök yerni barça tolturdu : Taş...yeri göğü doldurdu. 143, 8; 143, 16.
Belirteç, belirtme sıfatı olarak :
barça yaraydı : (vücudu) tamamen yara idi. 126, 22.
barça körünür körünmez : Görünen görünmeyen her şey. 148, 2.
tengrini sövgil barça üstünde : Herşeyden çok tanrını sevmelisin. 132, 1.
barça(a?) törede : Genelde, alışmışta, töre olarak. 61, 2.
tengirning barça buyruhu : Tanrının bütün emirleri. 123, 24.
barça kişi : Herkes, bütün insanlar. 125, 23.
barça arılar : Bütün azizler. 123, 30; 121, 3, 8; 124, 2.
kurban barça anda kaldı : Bütün kurban (kesme adeti) ondan sonra durdu. 140, 14.

sırın barça bilgen : Bütün sırları bilen (sıfat); (veya bilir = predikat). 141, 19.
köktegiler barça saptı : Azizlerin hepsi (senden, senin yolundan) ayrıldı. 143, 18.
anıng köp tangların ayta bilip-sen barçasın : Onun bütün mucizelerini söyleyebilirsin (anlatabilirsin). 143, 14.

bardak : Testi. 104, 15; 130, 3.

barlu : Varlıklı, zengin.
barlu kişi : Varlıklı kişi. 97, 26.

barmak : Parmak. 96, 3; 96, 26 .

bar- : **(baru, barur, barır)** gitmek, herhangi bir yere varmak. 123, 24, 26; 124, 7; 125, 36; 150, 5; 161, 29; 56, 10-12.
barı yürler : Varıyorlar. 128, 23; 163, 21.
barungız körgüzüngiz papazlarga : (oraya) varınız ve papazlara gösteriniz. 124, 1.
sen karşı bardıng : Sen onu karşıladın. 124, 18; 124, 13.
bardı ilgeri : Önde gitti. 123, 3; 122, 37.
ol düşmanlar(ı)na utru bardı : Düşmanlarını karşıladı; o düşmanlarına karşı gitti. 120, 15.
Yerosolimga degri bardı : Kudüs'e kadar gittiler. 122, 38.
barıngız betlemga : Beytüllahim'e gidiniz. 122, 4; 125, 5; 159, 5.
yolga bardı : Yola çıktı. 124, 7.
yoldan barır-siz : Bu yoldan gidiniz (gidiyorsunuz). 125, 36; 124, 8.
kim biz ol yol-bile barsak : ... ki, biz yoldan gitsek! 123, 26.

basa : (Cümleyi başlatıp, devam ettiren baglaç; "**dagı(n)**" kelimesinin karşıtı, önündeki kelimeden kesinlikle ayrılarak vurgulanan bağlaç) Ve, Sonra, daha sonra, bundan dolayı, diğer taraftan. 125, 34; 126, 32; 148, 10, 13, 16; 60, 14; 64, 16.

basıluh : Bk. **bazlık**..

baskak : Vali. 46, 16.

bas- (-ar) : Basmak. 120, 2.
basar-men : Basıyorum. 114, 34.
ılanını basıp yançtı : Yılanı basarak ezdi. 138, 16.
tamha bas : Damga bas! 161, 22.

baş : Baş. 122, 34; 126, 24; 94, 7; 128, 2; 161, 13; 163, 15.
baş urdılar : Baş eğdiler (müracaat ettiler). 123, 15.
etik başı : Ayakkabı ucu. 86, 12.
ay başı : Ay başı. 72, 9.
çeri başı : Ordu komutanı, yeniçeri ağası. 90, 11.
başsız : Başsız. 128, 2.

başka : Başka, ondan farklı, onun dışında, yalnız, tek başına. 63, 17; 64, 7.
kim ansızın kelse bizim yıh övge ulu künden başka : Aniden biri kilisemize bayram gününden başka bir gün gelse... 121, 16.
tengirning sövmekinden başka : Tanrı sevgisi olmaksızın. 123, 25.
barçamız-ça andan başka teyşli edik tas bolmakga : Onsuz, hepimiz cehenneme gidecek idik (giderdik). 138, 2.

başkarış-, (-r) : Tartışmak, ağız kavgası etmek. 162, 5.

başla-, (-r) : Başlamak. 29, 11-13; 29, 7.

kaçan anayttı andan kattı ura başladılar : O böyle dedikten sonra daha kuvvetli vurmaya başladılar. 122, 18.
Birinin önüne düşmek, yol göstermek anlamında :
yulunganlarnı haç öze başlap yetkir mengülükke : Haçla kurtulanları ebediyete ulaştırmak için yol göster. 147, 16.
yollaringnı ol başladı : Senin yollarına o rehberlik etti. 141, 1.

başmak : Ayakkabı. 86, 11, 102, 9.

batır-; batırrı : Gizlemek, saklamak. 16, 20-22.
batırmagıl : Saklama. 113, 11.

batış : (Güneşin battığı yer) Batı.
kün batışı : Batı, gün batısı. 73, 4.
batışdagı kriv : (Güneşin) batıda batışı. 139, 10.

bat-, (-ar) : Batmak (güneş, ay). 43, 28-29.
bu cahannıng tengizine batmaz yulduz : Bu cihanın denizine batmayan yıldız. 139, 10.

bav : Zincir, bağ. 143, 21.

bavla- : Bk. **bagla-**.

bavursak : Sevilen, seven, sevgili, aziz. 117, 71.
Bavursak dır : Onu severim.
öz bavursakıng (Jesus)nı : Senin gerçek sevgilin İsa. 142, 4.

bay : Zengin. 145; 21, 1; 97, 26.

baylık : Zenginlik. 21, 2.

bayov : Boya. 16, 25.

bayram : Bk. **kurban**.

bazar (F.) : Pazar. 91, 3.

bazargan (F.) : Pazarcı, tacir. 91, 2 .

bazık : Kalın, kaba, büyük, koca. 77, 8.

bazlık, bazılıh, bazluh (basıluh) : Barış. 122, 9; 70, 18.
tengeri bersin kensi bazluhın : Tanrı ona kendi barışını versin. 122, 30.

be (F.) : Ayva. 105, 30.

becuda (F.) : Süleyman taşı. 93, 16 .

beçel : Kalçası kırık. 163, 1 .

beg : Bey. 90, 9.

behet (A.) : Sarraflık hakkı, pay akçesi. 91, 8.

bek : Bk. **berk.**

bel : Bel. 96, 8.

bele- : Belemek, kundağa sarmak. 162, 5.
beler-men : Belerim. 162, 5.

belgirt-, (-ir) : Belirtmek. 131, 28.

beligab : Kemer, kuşak. 101, 32 .

belsendi : Belden üstü açık. 161, 22.

benze-, (-r) : Benzemek. 52, 23.

beri : Beri, sonra.
ol kelgenden beri (= ol kelgeli) : O geldiğinden beri. 132, 4.

beril- : Verilmek. 131, 30.
dünyege tirelik berilip-turur : Dünyaya hayat verildi. 145, 7.

berin- : Ortaya çıkmak (okunamayan sözlükten) ? 162, 13.

beriş-, **(-ir)** : Verişmek.
berişir-men : Yardım ederim. 163, 34.

berk, bek : Berk, kuvvetli. 24, 18.
berk et- : Berkitmek, kuvvetlendirmek, sağlamlaştırmak. 24, 15.
bek tamuk : Meşakkatli cehennem. 147, 12.

berkit-, **-ür** : Kuvvetlendirmek, sağlamlaştırmak. 24, 15-17.

berklep : Sağlam, sıkı. 60, 20.

berneli, bernelü : Borçlu, 20, 14.
bernelü-men, berneli-men : Borçluyum. 20, 14.
bernelü boldum : Borçlandım. 20, 15.

ber-, bir-, (berür, berir, berü, beri) : Vermek, etmek. 121, 18, 24; 122, 21, 30; 123, 8, 33; 126, 15; 138, 12; 140, 8; 142, 14; 149, 6; 151, 19; 163, 22; 17, 1-3; 115, 5; 141, 9; 143, 5; 144, 88; 140, 12.
kündegi ötmekimizni bizge bu-gün bergil : Günlük ekmeğimizi bize ver! 126, 29.
kim maga berse men-d-agar bereyim, kim maga bermese men-d-agar bermen : Kim bana verirse ben de ona veririm, kim bana vermezse bende ona vermem. 21, 13-14.
amanat ber- : Emanet vermek emanet etmek. 47, 12-14.
aş ber- : Hayvanlara yem vermek. 41, 20-21.
covap ber- : Cevap vermek. 48, 8-10.
yemiş ber- : Meyva vermek. 143, 5.
yüvüt ber- : Teselli etmek. 115, 34.
yıgrar (yıhrar) ber- : Tanımak, kabul etmek, inanmak, ikrar etmek. 13, 27-14, 1; 70, 21; 14, 2.

kengeş ber- : Öğüt vermek. 12, 5-8.
ötünçke ber- : Ödünç vermek. 35, 27-29.
karav ber- : Ödüllendirmek, bir şeye karşılık olarak başka bir şey vermek. 45, 17-20.
salam ber- : Selam vermek. 52, 24-26.
tanukluk ber- : Tanıklık etmek. 132, 8; 42, 21; 55, 15-17.
ögünç ber- : Övmek. 141, 9.
ite ber- : İtmek. 115, 8.
aça ber- : Açmak. 164, 10.

bestle-, besle- : Beslemek, yemlemek, muhafaza etmek, ümit, nefret vs. beslemek. 36, 11-13.
tamagın beslegil : İştahını gider, boğazını besle. 113, 22.
sening sözining (sözingni?) bestler-men : Sözünü kalbime koyuyorum. 36, 11.
bestlemek : Gıda, 36, 14.

beş : Beş. 119, 3-26; 120, 34.

betli : (Belirli bir yüz ifadesi taşıyarak).
tuman betli : Karanlık bir ifadeyle. 162, 29.

bey (biy) (?) 1 : Bey, efendi, soylu. 123, 11; 90, 10; 145, 15, 16; 148, 13; 151, 10; 90, 17.
bey tengri : Bey tanrı. 121, 7, 8, 9; 126, 33.
beym tengeri : 122, 19, 20.
söygil tengirni sening b(e)yinni : Senin beyin olan tanrını sev. 123, 11.
beymiz tengri : Beyimiz Tanrı. 122, 22; 123, 10.
beymiz (Christus), beymiz Jesus : Beyimiz İsa 138, 15; 148, 2.

bey 2 : Kısrak. 120, 12.

beyenç, beyinç : Sevinç. 145; 151, 17.
biyen- : Sevinmek.

beygine : Beyciğim.
e tatlı beyginem : Benim sevgili beyim. 150, 1.

beyik : Yüce, büyük. 130, 25; 115, 34.
beyik tengri : Yüce tanrı, ulu tanrı. 122, 8.

beyiklük : Yücelik, yükseklik, büyüklük. 125, 23.

beyinç : Bk. **beyenç**..

beyin- : Dans etmek. 151, 9.

beyi-, biyi-, -r : Dans etmek. 9, 12-14.

bezgek : Nöbet (sıtmadaki gibi). 160, 21.

bez-, -er : Vazgeçmek, bezmek. 45, 15-16.

bıçak : Bıçak, hançer, kama. 120, 7; 84, 15; 111, 24.

bıçakçı : Bıçakçı. 87, 30.

bıçkı, buçkı : Bıçkı, testere. 86, 18; 84, 26; 85, 21.

bırçak : Sebze. 110, 8.

biçen : Saman, kuru ot. 110, 20.

biçenlik : Samanlık. 122, 5.

bigev : Benzer, gibi.
ol yulduz neçik bir oglan bigev edi : (o) yıldız bir oğlana benziyordu. 122, 34.

bildir- : Bildirmek, tanıtmak..
(işlerini) apostolerge bildirding : İşlerini havarilere öğrettin. 142, 20.

bilinmegenni bildirdi : Bilinmeyeni bildirdi. 151, 6; 147.

bile : Bk. **birle.**

bile-, (-r) : Bilemek. 130, 31.

bilev : Bileği taşı. 87, 1.

bilge : Bilge. 117, 1.

bilik : Bilgi. 138, 6; 141, 13.

bilin- : Bilinmek.

bilinmegen : Bilinmeyen. 151, 6; 147.

bil-, (-ür, -ir) : Bilmek, 122, 20; 123, 16; 125, 32; 49, 5-6; 49, 7; 127, 33; 128, 14, 15, 17, 22; 27; 140, 3; 142, 19, 20.

yarlı miskin kişiler yakşı bitik bilmezler : Zavallı, mutsuz kişiler kutsal kitabı bilmezler. 117, 2.

er yazuhın bilmeyin : Çiftleşmenin günahını bilmeksizin. 145, 12.

til bilmen : Dili bilmem. 121, 22; 125, 18.

ol bilmez kim tamuhnung otun aldı : Cehennem ateşine atılacağını (kazandığını) bilmiyor. 125, 29; 124, 27; 39.

yalgız tengrige bilip-tirsen kovanmaga : Yalnızca tanrıya inanabilir, (onunla) kıvanabilirsin. 140, 3.

Gerindium eki ile :.

işlerini ayta bilding : İşlerini anlatabildin. 142, 20.

tangların ayta bilip-sen : Mucizelerini anlatabildin. 143, 14.

kişi yolsuz bara-bilmez : Yolsuz hiç kimse varamaz. 123, 24.

tengri... cinslerni bilsin : Tanrı halklarını yönetebilsin. 147, 5.

bir : Bir. 127, 25; 128, 5.

bir söz-bile barçası(n) yerge urdı : Bir söz ile hepsini yere vurdu. 126, 15.

inanır-men barçaga erkli bir ata tengrige : Ben herşeye kudretli (tek) bir tanrıya inanırım. 148, 1; 148, 2, 14, 16, 17; 159, 1.

bir kez : Bir kez. 128, 6.

Bir yügünç teysin siz üçövge : Her üçünüze ayrı derecede hürmet değsin (ulaşsın). 145, 4.

tangıl bavlagıl ekisi bir-dir : "**tangıl**" ve "**bavlagıl**" aynı anlama gelirler. 163, 16; 162, 18, 20.

bir yolı : aynı biçimde. 163, 17.

bir kat : bir kat. 73, 30.

bir ança : bir anda, aniden. 61, 14.

bir kez bir algışlı kişi yolga bardı : bir defasında bir ulu kişi yola çıktı. 124, 6; 121, 27, 28; 122, 33; 124, 7, 8, 11, 17, 38; 125, 1, 32.

bir az : biraz: 121, 26.

bir...bir : tek tek..

terezü dek bir başını endirip birin kötürdi : terazi gibi bir başını indirip öbürünü kaldırdı. 147, 11.

birisi, birsi : ertesi, 74; 28; 125, 23.

kelir aynada... bir(i)si aynada : gelecek bayram günü... ertesi bayram günü. 125, 23.

bir(i)si kün : ertesi gün. 71, 28.

tanda devül birisi kün : yarın değil, öbürgün. 71, 28.

birer : Birer.

birerde : Arasıra, bazen. 59, 10.

birge : Birlikte. 64, 9; 141, 9.

birge çöple- : Birlikte bağlamak. 126, 5.

birik- : Birleşmiş olmak..

biriktir- : Bağlamak, birleştirmek. 137, 6; 140, 12.
Sözin tenge biriktirding : Sözünü özle birleştirdin. 137, 6.

birle, bile : İle. 123, 27; 124, 7; 125, 12, 31, 39; 59, 19; 61, 9.
menim bile : Benim ile. 62, 5.
sening bile : Senin ile. 126, 34; 65, 9.
anıng bile : Onun ile. 124, 7; 64, 17.
bizim bile : Bizim ile. 62, 17.
ne bile : Ne ile. 26, 10, 11.
tiling bile : Dilin ile. 125, 9; 125, 10.
erki bile : Kendi isteği ile, kendi iradesi ile. 125, 11.
könglüngüz bile : Gönlümüzle. 125, 31.
Christus-bile tözme : İsa ile (birlikte) acı çekme. 125, 39.
su kan-bile : Su ve kan ile. 147, 3.
yene haybat-bile kelmek-turur : Yine heybetli gelecek. 148, 11.
taş-bile taşlap öldürdiler : Taşlayıp öldürdüler. 122, 15.
yol-bile bar- : Yoldan gitmek. 123, 26.
tolmaç-bile yazuhun aytmaga : Tercüman sayesinde günahlarını söylemek. 125, 21.

birlik : Birlik.
üçlük birlik(i)ne : Üçlük birliğine (teslise). 117, 12.

bir- : Bk. **ber-**.

biş- : Pişmek, olgunlaşmak.
bişmiş kerpiç : Tuğla. 101, 21.

biştür-, -ü : Pişirmek, olgunlaştırmak. 34, 18.

bişür-, bişir-, -ür : Olgunlaştırmak, pişirmek. 34, 19; 12, 13-15.
aş bişürgen ev : Mutfak. 12, 17.

bit : Bit. 108, 32.

bitik : Yazı, kitap. 124, 6; 80, 5.
yakşı bitik : İyi kitap, İncil. 117, 2.
bitik tili : Kitap dili (İncil dili). 122, 24.
bitik ostası : Hoca, öğretmen. 89, 26.

bitikçi : Yazıcı. 80, 11; 50, 26.

biti- : Yazmak. 119, 3.

bitir-; bitirri : Bitirmek. 43, 19-20.
bitirmek : Bitirme. 43, 21.

bitişli : Kibar, terbiyeli.
bitişli kişi : Terbiyeli kişi. 162, 20.

bitiv, bitüv : Yazı. 119, 20.
bitüvler aytgança : Kutsal kitaba uygun olarak. 148, 10.

bit-, (-er) : Bitmek, büyümek, yetişmek. 139, 1; 145, 12; 143, 8.
tüpden terek bitti : Kökten ağaç bitti. 147, 7.
kaçan bogday saçar-sen aar kovra biter : **Alabota. tigenek dagı kükel biter** : Buğday dikersin, onun yerine yabani otlar biter, kazayağı, dikenli çalı, kara diken biter. 113, 23.

biy : Bk. **bey..**

biyen-, -ir : Sevinmek. 27, 2-3, 6.

biyi- : Bk. **beyi-.**

biysin-, (-ir) : Küçümsemek. 161, 100.

biz : Biz. Kaçaburuk. Deri dikmede kullanılan bir çeşit tığ gibi âlet. 86, 4; 162, 7.

biz : Biz (zamir) 66, 8; 128, 19, 27; 113, 18; 66, 8-12.
bizim : Bizim. 121, 11, 16; 122, 26f., 29; 124, 32; 144, 11.
-in hali : **bizing, bizingni** : Bizim. 62, 17; 67, 24.
-i hali : bizni : **Bizni.** 66, 11; 139, 6; 142, 4; 144, 14; 146, 2; 150, 2; 151, 18; 126, 32; 66, 11; 142, 4.
-e hali : **bizge** : Bize. 66, 10, 139, 1, 5, 18, 22; 140, 2; 141, 3, 17, 19; 142, 16; 143, 11, 12, 21, 22; 144, 2, 8.
-de hali : **bizde** : Bizde. 124, 30.
-den hali : **bizden** : Bizden. 66, 12.
çoğul : **bizler** : Bizler. 150, 3.
biz miskin azam üçün : Biz zavallı insanlar için. 159, 2; 148, 6; 151, 15, 16.

boday : Bk. **bogday.**

boga : Boga. 108, 26.

bogavul : Mübaşir. 90, 15.

bogaz : Boğaz. 95, 1.

bogday, bugday boday : Buğday. 113, 22; 110, 2.

bogul-, (-ur) : Boğulmak. 36, 15-17.

bogum, bovum : Boğum. 94, 6.

boguzgur : Pis boğaz, obur. 131, 30; 132, 16.

boh : Bok. 96, 13.

bohorik (A. F.) : Ocak, şömine. 100, 24; 105, 9.

bok : Bok. 120, 9.

bol-, -ur : 1. Olmak. 24, 12-14; 139, 21; 140, 13; 142, 15, 19.
2. Yaradılmak, doğmak..

3. Ulaşmak, varmak, vuku bulmak,.
4. (-e hali ile) hissesine düşmek. 123, 31; 125, 20; 126, 28; 145, 1, 19.
kişi bolup-turur : Adam oldu. 148, 8.
tım boldı : Sakinleşti. 55, 6.
sav bolmaz : Şifa bulmaz. 124, 37.
andan ulam bar barça bolgan-turur : Her şey ondan yaratıldı. 148, 6.
hanlıhınıng uçu bolmagay : Hanlığının ucu olmayacak. 148, 13.

sagınmangız kim (ol boşak) bu cehanda bolgay, ol boşak bolgay sizge arı tirö(v)ten : Günahtan kurtulmanın bu dünyada olabileceğini inanmayınız, günahtan kurtulma size ancak sonsuzlukta nasib olacak. 121, 20-21.
anga bolgay kökdegi tügenmez tirilik : Sonsuz hayat ona gökte nasib olacak. 125, 27; 121, 13.
aç bol- : Acıkmak. 25, 2.
bolup : ....olup.

bir frişte anıng-bile bardı azam bolup : İnsan kılığına girmiş bir melek onunla yürüdü. 124, 7; 143, 22.
keşke eşitmiş bolgay edim : Keşke işitmiş olsaydım. 3, 2-8.
anglamış bolgay edim : Anlamış olsaydım. 129, 22-27.
anglar bolsam : Anlasam. 130, 1-6.

bollaş- : (Genişlemek) gebe olmak. 151, 10.

bolmaçı : Olmaz.
eç bolmaçı neme : Olmayacak şey (işe yaramaz). 149, 6.

canıngnı almayıp-sen bolmaçı : Canını alma, olmaz! 139, 3.

bolor, bolar (A.) : Kristal. 93, 25; 162, 15.

boluş : Yardım. 143, 12.

boluş-, (-ur) : Yardım etmek. 122, 14.
ol boluşsun bizge ata : Bunun için Tanrı bize yardım etsin. 122, 10; 122, 30; 123, 9.
ol anga neme-de boluşmagay : Ona hiçbir şey yardım etmez. 125, 14; 125, 5.
boluş kim baralı : Gitmemize yardım et. 150, 5.
boluşmak : Yardım. 5, 27.
tengrining boluşmahı-bile : Tanrının yardımı ile. 122, 14.

bor : Şarap. 79, 17.

borç : Borç. 20, 15.

borçlı : Borçlu. 123, 34.
barça kişi borçlu-tur oruçta yazuhın aytma : Bütün insanlar oruç ayında günahlarını itiraf etmekle mükelleftir. 125, 23; 125, 18.

borla : Bağ. 79, 8.

bostan (F.) : Bahçe. 114, 23.

boş : Boş. 57, 14.

boşak : Günah çıkartma. 121, 12, 14, 15, 19, 21, 26.

boşan-, (-ur) : Kurtulmak, boşanmak. 23, 2-4.
Boşanmak : Kurtulma, boşalma. 23, 5.

boşat-, -ur, -ır : Serbest bırakma, bağışlama. 7, 10.

yazuklarımıznı bizge boşatkıl : Günahlarımızı bağışla. 126, 30.
sen boşathıl alarga : Onları affet. 122, 19; 126, 30.
bizim yazukumuz boşatma : Günahlarımızı bağışla. 126, 30.
yazukımdan boşatkıl : Günahlarımı bağışla. 121, 10.
yuzıklarnıng boşatmagı : Günahların bağışlanması. 148, 18.

boşov : Kurtulma, kurtuluş. 147, 14.
boşov teydi tutganlarga : Tutsaklara kurtuluş geldi. 142, 2.

boy : Vücut. 122, 33, 34; 126, 17; 137, 13; 139, 7, 12; 141, 19; 149, 4; 159, 3; 95, 10.
boy aruvlıhı : İffet. 131, 19.
boy sukluku : Bedeni iştiyak. 131, 29.
boy-bile : Bizzat, şahsen. 63, 16.

boya : Boya. 54, 12.

boya-, -r : Boyamak. 54, 8-10.

boyaçı : Boyacı. 54, 11.

boyun, boyın : Boyun. 16, 18; 95, 3.
boyunga yavut- : Yutmak. 116, 5.

boz-ah : Boz ak, gri. 93, 2.

bozgay : Belki. 60, 23.
bozgay yat kişi bar-dır : Belki orada yabancı kişi vardır. 161, 18.

bögey- : Boyun eğmek, itaat etmek..
yakşı bögeyip barır : Saygıyla gelir geçer. 163, 21.

bögeygen : İtaat eden, boyun eğen. 117, 9.
bögeymek : İtaat. 117, 8.

bögövür-, bögövrür : Öğürmek.
bögövrür-men : Öğürüyorum. 162, 22.

böksmen : .
böksmen et : Böğür eti. 164, 1.

börçi : Börkçü, şapkacı. 87, 27.

böri, börü : Kurt. 108, 16; 113, 6 .

börk : Börk, şapka. 87, 28; 102, 3.

börlen- : Bk. **bürlen-**.

börü : Bk. **böri.**

böv : Örümcek. 130, 25.

böz : Bez, pamuklu. 164, 15 .

brinç (F.) : Pirinç. 92, 1; 110, 4 .

brun : Bk. **burun.**

bu : Bu. 67, 14; 142, 14; 143, 16; 142, 9; 67, 14-23.
-in hali : **munıng** : Bunun. 65, 11; 151, 13.
munıng kibi : Bunun gibi. 65, 11.
-i hali : **munı** : Bunu. 67, 17.
-e hali : **mungar** : Buna. 67, 16.
-de hali : **munda** : Bunda.
kensi munda kelir-men : Kendim bizzat geleceğim. 161, 19.
-den hali : **mundan** : Bundan. 67, 18.
munça : Bunca.
çoğul : **bular, bularnıng, bularnı, bularga, bulardan** : ...vs: 67, 19-23.

"bu" : ile ilgili diğer belgeler (daima niteleme sıfatı olarak):.
bu cehan (cahan) : Bu cihan. 121, 20; 123, 33; 125, 13; 137, 3; 139, 9; 142, 9; 143, 16.
bu dünya (dunya) : Bu dünya. 124, 38; 125, 11; 140, 7.
bukün, Bkz. **bugün** : Bugün.

buçgak : Köşe, bucak..
kün tavuşnıng buçgakı : Güneşin doğduğu yer..

buçkı : Bk. **bıçkı..**

buga : Bk. **tel.**

bugday : Bk. **bogday.**

bugün : Bk. **bukün..**

bukün, bugün : Bugün. 122, 1, 3, 22, 23, 32; 124, 2; 125, 38; 126, 1, 29; 61, 8; 71, 24;.

bul- : Bk. **bol-.**

bulak, bulah : Kaynak, çeşme. 26, 18; 141, 7.

bulga- : Sıkmak, üzmek, bulandırmak..
bulgamış : Sıkılmış. 77, 22.

bulgak : Kargaşa, bulanma, altüst olma (?).
bu kiçe...kövüs bulgak boldu : Bu gece gönlüm bulandı. 61, 19-20.

bulgan-, (-ır) : Üzülmek, bulanmak.
könglüm bulganır : Kalbim çarpar (=**könglüm aynır**). 164, 31.

bulgaştur- : Karıştırmak, bulandırmak. 34, 12-13.

bulov : Bir çeşit silah (belki de) topuz. 126, 9.

bulung : Köşe, açı. 130, 4.

bulut : Bulut. 73, 8.
bulutlar : Bulutlar. 73, 11.

bunyat (F.) : Temel, esas kaynak. 26, 6.
bunyat et- : Kurmak, temellendirmek. 26, 3-5.

bur-, **(-ar)** : Burmak, kıvırmak. 55, 12-13; 55, 14.

burav : Burgu. 86, 17.

burç : Biber. 80, 24.

burçak : Dolu. 37, 9.

burgu : Boru (müzik aleti) 89, 21.

burguça : Küçük boru (müzik aleti). 89, 22.

burul- : Kıvrılmak, halkalanmak.
burulıp-turgan ılan : Çöreklenip duran yılan. 138, 16.

burun, brun : 1. Burun.
burnı kiçi : Kısa burunlu kişi. 99, 9.
2. Eskiden.
burun alay aytıldı payganbardan : Eskiden peygamberler tarafından böyle söylenirdi. 123, 2.
3. Önce.
burun keldi körkli yegit : Önce yakışıklı bir genç geldi. 124, 15.
kim köngül-bile burun sagışlasa : Önce gönülde uzun uzun düşünülse... 125, 20.
burun... ekinçi : Birinci... ikinci...
-den hali ile : Önce;.
kün tuvmazdan brun : Gün doğmazdan önce. 114, 19.

barça zamanlardan burun : Çok zaman önce. 148, 4.

en-burun, em-burum, am-burun : Her şeyden önce.

burungı : Birinci, ilk. 74, 6.

buruş- : Buruşmak.

buruşmış : Buruşmuş. 75, 5.

bus : Nefes, soluk. 113, 11 .

but : But. 96, 14.

butak : Dal. 105, 18.

buv-, -ar : Boğmak.

buvar-men : Boğarım. 162, 24.

buvuh (?) : Eklem, mafsal. 96, 4. Bk. **bogum**..

buvun : Bk. **bogum.**

buyur-, (-ur) : Buyurmak, emretmek. 30, 1-3; 123, 10-19; 41, 11-13;.

buyur : Pekala. 61, 12.

buyuruk, buyruh, buyruh : Buyruk, emir, teklif. 41, 14.

buyruh et- : Buyurmak, emretmek. 123, 14.

buyruh tut- : Buyruk tutmak. 123, 15, 22, 24.

buz : Buz. 120, 9.

buz-, (-ar) : Bozmak, yok etmek. 145, 9; 10, 18-20.

tamu tabakını buzup : Cehennemin kapısını kırıp. 144, 15.

tamuknı buzup : Cehennemi yıkıp... 147, 12.

buzav, buzov : Buzağı, dana. 139, 14; 107, 27.

bügü : Bilge.

bügüler : Peygamberler. 148, 15.

bügül-, -ür : Bükülmek. 36, 15.

bük-, büger : Bükmek, eğmek, katlamak.

büger-men : Bükerim. 163, 11.

bükrü : Bükük, eğri. 116, 13; 99, 16.

bülbül (F.) : Bülbül. 109, 24.

bür : Gonca, tomurcuk. 160, 31.

bürçe : Pire. 108, 33.

bürkür- : Sıçratmak, püskürtmek. 160, 19.

bürküri-men : Sıçratırım. 160, 19.

bürlen- : Tomurcuklanmak. 157, 1.

bürlendi kuru çıbuh : Kuru çubuk çiçeklendi..

büsre-, büsüre-, -r : İzin vermek, tasvip etmek, razı olmak. 131, 27.

sen büsrügençe : Senin müsaade ettiğin şekilde... 131, 24.

çın han büsrep seni sevdi : Gerçek hükümdar seni kabul edip sevdi. 139, 4.

büsürür-men : Teşekkür ederim. 161, 30.

bütülük : Zırh (göğüs zırhı). 100, 11.

bütün : Bütün. 74, 4.

bütün ülüş : Bütün ulus. 75, 13.

heç bütün yohadı teni : Eti tamamen (kırbaçlanarak) çürüdü. 126, 22.

(bizni) töresine bütün etsin : Bizi töresinde mükemmelleştirsin. 151, 18.

bütünlük : Mükemmellik.

bütünlük : hakikat (inanmak).
bütünlük eter-men : Yemin ederim. 115, 4.

büyen : Meyan (kökü). 83, 16.

— C —

cahalluk (A.T.) : Tembellik, gevşeklik, üşeniklik. 131, 1.

can (F.) : Can, ruh. 122, 21, 29; 124, 5, 20, 21, 23, 26, 36; 125, 7, 16, 34, 35; 137, 7; 139, 3; 140, 6; 142, 17; 147, 15.

canavar : Canavar. 107, 13.

cehan, cahan (F.) : Cihan, alem, dünya. 129, 9; 143, 16.
bu cehanda : Bu cihanda. 121, 20; 123, 33; 125, 13.
ol cehanda : Öbür cihanda. 124, 39; 145, 2.

cemiş : Yemiş, meyve. Bk. **yemiş.**

cı(y)-, (-ar) : Yığmak, toplamak. 126, 4. Bk. **ıy-**, **yı-**.

cıgıl- (-ur) : Bk. **cıhıl-**, **cıkıl-**.

cıh-öv : Tapınak, kilise. 121, 11, 16; 141, 10. Krş. Karaçay. **ıyıh-kün**, pazar (günü). Modern Karayim : **yeg'uw** "kilise" (Troki), **yihkin** "Pazar (günü)" (Lutak). Ayrıca Uygur vb. **ıduk.**

cıhıl- : Yıkılmak, düşmek. 113, 14.

cıhrar (A.) : İkrâr, itiraf. 14, 2. Bk. **ıkrar, yıhrar, yıkrar.**

cıkıl- : Yıkılmak, düşmek. 11, 8-9. Bk. **yıhıl-**.

cıl : Yıl. 71, 12; 73, 2. Bk. **yıl, ıl.**

cılan (**cıllan**) : Yılan. 125, 33. Bk. **ılan.**

cılbra- (-r) : Eklemek, bağlamak. 160, 12.

cıltra- (-r) : Çakmak (yıldırım). 33, 3-4.

cıltramak : balkıma, çakma (şimşek). 33, 5.

cıltrın : Cam, cam bardak. 93, 27; 104, 13.

cırga- : Eğlenmek, yemeğe oturmak. 160, 15.

cırgagıl : Eğlence, ziyafet. 105, 151.

cırgak : Çengel. 105, 15. Krş. başka lehçelerde **ırgak.**

cırt- (**-ur**) : Yırtmak. 21, 1-9.

cırtmak : Yırtma, yırtık. 21, 10. Bk. **yırtıl-.**

cışkıç : Nâne. 106, 23.

cicibil (**Tic.**) : Zencefil. 81, 1.

cift : Eşit, aynı değerde. 73, 26.

cigar (F.) : Ciğer. 95, 13.
  cigar band : Barsak. 95, 14.

cins (A.) : Millet, halk. 147, 5.

comard, comart h(F.) : Cömert. 149, 7; 98, 6.
  comart köngül-bile : Cömert gönül ile. 61, 26.

covap (A.) : Cevap. 48, 8-10.
  covap ber- : Cevap vermek. 48, 8-10.

cuhalak (F.) : Culfacı, el dokumacısı. 89, 10.

cuhut (F.) : Yahudi, cıfıt. 122, 39; 126, 17.
  cuhut yeri : Filistin. 122, 36.

curum (A.) : Cürüm, suç. 12, 24.

curumla-, (-r) (A. T.) : Suçlamak. 12, 21-23.

çağır : Şarap. 79, 17.

çagır- : çağırmak.
neçe çagırsa eşitmeh yoh hergiz : (Affedilmesi için Allah'a) ne kadar çağırsa duyulmaz (duymaz). 117, 5.

çah : Bk. çak.

çahar- : Ötmek.
tavoh çahara-dır : Horoz ötüyor. 113, 5.

çahar-şanbe (F.) : Çarşamba.72, 3.

çahla- : Öyle yapmak, tam öyle yapmak.
çahlap çahlayrak : Böylelikle, bu suretle. 160, 7-8.
çahlasangız : Öyle düzenleyiniz ki... 163, 20.

çak, çah : 1. Çağ, zaman. 60, 5.
orta çakta : eski çağda, eskiden.
kın çaklarında : (İsa'nın) ıstırap çağları. 147, 14.
2. Durum, vaziyet..
kerekli çahta : gerektiğinde. 117, 16.
3. Kuvvet (çağı).

çaklı : O Yaratılışta, o özellikte (gibi, kadar),....bir cinsten.
ança çaklı : O ölçüde, (onun gibi) onun kadar. 138,6.
ança keçer çaklı yazık : Affedilebilir cinsten (affedilebilir gibi) günah. 131, 12.

çak-, çah-, çagar- : İftira etmek, birinin gıyabında aleyhte konuşmak. 8, 11-13.

çakucı : İftiracı. 130, 36; 132, 18.

çakuç : çekiç (F.). 79, 18; 84, 4.

çalıh : Öfkeli, şiddetli, zorlu. 161, 28.

çalış : Şaşı. 99, 4.

çalma : Baş örtüsü. 102, 4.

çal-, (-ar) : (Müzik aleti) çalmak. 50, 1-3.

çaman (?) : Kimyon. 12, 27.

çan : (Sözlüğe girmemiş ve izah edilmemiştir.).

çanak, çanak : Çanak. 120, 2; 105, 5 .

çandırgına : Zayıfça. 115, 26.

çapçacık : Fıçıcık. 120, 3.

çaplatmak : Şaplak indirme. 130, 4.

çarçav (F.) : Çarşaf. 104, 2.

çarıdı : Namusu lekelenmiş. 163, 2.

çarpuvun : Aksilik, kaza. 161, 4 .

çatır (F.) : Çadır. 102, 13.

çatlavuk : Fındık. 106, 2.

çayhal- : çalkalanmak, sallanmak.
çayhala-dır : çalkalanıyor, sallanıyor. 163,8.

çayna-, (-) : Çiğnemek. 34. 14-16.

çeber (M.) : Terbiyeli, kibar, cana yakın, münasib.
çeber kişi : Kibar kişi. 163, 13.

çekman : Çuha. Yün kumaş. 85, 20.

çekmençi : Kumaş dokuyucu. 127, 22.

çerçi : Çerçi. 87, 23; 164, 291.

çerek : Çürük.
çerek bolganda sen boyunga yovutmagıl : Çürük ise yutma. 116, 5.

çeren, çerem (?) : "en kopicze" diye verilmiş. Açıklama yok. 164, 20.

çeri, çeyri : Ordu, asker. 100, 2; 90, 11; 122, 7.
çeri başı : Çeri beşi, komutan, 90, 11; 122, 7.

çerli : Cılız. 115, 26.

çert-, (-er) : Dedikodu etmek, birisi hakkında konuşmak, çamur atmak.
çerter-men : Dedikodu ederim. 161, 18.

çevüh : Tatlı, hoş. 60, 8.

çeyri : Bk. **çeri**.

çhitab : Bk. **katib**.

çıbuk, çıbuh : Dal, değnek. 126, 20; 139, 1; 145, 12; 151, 13.

çıganak : Dirsek. 115, 6.

çıgar-, -ur : Çıkarmak, çekip çıkarmak. 147, 12; 151, 15.
kattı ölimge kirip ölümden bizni çıgardıng : meşakkatli ölümü kabul edip bizi ölümden kurtardın. 144, 15.

çıgmak : Ayak üstü, ayağın üstündeki tümsek yer. 96.17.

çıgrıkçı : Çarkçı, bileyci. 89, 8.

çık, çıh : Çiğ, şebnem. 151, 5; 73, 17; 73, 16.

çık-, çıh-, çıgar : Çıkmak, dışarı gitmek. 124, 36, 37; 142, 1; 144, 2; 151, 16; 159, 4; 22, 7-9.
çıktılar Yeruşalemdan : Kudüs'ten çıktılar. 123, 2.
hannıng alamları çıksın : Hanın bayrakları çıksın. 147, 1.

çımdı-, -r : çimdiklemek.
çımdır-men : Çimdiklerim. 160, 1.

çın : Hakiki, doğru.
çın han : Gerçek han. 138, 13; 139, 14.
çın tengri : Gerçek Tanrı. 148, 5; 159, 7, 8.

çınık- : Denenmiş olmak, doğru çıkmak.
yetti otda çınıgıp-turgan : Yedi ateşte denendi. 137, 22.

çıpçık : Serçe. 57, 4.

çırak (F.) : Çerağ, mum. 79, 16; 104, 18; 126, 11.

çıraklık (T.F.) : Şamdan. 104, 17.

çıray (M.) : Çehre, yüz. 96, 24; 20, 9.

çırlak (T.F.) : Çırçır böceği, dere (?). 163, 12.

çırmal- : Sarılmak, dolanmak.
çırmalup-tur : Sarılıyor. 111, 6.

çırma-, (-r) : Sarmak, çemremek. 111, 8-9.
çırmar-men : Sararım. 111, 7.

çırmış : Kutlanmış, çemrenmiş. 160, 34.

çırpı : Çalı, çırpı. 161, 21.

çıyrun : Felaket, şanssızlık. 161, 3.

çibin : Sinek. 108, 31.
    sürü çibin : Sivri sinek. 109, 1.

çiçek : Çiçek. 26, 1; 147, 8.

çiçeklen- : Çiçeklenmek. 139, 12.

çil : Çil kekliği. 109, 14.

çine-, (-r) : İpek ile işlemek, örmek.
    çiner-men : İpek ile örüyorum. 160, 37.

çirkin : Çirkin. 98, 24.

çiurumba : Acı marul, hindiba. 82, 26.

çiyik : Çiğ, pişmemiş. 74, 24 .

çiz-, (-er) : Çizmek, yazmak. 50, 22-24.
    çizmek : Yazı, 50, 25.

çohmarlı : Topuzlu, çomaklı. 119, 14.

çokrak, çohrah : Kaynak. 145; 8; 113, 12; 149, 3.

çopla-, (-r) : Toplamak, biriktirmek. 16, 14-16.

çov : Gürültü. 114, 27.

çovguç : İftiracı. 126, 24.

çovlan- : Gürültü etmek. 114, 28.

çoyun : Eritilmiş maden, 130, 30.

çök- : Diz çökmek, çökmek.
    tizingiz çöküngiz : Diz çökünüz. 117, 23.
    tizin çöküp yügündi : Diz çöküp yığıldı. 122, 18.

çömiç : Çomça, kepçe. 104, 29 .

çömlek : Çömlek. 80, 21; 104, 31.

çöp : Çöp, artık..
tirki çöbü tından tatlı : kurbanın artığı candan tatlıdır (?). 161, 7.

çöp : çep... (kuvvetlendirme öneki).
çöp çövre : Çepçevre. 60, 4.

çöple- : Derlemek, bir araya toplamak, bağlamak.
kerek kim, biz...yıgay-biz çöplegey-biz birge kültebegni baglagay-biz : Gerekir ki, biz... yığalım, toplayalım, hep birlikte (beraberce) demeti bağlayalım. 126, 4-5.

çörgek (?) : Kundak. 118.

çövre, çüvre : 1. Çevre..
çöp çövre : Çepeçevre. 60.
çövre yür- : Çevresinde yürümek. 13, 16-18.
2. ters. Bk. **çüprek.**
çüvre kiydi : ters giydi. 163, 24.

çövür-, çövürü : Çevirmek. 58, 4-6.
çövürmek : Etrafında çevirme. 58, 7.
çövürme : Çevre, çepeçevre. 64, 4.

çöz- : Uzunluğuna çekmek (ertelemek), 163, 15.

çuçul-, -ur : Soyunmak. 20, 22.

çugur : Çukur. 78, 7.

çuh çula- : Kükremek.
çuh çular-men : Kükrüyorum. 161, 9.

çulgan- : Sarınmak, bürünmek.
çüprek(k)e çulgalanmış : Kundağa sarılmış. 122, 5.

çulgav : Dolak, dizden aşağıya sarılan bez. 102, 7.

çura : Küçük bir cins yırtıcı kuş, av kuşu, cura. 109, 9.

çuvalduz (F.) : Çuvaldız. 88, 12.

çuvla- : Gürültü, patırtı etmek.
çuvluy-dır : Gürültü patırtı yapıyor. 161, 7.
Bk. : **Çovlan-**.

çuz : 1. Keten veya pamuk arttığından olan yem.
2. Ortaçağda çok değerli, pahalı bir ipek dokuma.
91, 14.

çüçi : Tatlı. 115, 12.

çüçkür- : Hapşırmak.
çüçkürdim : Hapşırdım. 114, 11.

çügündür : Kırmızı pancar. 107, 2.

çün-kim : Çünkü... -dığından dolayı Bk. **üçün.**

çüprek : Çevre, başa örtülen örtü, kundak Bk. **çüyrek.** 118; 122, 5.

çürümek : Çürüme. 76, 12.

çürüş- : Buruşmak, büzülmek, pörsümek, çürümek.
çürüşip-dir : Çürüyor. 161, 20.

çüvel- : Devrilmek.
araba çüveldi : Araba devrildi.

çüve-, -r : Devirmek, düşmek.
çüver-men : Düşüyorum 162, 15.

çüvre : Bk. çövre.

çüyre(k) : Çevre, başa örtülen örtü Bk. **çüpre(k).**

— D —

-da, -de : -da, -de.

Eklendiği kelimeyi tebârüz ettiren takı : .

minding haçka kim biz-de mineli : Haç'a biz de çıkalım diye çıktın. 150, 1.

kim maga berse men-dagar bereyim : kim bana verirse ben de ona vereyim. 21, 13; 21, 14.

men azam-de dölmen (bolman) men frişte-men : ben bir insan değilim, ben bir meleğim. 124, 22.

meme-de : (olumsuz fiil ile) tamamen değil, kesinlikle değil. 125, 5, 14.

Fiillerden sonra hemen hemen bir bağlaç görevi görür : **tanıngız-da körüngiz** : tanıyınız ve görünüz. 125, 36.

urdım-da yazdım : vurdum da isabet ettiremedim. 113, 21.

ol sözni ayttı-da canın tengeri eline berdi : bu sözü söyledi ve ruhunu tanrının eline teslim etti. 122, 21.

-da : -da *(-de hali takısı)* içinde. 59, 2; 61, 10.

daaue, dav : Mahkemeye davet etmek. 44, 10.

daç : Bk. **taç.**

dagı, tagı : dahi, ve, ve de, da, de. 148, 2; 126, 19.

eşitmeh yoh hergiz dagı kuttılmah yoh : İşitmek yok; asla da kurtulmak yok. 117, 5.

heç neme-tagı : Hiç, asla, katiyyen. 62, 14.

kelime ve cümleler arasında bağlaç olarak:

canı arı dagı algışlı bolgay : Ruhu aziz ve kutlu olacak (ve 'ya olur'). 124, 26.

bergey-idik canumuznu dagı tınımıznı tengrige : Canımızı ve ruhumuzu Tanrı'ya verecektik. 123, 8.

alabota tigenek dagı kükel biter : Kazayağı, karaçalı ve gövem biter. 113, 23.

söygil tengirni sening b(e)yingni kirti könglüngden, barça canıngdan, barça küçüngden dagı tıningdan : Tanrı'yı, senin beyini gerçek gönlünle, bütün canınla, bütün gücünle ve ruhunla sev. 123, 13.

anda bolgay sanga ulu uyat dagı kerti uyat dagı ölüm uyat : Bu sana büyük bir ayıp, gerçek yüzkarası ölüm utancı olacak. 125, 4; 121, 3, 24; 122, 5, 9, 10, 11; 123, 23, 29; 124, 4, 8; 125, 24, 25, 28; 126, 1, 19; 148, 16, 19.

Fiiller ve uzun cümleler arasında bağlaç olarak:

kensimizni aldar-biz dagı kertilik bizde yoktur : Biz kendimizi aldatıyoruz, bizde doğruluk yoktur. 124, 30.

tengeri küçlü-dür dagı yarlıgançlu-dur bizim yazukumuz boşatma dagı barça yamandan arıtma : Tanrı bizim günahlarımızı affedecek ve bütün kötülüklerden arıtacak kadar merhametli ve güçlüdür. 124, 32-33.

dagı cuhutlar anı tuttular dagı bagladılar dagı yanak(ı)na boyuna urdılar : Ve onu yahudiler yakaladılar bağladılar ve yanağına ve vücuduna vurdular. 126, 16-17.

kim tengriden korhsa dagı kim köngül bile burun sagışlasa neçik uyat bolgay : Kim tanrıdan korkar ve kim bir şey yapmadan önce düşünür, (o kimse için) nasıl günah olabilir. 125, 20; 117, 10; 122, 13, 17, 20, 29; 123, 21; 124, 21, 34; 125, 7, 30, 38.

dagın : Değin, ve, ve dahi. 59, 8.
=**dagı** anlamında geçtiği yerler: 125, 12; 141, 8; 148, 7.
bizge sagınmah kerek (Christus)nung kınların dagın ölümün : bize İsa'nın acılarını, ölümünü anmak gerekir. 126, 2.
hormat duvlat dagın baht bersin : O bize iffet, sağlık ve sans versin. 151, 19; 122, 19; 138, 6; 141, 14.
Ilannı basıp yançtı dagın öltürdi : Yılanı basıp ezdi ve öldürdü. 138, 16.

-dan : (-den hali son takısı) -dan (metinde bir kez **-din** şeklinde karşımıza çıkıyor). 143, 15; 59, 4; 60, 7.

daraga (M.) : Askeri vali 114, 21.

darçini (F.) : tarçın (ağacının kabuğu), 81, 2.
gül darçini : tarçın çiçeği. 21, 3.

daru (F.) : İlaç. 82, 14.

-de : Bk. **-da**.

degri, deyri : değin, kadar. 123, 4; 126, 21.
yerosolimga degri bardı : Kudüs'e kadar gittiler. 122, 38.
köpge deyri : Uzun, göğe kadar. 60, 10.

dek : gibi =**dey, dep** 147, 11; 132, 27.

dela (F.) : Sansar, 85, 6.

de- : demek, söylemek, o fikirde olmak. 147, 6.

bahadur-sen degelim : Sen bir kahramansın demek istiyoruz. 145, 17.

sen anı yibek-mü dep-tir-sen : Onun ipek olduğunu mu sanıyorsun? 163, 23.

ınanır men barçaga erkli ata tengrige, kökni yern(i) barça körünür körünmezni yarattı dey; dagı bir beymiz, Jesus Chrıstusga tengrining yalguz tugan oulu dep : ben göğü yeri görüneni görünmeyeni yarattı diye, herşeye gücü yeten bir baba Tanrı'ya ve Tanrı'nın birleik oğlu diye tek efendimiz İsa'ya inanırım. 148, 1-3; 148, 17.

tengri seni soyurgadı ovluma bol dep anası : Oğluma (onun) annesi ol'' diyerek Tanrı sana inayette bulundu. 151, 3.

tengri kim cinslerni bilsin, anlar angar kim tabunsın, tolsun daup kopsaganı, agaç bolgay dep sebebi : Tanrı ki kullarını yönetsin, onlar ona ki tapsın , Davud'un ilahileri dolsun, haç bunun sebebi olur. 147, 5-6.

erkli Cristusnı öveli, kız anadan dep töredi : İsa'yı el değmemiş kız Ana'dan doğduğu için övünüyoruz. 151, 2.

karşılaştırma bağlacı olarak **dep-.**

yuluv dep anlarnı tögüp : Kurtarılmaları için (fidye olarak) bunları (su ve kan) döktü. 147,4.

angar ata ovul-bile bir mengüde(ş) tengri dep evünçli tabunmakımız kerek-turur : Ona (aziz ruha) dua etmeliyiz ve babası ile, oğlu ebedi olan tanrı olarak görmeliyiz. 148, 15.

derzi (F.) : Terzi. 85, 19.

devül : değil, (çekilmeyen olumsuzluk eki).

muhtaç devül bu dünyanıng ötmekine : Bu dünyanın ekmeğine muhtaç değil. 140, 7.

tanda devül birisi kün : Yarın değil, öbürsü gün. 71, 28.

dey : Gibi.

munıng-dey tangış : Bunun gibi bir mucize. 151, 13.

deyin : Değin, kadar.

batışdagı krivge deyin : Güneşin battığı batıya kadar 151, 1.

deyri : Bk. **degri.**

dıvar (**divar** ?) (F.) : Duvar. 100, 25; 101, 26.

dıvar ostası : Duvarcı, duvar ustası. 88, 1.

dider (F.) : Yüz, çehre, didar. 145, 2.

dolmen : Bk. **döl.**

dost (F.) : Dost. 130, 33.

döl : Değil.

men azam-da döl-men (veya **bolman**) : ben insan değilim. 124, 22.

dört : Bk. **tört.**

draz (F.) : (Yalnızca bir tabirde geçiyor).

draz heş : Bir çeşit keten bezi. 91, 17.

drust (F.) : Dürüst, doğru, gerçek.

drust tengriden : Gerçek Tanrı'dan. 132, 28.

duley : Ebedi 164, 26.

dunya, duniya, dünya, dünye (A.) : Dünya. 139, 21; 124, 38; 125, 11; 140, 11; 143, 19; 145, 7, 15; 147, 10; 150, 2.
düny-üstinde : Dünya üstünde. 124, 5.

duvat (A.) : Divit. 80, 6.

duvlat (A.) : Devlet, yüce bahtlılık. 151, 19.

düşman, tüşman, tuşman (F.) : Düşman. 126, 14; 138, 8.
yek tuşman : Şeytan düşman. 137, 10.
tüşmen yek : Düşman şeytan. 146, 2.

— E —

e : *Nida, çağrı belirteci* : ey, hey. 147, 13; 149, 7; 150, 1.
e ol algışlı hatun : Ey o kutsal kadın. 145, 14.

e- : Bk. **er-**.

eç : Bk. **heç**.

eçki : Keçi, teke. 108, 3.
tişi eçki : Dişi keçi. 108, 4.

efsik : Bk. **eksük**.

egeçi (M.) : Hala. 97, 15.

eger, egir : Eğer. 64, 11; 117, 19; 124, 29, 30.
egir sening könglüng aytsa sever-men, inanmagıl : Eğer kalbin, ben (tanrıyı) seviyorum derse, inanma. 123, 18.
anıng üçün yakşı kengesingiz könglüngiz-bile egir dagı barısı yazuhunguz aytıngız yaşırman-

gız : Bu yüzden kalbinize iyice danışınız ve eğer var ise günahlarınızı itiraf ediniz, saklamayınız. 125, 21.

egev : ege, törpü. 84, 6.

egi, egilik : Bk. **eygi, eygilik.**

egir-, (-ür), (eyir- ?) : İp eğirmek, bükmek. 25, 7-9.

egiz : İkiz. 160, 15.

egri : 1. Eğri. 139, 2.
2. Yalan.
egri kılı : Yanlış. 60, 18.
egri k(i)şi : Yalancı kişi. 99, 25.

eher (eker?) : Bitki 88, 28.

ehşi : ekşi. 74, 12.

ekinçi : İkinci. 74, 7.
burun... ekinçi : Birinci... İkinci... vs. 125, 9.
yulduz ekinçi köründi : Yıldız yeniden göründü. 123, 3; 124, 10, 14; 126, 15.

ekindü : İkindi, namaz vakti. 71, 21.

ekki, eki : İki. 61, 17; 117, 1; 151, 8.
eki kün : İki gün. 163, 30.
ekki kat : İki kat 74, 1; 73, 31.

mahtar-men över-men ekisi bir-dir : "Mahtar-men" ve "över-men" aynı anlama gelir. 164, 25; 163, 16.

ekmekçi, ötmekçi : Ekmekçi. 88, 18; 127, 21.

eksik : Bk. **eksük.**

eksiklik : Eksiklik. 117, 10.

eksit-, -ür : Eksiltmek. 18, 17-19.
öz yarkının eksitmedi : Kendi parlaklığını eksiltmedi. 151, 15.

eksük, eksik, eysik, efsik : Eksik. 18, 20; 62, 64.
ne artuh ne eksik : Ne artık ne eksik. 123, 16.
erdem eksik bolmadı : genç kızlığı kaybolmadı. 145, 11.

el : El. 122, 21; 161, 14.
elsiz : Elsiz. 128, 2.

el : 1. Millet. 122, 3, 5.
2. Memleket. 78, 20.

elat (A.) : Özsu. 94, 8.

elbek, elpek (M.) : Bol, geniş, zengin.
elbek menggü toy : Zengin, ebedi ziyafet. 150,4.

elbeklik (M.T.) : Fazlalık (bolluk). 140, 5.

elbeti (A.) : Elbette, kesinlikle, herhalde. 116, 4.

elçi : Elçi. 33, 10.

elek : Elek. 82, 17.

elfokah (A.) : Alim.

elgendir-; elgendirri : Korkutmak.
(seni) elgendirri-men : Seni korkuturum. 111, 3.

elgen- (-ir) : Korkmak. 111, 1-2.

elikle-, (-r) : Alay etmek. 126, 24; 31, 7-9.
eliklemek : Alay. 31, 10; 89, 19.

ellik : Sulh. 43, 2.

elpek : Bk. **elbek.**

eltir : Kuzu derisi. 84, 29.

elt-, -ür, -ir : Götürmek, nakletmek, taşımak. 18, 10-12.

elttiler anı tört yargıcı allında : Onu dört yargıç önüne götürdüler. 126, 18.

elttir-sen haçımnı : Benim haçımı taşıyorsun. 149, 5.

em : İlaç.

em üçün yer-men : İlaç yerine yiyorum. 115, 2.

em : Bk. **eng.**

emçek : Meme başı. 95, 6.

emdi, imdi : Şimdi derhal. 125, 29; 61, 14; 140, 18.

emdiden keri : Eskiden, bundan önce. 60,5.

emdiden arı : Şimdiden itibaren, bundan sonra. 59, 12.

emdigiden : Şimdiden sonra, şimdiden itibaren. 160, 14.

emegen (M.) : Yaşlı kadın, kocakarı. 163, 24.

emen-, imen-, -ir : Utanmak, çekinmek, eymenmek. 57, 21-22=**saarla-.**

emgek : Istırap, acı.

emgek tart- : Acılara katlanmak, acı çekmek. 150, 3.

emgek ölüm : Acı çekerek ölme. 159, 3.

emgen- : Acı çekmek, ıstırap duymak.

emgenip terlep kınalıp andan tamagın beslegil : Eziyet çekerek, terleyerek, zahmet görerek (çalış) ondan sonra boğazını besle. 113, 22.

eminç (A.T.) : Sükûnet. 142, 6; 144, 1.

eminlik (A.T.) : Eminlik, emniyet.
eminlik-bile : Emniyetle. 64, 21.

emle-, (-r) : Tedavi etmek, iyileştirmek. 115, 3.

en-, (-er) : İnmek. 18, 7-9.
kökten enip : Gökten inip. 148, 7.

enç : Sakin, huzurlu.
enç köngülingden : İyi düşünülmüş, hesaplı ? 142, 3.

ençi : Mülkiyet, mal.
ençim : Benim (malım) 164, 2.

endür-, endir : İndirmek, batırmak.

endirding kutkardaçımız Jesusnı : Kurtarıcımız İsa'yı indirdin. 138, 8.

terezü dek bir başını endirip birin kötürdi : Terazi gibi bir başını indirip diğerini kaldırdı... 147, 11.

eng : *(superlativ)* önünde durduğu ismi daha kuvvetlendiren veya farklılaştıran ön ek.
eng töbengisi : en alttaki, 114, 32.
em-burun : En önce, 62, 25; 59, 3. (**am burun**).

eng-, (-er) : Eğilmek. 114, 34-35.

engse : Ense. 114, 20.

engsele-, -r : Ensesine vurmak. 116, 9.
seni engseler-men : Ensene vuruyorum. 116,8.

eniş : İniş, yamaç, vadi. 78, 6; 78, 19.

epçi : Kadın, ev kadını, eş 94,3; 97,5.
evdegi epçi : Hizmetçi. 90, 22.

er : Er, erkek. 114, 1; 145; 151, 7.
er yazuhı : erkekle işlenen günah (çiftleşme). 145.11.

erdem : Erdem, fazilet. 131, 14.

erdemli : Erdemli. 98,2.

erdeng : Bakire. 145, 11.
erdeng ana Mariam : Bakire ana Meryem. 148, 8.
erdeng tuvurdaçı : Bakire (anadan) doğan. 141, 18.

erdenglik : Bakirelik, iffetlilik. 141, 6.

eremsi-, -r (M.) : Övünmek.
eremsir-men : Övünüyorum. 160, 24.

erik 1 : Erik. 106, 6.

erik 2 : Tabaklanmış deri. 9, 1-2.

erikle- : Tabaklamak.
eriklegen teri : Tabaklanmış teri 111, 13.

erin : Burun deliği, diş eti, 94, 18; 94, 23.

erinçek : Tembel. 117, 15.

erk : 1. erk, güç, kuvvet.
bey tengir erki-bile yazukımdan boşatkıl : Tanrının kuvveti sayesinde günahlarımdan arıt. 121,10.

öz arı tın erkinden ulam : Kendi aziz ruhunun kuvveti sayesinde. 159, 2.

2. Arzu, ,stek, irade. 121, 6.

erking bile yazuhung koymaga (kerek) : Kendi iradenle günahlarından arınmalısın. 125.10.

yahşırah-tur bu dünyada erki-bile yazuhın aytmaga tamuhta dagın kerti yarguda küç-bile aytkınça : Günahlarını bu dünyada kendi isteğinle itiraf etmek, cehennemde mahkeme önünde zorla söylemenden daha iyidir. 125, 11.

erksiz : Güçsüz, isteksiz.

erksiz kıl- : Güçsüz etmek. 141, 2.

erksiz et- : Güçsüz etmek 142, 2.

erkeç : Erkek keçi, teke. 164, 28.

erkek : Erkek. 94, 4.

erkelen- : Yumuşamak, gevşemek, incelmek.

erkelene-dir : Yumuşadı, inceldi. 162, 27.

erkli : 1. Güçlü. 148, 1; 151, 1,; 159, 1, 4.

2. İhtiyari, ister istemez Bk. **erkli erksiz.**

erkli erksiz tamukka bargay-siz : İster istemez cehenneme gideceksiniz. 125,5.

erkli erksiz : Güçlü güçsüz, istekli isteksiz.

erksin- : Bir şeyin sahibi olmak.

barçalarnı erksindeçi : Herşeyin sahibi. 137, 16.

erlik : Erkeklik. 94, 27.

er- 2 : Kendini huzur içinde hissetmek.

ermeyin saa bardım : Sana istemeyerek geldim. 161, 29.

er-, (-ür) e- : Olmak. 137-144.

erür : -dır 141, 6; 137, 21; 142, 13; 141, 13.

barça tengrilik us erür, barça hakıl bilik turur : Onun fikirleri, ilâhi, bütün akıl ve hikmettir. 142, 13.

erdi, edi : İdi. 139, 11.

ol yulduz neçik bir oğlan bigev edi : Yıldız, bir oğlan nasılsa onun gibi idi. 122, 34.

bar edi : Var idi. 122, 35.

kerek edi : Gerek idi. 39.15.

teyşli edik tas bolmakga : Sonsuz cehenneme atılırdık. 138, 2.

barça yaraydı : Tamamen yaraydı. 126, 22.

egen : İken.

kayda egen : Nerde iken (nerede acaba). 161, 15.

ese : İse.

yok ese : Yok ise. 62, 13.

yoh-alay-ese : yok, (=eğer) onlar gibi ise, eğer öyleyse, 162, 2.

yeme-se : Veyahut. 121, 18.

alay ese : Öyle ise. 65.6.

ne kim ese : Kim olursa olsun. 121, 6.

kim-ese : Her kim ise, 124, 34.

egeç : Her ne kadar... olmasına rağmen. 142, 5.

men yamanlı sen ayıpsız egeç eltir-sen haçımnı : Ben kötü, sen günahsız olmana karşın, benim haçımı taşıyorsun. 146, 9; 149, 4-5.

kötürdi kız kız egeç Emanuelni : Kız Emanuel'i kızken (bir kız olmasına karşın) kaldırdı. 151, 12

Aşağıdaki gibi birleşik fiil şekillerini teşkil eder:

- redim, idim : ....lar idim, ...lardım.

anglar edim : Anlardım. 129, 7-12; 1, 15-21.

esirger edim : Esirgerdim. 132, 24.
men söynüp aytır edim sizge tengeri sözi : Size sevinçle Tanrı'nın sözünü anlatırdım. 121, 22.
barırlar-idi : Gidiyorlardı. 124, 8.
ol aytır-idi : Diyordu. 122, 16.
anglamaz edim : Anlamaz idim. 129, 7-12.
-dım edi : ....dım idi.
eşittim edi : İşittim idi. 2, 2-7.
boldum edi : Oldum idi. 24, 14.
ölümlih boldık edi : Ölecek gibi olduk idi. 157, 2; 145, 13.
-mış edim : ......mış idim.
anglamış edim : anlamış idim. 129, 9-24.
-gay edim : ....-acak idim, -ar idim.
anglagay edim : anlayacaktım, anlardım. 129, 16, 21.
keşke eşitkey edim : Keşke işitseydim. 2, 22-28.
bergey-idik : Verecek idik. 123, 8.
-mış bolgay edim : ....mış olacaktım.
anglamış bolgay edim : Anlamış olacaktım. 129, 22-26.
k(eşke) eşitmiş bolgay edim : Keşke işitmiş olsa idim. 3, 2-8.
-sam edi : ....sam edi.
anglasam edi : Anlasam idi, anlasa idim. 129, 34-39.
bolsedi : Olsa idi. 117, 20.
-dım ise : ....dım ise, ...dı isem.
angladım ese : Anladım ise, anladı isem. 130, 7-12.
eşittim ese : İşittim ise, işitti isem. 3, 26-4, 4.
yüsüp kıznıng bollaşmışı sezdi ese saarga tüşti : Yusuf, Meryem'in gebe olduğunu farkedince utandı. 151, 10.

boldı ese : Oldu ise. 140, 13.
tinti-ese veya **tint-ese** : Dendi ise ...137, 13.
-r egeç: anglar egeç : Anlar ise, 130, 13. 1.
-gay egeç : -arken, -erken.
tüşürgey-geç : Düşürürken. 159, 6.

ersek : Erkeğe düşkün kadın (fahişe). 89, 23; 117, 16.
ersek bolmagıl : Zina yapmamalısın. 132, 17.

ersekçi : Fahişe. 99, 22; 132, 17.

erseklik : Fahişelik. 132, 20.

erseksiz : İffetli, 98, 11.

erte : 1. İlk. 71, 11.
2. Tam vaktinde, vakitli. 65, 13.
3. Önceki, evvelki.
erte çakta : Eski zamanda. 60,5.
4. Sabah.
tan erte : Sabahleyin 71, 18.

ertegi : Erken. 130, 10.

ert- : Geçip gitmek, yok olmak. 144, 4.

erüv : Çabuk, hızlı, enerjik. 118; 114, 7.

es : Akıl, us. 116, 18.
esime kirdi : Aklıma geldi. 162, 9.

esirge-, (-r) : Merhamet etmek, acımak, esirgemek. 132, 21, 24.
seni esirger-men : Seni esirgerim. 132, 22.

esir- : Sarhoş olmak.
sövmekten esirding : Sevmekten sarhoş oldun. 149, 8.

esirt-, (-ir) : Kendinden geçirmek.
susun cannı kim esirtir : Ruhu sarhoş eden içki. 140, 6.

esker- : Düşünmek, dikkate almak, mülahaza etmek.
eskermez : Dikkate almaz. 160, 10.

eski : Eski. 77, 5.

esle- : Dikkate almak, dikkat etmek.
eslemez : dikkat etmez, aldırış etmez. 160, 10.

esne-, -r : Esnemek.
esner-men : Esnerim. 114, 14.

esrikçi : İçkici, ayyaş. 131, 7.

eş-, (-er) : (İp) Çevirmek, çekmek.

eşek : Eşek. 107, 19.

eşi : Kaynana. 97, 22.

eşik : Kapı. 151, 16; 16, 11-13.

eşit-, işit-, eşitür : İşitmek. 117, 3; 121, 4, 13, 14.
menim sözim eşitingler : Sözümü dinleyin. 117, 1.
eşitmek : İşitme. 72, 24.
eşitmeh yoh : İşitmek yok. 117, 5.

eşittir-, işittir- : İşittirmek. 137, 6.

eşkik : Kürek. 113, 28.
et : Et. 95, 26; 164, 1.
ol et üstünde kelepen anıng canı astrı arıtur : Vücudu cüzzamlı, fakat ruhu azizdir. 124, 21.

etez, etiz : Vücut, 151, 14; 142, 18.
söz etiz bolup-turur : Söz vücut bulur. 145, 6.

etik : edik, kısa çizme, 12, 28; 86,10.

etik key- : Çizme giymek. 12, 25-27.

etik başı : Çizme burnu. 86, 12.

etikçi : Çizmeci, ayakkabıcı. 86, 2.

bıçak etikçi : Ayakkabı bıçağı. 86, 5.

etil- : Edilmek. 148, 5.

etiz : Bk. **etez.**

etiz-, -er : Ulaştırmak, iletmek, yetiştirmek.

men saa asov etizer-men : Ben sana yardım ederim. 115, 15.

etmek, ötmek : Ekmek. 126, 29; 140, 2, 8; 144, 6.

Ötmekning uşak : 160, 11.

etmekçi, ötmekçi : Ekmekçi. 88, 18; 127, 21.

et-, (-er) : Yapmak, etmek. 24, 8-10.

ol ılan boyına yamanlıh etse canına ete almaz : Yılan vücuduna zarar verse bile, ruhuna birşey yapamaz. 125, 34.

bizge yaman ethenler : Bize karşı kötülük edenler. 126, 31.

köp tanglar etti : Birçok mucizeler gösterdi. 122, 14.

kim ettir (eter) menim buyruhun : Kim benim buyruğumu yerine getirirse... 123, 14.

kim .... anı etmese : Kim ... onu yapmazsa. 125, 24.

azat et- : Azat etmek. 7, 16-18.

berk et- : Kuvvetlendirmek, sıkılaştırmak. 24, 15.

bunyat et- : Kurmak. 26, 3-5.

bütünlük et- : yemin etmek. 115, 4.

bütün et- : Mükemmelleştirmek. 151, 18.
eygirek et- : Düzeltmek. 35, 11-13.
erksiz et- : Güçsüz etmek. 141, 2 (=erksiz kıl-).
harç et- : Harcamak, sarfetmek. 23, 6-8.
izan et- : Ziyan etmek. 37, 15.
kabul et- : Kabul etmek. 131, 20.
kamlık et- : Kehanet etmek. 8, 20.
kulluk et- : Kulluk etmek. 53, 8-10.
mat et-, medet et- : Yardım etmek. 145, 14; 157, 3.
medet et- : yardım etmek. 145, 14; 157, 3.
rançılık et- : Kehanet etmek. 8, 21-23.
sabur et- : sabretmek. 123, 28.
saburluh et- : Sabretmek 123, 28.
satov et- : Ticaret etmek. 111, 25.
tafş et- : Salıvermek. 44, 11-14.
tamam et- : tamamlamak. 12, 9-11.
tesnif et- : Kaleme almak. 131, 34.
us et- : Yıkamak. 9, 16-18.
yara et- : Yaralamak, Öldürmek. 31, 4-6.
yarak et- : Serbest bırakmak. 7, 11.
yarıh et- : Aydınlatmak. 30, 15.
yazık et- : Günah işlemek, 121, 7.
ziyan et- : Ziyan etmek, zarar vermek. 37, 14-16.

ev, iv, öv : Ev. 123, 4-6; 160,23.
aş bişürgen ev : Mutfak. 12, 17.
evdegi çpçi : Hizmetçi (kadın). 90,22.
evdegi kız : Hizmetçi kız. 90, 23.
yıh-öv : Tapınak, kilise, 121, 11, 16; 141, 10.

evangelim : İncil. 122, 1; 123, 10, 13.

evet : Evet. 61, 12.

eyer : Eyer. 102, 28.

eyerning agacı : Eyerin ağacı. 103, 6.

eyer yabogı : Çul, çaprak, örtü, eyer örtüsü. 102, 24; 103, 11.

eyerçi : eyerci. 87, 15.

eygi, egi (eyi ?) : İyi. 69, 1-2; 76, 16; 97, 25; 127, 24; 132, 7; 59, 14.

eyi-bile : Uygun, iyi, canayakın. 62, 20.

egi erk kunda : Bütün güçlerden. 122, 10.

egi köngül : İyi gönül, iyi düşünce, iyi niyet. 121, 112; 13, 14; 122, 9; 123, 27.

eygirek : Daha iyi. 62, 10; 62, 6.

eygirek et- : Düzeltmek, iyi etmek. 35, 11-13.

eygilik, egilik, iygilik : İyilik. 75, 20; 127, 24; 122, 27; 123, 34; 149, 2; 151, 9, 18.

eynek : Tek, biricik.

eynek umunçımız : Tek umudumuz. 147, 13.

eysik : Bk. **eksük.**

ezik : Düşkün, zavallı. 114, 3.

— F —

falan (A.) : Falan, filan. 65, 11; 69, 20.

fanar (Y.) : Fener. 126, 10; 91,25 .

fil (F.) : Fil.

fil tişi : Fıldişi. 81, 11.

frangi (F.) : Frenk, Avrupaya ait. 92, 4.

— G —

— H —

hakıl, akıl (A.) : Akıl, bilgelik, anlayış. 49, 9; 141, 13.

hakim (A.T.) : Hekim. 125, 15, 16.

hala (A.) : Köy. 78, 25.

hale (A.) : .

könü-hale : Sadakatli, samimi. 60,24.

halgan : Bk. **kal-**.

halka halha (A.) : Halka, yüzük. 164, 13 .

hallal (A.) : Kanuna uygun, meşru, helal.

hallal ogul : meşru oğul. 97, 29.

menim hallal hatunımdır : Benim meşru karımdır. 117, 18.

alganım hallalım : Karım. 116, 15.

ham (F.) : Ham, olgunlaşmamış. 74, 21; 74, 23.

ham (F.) : ve, ve de, hem. 137, 13; 140, 2, 4; 141, 12.

arılarnıng kovançı ham fristelerning : Azizlerin ve mesleklerin kıvancı. 143, 1.

kertegi kündey yarıh-tur ham isi : Kulübesi güneş gibi aydınlık ve sıcaktır. 138, 9; 127, 13, 14; 144, 10.

"ve" anlamına gelen, bağlaç olarak kullanılan **"ham"** : .

canıng ham tening : canın ve bedenin. 142, 17.

elbekliğingden kim tilese alır raygan susun cannı kim esirtir ham aş tınnı kim toydırır : Kim isterse, senin bereketinden canı sarhoş eden içkiden ve ruhu doyuran yiyeceklerden alır. 140, 5-6; 141, 12.

fiil formlarını birbirine bağlayan **"ham"**;.

bahtlı canıng andan tındı tolu-kıllı ham sövündi : Bahtiyar canın onun sayesinde iyice huzura erdi ve sevindi. 140, 4; 140, 2.

kız sagıngan bey tengrini ham tilegen mengü yılların : (Yalnızca) bey tanrısını düşünen ve ebedi yıllar için dua eden kız. 144, 3.

ham(m)al (A.) : Hamal. 89, 4.

hamaşa, amaşa (F.) : Daima. 142, 17; 164, 7.

hamır (A.) : Hamur. 88, 24.

hamış : Bk. **kamış.**

hamuş (F.) : Rahat, sakin, sessiz. 98, 13.

han, hangına : Bk. **kan.**

hanat : Kanat. 130, 23.

hanlık, hanlıh : Bk. **kanlık.**

hanuz, anuz (F.) : 1. Henüz. 2. Hâlâ. 59, 8.

eger toz toprak kuyaşdan ...ming kurla yarık bolsedi, hanuz ten(ri)ning yarıhlıkına köre karanggıdır : Toz da toprak da (yani bu dünyaevi hayat) güneşe göre bin defa daha aydınlık olsaydı, Tanrı'nın parlaklığına kıyasla çok karanlık olurdu. 117, 19-21.

hap : Kap. 119, 25.

harabat (A.) : Genelev. 89, 25.

haram (A.) : Haram. 131, 23.

harc, harç (A.) : Harç, masraf.
harç et- : Harcamak, harcetmek. 23, 6-8.

harkiz (F.) : Bk. **hergiz.**

hasal (haşal) : Nöbet, nöbetçi. 100, 5.

hasır (A.) : Hasır. 104, 8.

hatun : Bk. **katun.**

hava (A.) : Hava. 71, 2.
yarık hava : Açık hava. 73, 20.
yamgurlu hava : Yağmurlu hava. 73, 9.

haybat (A.) : Heybet. 148, 11.

haybatlı (A.T.) : Heybetli. 147, 7; 139, 4.

hayda : Bk. **kay.**

hayış : Deri kayış. 120, 6.

haza (hasa?) (A.) : Özellikle, hâzâ. 63, 3.

hazız, azız (A.) : 1. Nadir. 164, 9.
2. Aziz, kutsal. 140, 16.
köktegi hazızlar : Gökteki azizler. 144, 10.

heç, eç (F.) : Hiç. 149, 3, 4, 6.
heç tügenmez : Hiç tükenmez. 123, 34.
ave... er yüzini heç körmegen : Havva, ... hiç erkek yüzü görmeyen. 144, 1.
heç bütün yohadı teni : Vücudu (kırbaçlanmadan dolayı) tamamen harab olmuştu. 126, 21.
eç yazıksız : Hiç günahsız. 149, 4; 149, 3.
eç holmaçı neme : Hiç önemsiz birşey. 149, 6.

heç neme : hiç bir şey değil. 149, 6.
heç neme-tagı : Kesinlikle değil. 62, 14.
anga heç neme yuvuk boşak : O hiç günah çıkartmadı, af almadı. 121, 14.

her (F.) : Her.
her yılda : Her yılda. 125, 24.

hergiz, herkiz, harkiz : Asla. 117, 5.

hersek, hersekçi : Bk. ersek, ersekçi.

heş (A.) : Ağır keten örtü (keten bez). 92, 16.
sançda heşi : t(eli) nouarese. 92, 16.
draz heş : t(ele) cremonese. 92, 17.

heyar (F.) : Hıyar. 106, 14.
heyar şanba(r) : Acur, Hint hıyarı. 81, 10.

holincan (hulincan?) (F.) : Havlıcan. 83, 6.

hop (F.) : Kötü, hatalı. 163, 5.

hop- : Bk. kop-.

hor (F.) : Kötü, hatalı. 163, 5.

hor-; horu : Sallanmak, yaylanmak. 160, 28.

hora-, (-r) (F.T.) : Güçsüzleştirmek, zayıflaştırmak. 163, 4.

horla-, (-r) (F.T.) : Horlamak, küçümsemek, değersiz görmek. 164, 1.

horma (F.) : Hurma. 106, 12.

hormat (A.) : Hürmet. 61, 6; 123, 33.

hormatla- : Hürmet etmek.

atangnı anangnı hormatlagıl : Babana anana hürmet et. 132, 4 1.

horon (Y.) : Horon. 164, 10 1.

horoz (F.) : Horoz. 109, 17.

hoş (F.) : Hoş, iyi niyetli. 59, 15; 77, 20.

hoş-bile : Uygun, cana yakın, münasip. 62, 20.

hoş köngül-bile : Dostça, seve seve, istekli. 61, 24.

hotar-; hotarı : Boşaltmak.

hotarı-men : Boşaltırım. 162, 3.

hovan : Bk. **kovan.**

hovanlan-, (-ır) : Böbürlenmek, övünmek. 160, 24, 1.

hovar- : Ölmek (=**öl-**, **kırıl-**). 162, 20 1.

hovat : Küçük.

hovat-dır-men : Ben küçüğüm. 162, 31.

hovatlan- (A.T.) : Kuvvetlendirmek. 117, 13.

hoz : Bk. **koz.**

höküm (A.) : Hüküm.

höküm urmah-bile : Hüküm vermek bile. 125, 14.

hökümçi : Hakim, hüküm veren. 87, 19.

hucra (hucira?) : Hücre, dolap, erzak odası. 79, 15.

huv-, (**-ar**) : Av sürmek, kovalamak. 114, 39-40 1.

huvala-, (-r) : Avlanmak, kovalamak, takip etmek. 114, 39-40 1.

huvun : Bk. **kovun.**

— I —

ıçkın-, (-ır) : Kaçmak, sıvışmak. 162, 6 r.

ıçkır : Uçkur, kemer. 164, 1 1.

ıdır- : Gönderilmek. 151, 2.

ıdış : Giriş. 8, 3.

ıgla-, ıla-, (-r) : Ağlamak. 117, 4; 139, 15; 141, 11; 41, 1-3.
ıglamak : Ağlama. 41, 4.

ıgray : Hırlamak.
ıt ıgraya-dır : Köpek hırlıyor. 113, 1.

ıh-, (-ar) : Akıntıya gitmek, akmak.
keme ıhar : Gemi duruyor. 160, 34 r.

ıkrar : Bk. **yıkrar.**

ıl : Bk. **yıl.**

ıla- : Bk. **ıgla-.**

ılan : Bk. **yılan.**

ınak, ınah : Sadık. 131, 13; 1; 162, 19, 1; 161, 18r.

ınamlı : Sadık, dürüst. 117, 7r.

ınan-, (-ur, -ır) : İnanmak, güvenmek. 123, 18; 143, 6; 148, 1, 13, 16, 13, 22-24.
tengrige ınanganımız : (Aramızdaki) tanrıya inananlarımız... 159, 8.
talaşman sözin (sözni?) ınanırlar : Nifakçının sözüne inanırlar. 117, 3.
ınanmaganlar ....ınanganlar : İnanmayanlar ... inananlar. 159, 5-6.
ınanmak : İnanç. 13, 25.

ınçka- : İnlemek.
kişi ınçgaydır : İnleyen kişi. 113, 7.

ındır : Harman. 130, 29 r.

ıpar : Misk. 82, 8.

ır : Şarkı, türkü. 11, 18.
öygünç ırı : Methiye. 137, 18.

ırahtı : Uzaktan, ıraktan. 143, 15.
kaçan frişte anı ırahtı kördi : Melek onu uzaktan görünce. 124, 9.

ırak-, ıragır : Uzaklaşmak. 7, 9.

ırak, ırah : Irak, uzak. 61, 25; 63, 5.
ıraktın : Uzaktan, ıraktan. 59, 6.
yoldan ırah kaçtı : Yoldan uzak kaçtı. 124, 10.

ırçı : Türkücü, şarkıcı. 89, 11.

ırgal- : Sallamak, sallanmak.
ırgala-dır : Sallanıyor. 163, 6 1.

ırla-, (-r) : Şarkı söylemek. 122, 7 f; 11, 15-17; 142; 2.

ırs (R.) : Vaşak. 108, 13,.

ıskarlat (F.) : Bir cins ince bez. 92,5.

ıspanak (F.) : Ispanak. 106; 21.

ışan : Resim. 161, 31 1.

ışan-, (-ur) : Güvenmek, inanmak. 15, 22; 15, 23, 24.
ışanmak : Güven, inanma. 15, 25; 70, 14.

ışım : Kılıf. 115, 13 1.

ışır-, ışırrı : Alevlendirmek, ateşi canlandırmak 111, 20-21.

ıtı : Bk. yıtı.

ıy-, (-ır) : Kokmak.
yakşı ıyır : Güzel kokuyor, kokmuş. 124, 22.
ıymış : pis kokuyor. 76, 24.

ıy-, ı-, (-ar) : Göndermek. 33, 7-9; 8, 4-5.

ıyı : Pis koku. 120, 12; 113, 30.

ıyla-, (-r) : Koklamak. 22, 11-13; 117, 13.
ıylamak : Koku. 28, 14; 72, 26.

ızarlı : Kıskanç. 99, 19.

ızarlık : Kıskançlık. 116, 10.

— İ —

iç : İç 105, 22.
iç közimiz : İçimizdeki göz. 137, 23.
içinde : İçinde. 61, 11.
bitik içinde : Kitap içinde. 124, 6.
evangelim içinde : İncilde. 122, 1; 123, 11, 13.
içinden temeri çıkmayınca : İçinden irin çıkmayınca.
köngül içinde ayt- : Bir şeyin üzerinde derin derin düşünmek, bir şey için karar vermek. 23-19; 21.
içkeri : İçinde, ortasında, arasında. 61, 11; 61, 18.

iç-, (-er) : İçmek. 149, 2; 9, 6-8; 142, 18.
içgenim : İçtiğim şey. 121, 4.
ant iç- : andiçmek. 115, 4; 132, 2 1.

içeh : İç organlar. 95, 15.

içik : Kürk. 163, 29r.

içir- : İçirmek.

ovlınga ....ötli sirke içirdiler. : Oğluna ...safralı sirke içirdiler. 143, 10.

içiş- : Birisiyle birlikte içişmek. 160, 5r.

içkeri : Bk. **iç.**

içrih : İçerisi. 137, 13.

igine, ine : 130, 32; 84, 25; 88, 12.

igit : Bk. **yegit.**

igren-, (-ir) : İğrenmek.

igrenmedi kişi kelependen neçik tengri igrenir dagı frişteler yazuklı kişiden : Cüzzamlıdan, insanlar Tanrı'nın nefret ettiği kadar ve bir meleğin günahlı insanlardan nefret ettiği kadar nefret etmediler. 123, 3f.

ikti : Evcil, ev hayvanı. 74, 13.

il-, (-ar) : Sarkmak, eğilmek. 40, 26-28.

agaç ilip-tir : Ağaç eğildi. 116, 11.

ilgeri : İleri. 59, 3.

andan yulduz ilgeri bardı : Sanra yıldız ileriye gitti. 122, 37.

ilik- : Alay etmek, takılmak. 131, 32r.

ilikçi : Bk. **yalçı.**

ilim : Balık ağı. 160, 16r.

ilin-, (-ir) : Yapışmak, ilinmek, yapışıp kalmak.

yekning tuzak(ı)na il(i)nirler : Şeytanın tuzağına takılı kalırlar. 117, 4.

ilindir- : raptetmek, bağlamak.

alay bizni ilindirdi sövmekligining tuzagı : Bizi sevgisinin tuzağına bağladı. 138, 5.

ilk : Bk. **yaz.**

illa (A.) : Fakat. 64, 16.

ilyaz ay : Bk. **yaz.**

imdi : Bk. **emdi.**

imen- : Bk. **emen-.**

imsiri (?) : Mumya. 83, 8.

in : İn, mağara. 120, 7, 23.

incir (F.) : İncir. 106, 8.

inçke : İnce. 77, 9; 115, 29 1.

inçkelep : Kıldan ince, 65, 2.

inçü : inci. 93, 26.

ine : Bk. **igine.**

inek : İnek. 107, 26.

ingen : Çok.

körki ingen-tur haybatlı : Fevkalade güzeldir. 147, 7.

ini : Erkek torun. 97, 14.

ip : İp, iplik. 25, 10; 84, 28; 88, 14.

yogun ip : Kaba ip, kalın ip. 88, 13.
uzun ip : Halat. 96, 19.

ipek, yipek : İpek. 92, 2, ; 163, 23r.

ipkin : Menekşe. 93, 2.

iri- : Erimek. 115, 5 m.

iseb : Gelin cehizi 115, 9 m .

isi, issi, yisi : Sıcaklık, yangın, yanan. 77, 18; 138, 9; 155, 14.
issi su : Sıcak sulu hamam. 9, 19.
issi fanarlar : Yanan fenerler. 126, 10.

İsrail (A.) : Baş melek Israfil.

issilik : (şiddetli) sıcak. 15, 14.

issin-, (-ür) : Isınmak. 15, 11 (yanlış tercüme, belki 15, 12'den sonra "colefactus sum").

iş : İş, mesele. 121, 5; 123, 19; 39, 16; 90, 2; 142, 20.
ave sırın barça bilgen kim tengrining senden bolgan işlerini ayta bilding, apostolerge bildirding : Ave, sen bütün sırları bildirdiğinden ve bunların Tanrı tarafından sana verilen kitapta bildirildiğinden ve havarilere anlattın. 142, 19 f.
ten işisiz : Bedenî iş olmaksızın; 139, 20.
men tengrining işine osal boldım : Tanrı'nın işinde gafil oldum (ben Tanrı'nın işinde ihmalkâr davrandım). 117, 171.

İşçi : İşçi. 164, 16 1.

işit-, işittir- : Bk. eşit-, eşittir-.

işlemek : İşleme, faaliyet. 90, 4.

it : İt. 108, 6; 113, 1'den 17'ye kadar.

it- : İtmek.

ite beri-men : İtiveriyorum. 115, 8 1.

itme : temrin etme. 131, 15r .

itmele- : Temrinler yapmak. 131, 16r.

itlen- : Kaybolmak.

itlendim : Kayboldum. 113, 8.
itlenmişlerni tabuvsap : Kaybolan şeyleri bulmayı dileyerek. 151, 4.

iv : Bk. **ev.**

iy : İğ. küçik sivri şey.

iy kayın : Böcek. 160, 29 1.

iygilik : Bk. **eygilik.**

iz : İz, 11, 89.

izan : Bk. **ziyan.**

izba (izbe?) : (R.) izbe, oda. 100, 23.

izde- (-r) : 1. Aramak. 122, 37; 30, 20-22.

anı izdediler bahçada : Onu bahçede aradılar. 126, 11.
2. şikayet etmek, mahkeme önüne çağırmak. 44, 6-8.

— K —

kababa : (Tic.) kebebe, Hint biberi. 81, 25-26.

kabak : Kabak. 106, 31.

kaban : Yaban domuzu. 131, 1 1.

kabuk : Kabuk. 105, 21.

kabul (A.) : Kabul.
kabul et- : Kabul etmek, razı olmak.

kaburka : kaburga. 96, 9.

kabut (F.) : Mavi (sadece **Kabut yapkut** bileşimi içinde Bk: yakut).

kaç-, (-ar) : Kaçmak. 25, 11-15.
yoldan ırah kaçtı : Yoldan uzağa kaçtı. 124, 10.

kaçan, haçan : *Soru belirtici olarak* : ne zaman. 63, 20.
Zaman bildiren bağlaç olarak : ...iken, ...dığı zaman, ...dıktan sonra.

kaçan ol kişi aştı, ol frişte ekinçe keldi ol kişi katında : Adam önümden geçip gidince melek tekrar adamın yanına geldi. 124, 10.

haçda kaçan kim asıldı. : Haça asılınca.... 142, 11

Eğer anlamında:
kaçan bogday saçarsen, aar kovra biter : Eğer Buğday ekersen onun yerine yabani ot biter. 113, 22.

kaçan kişi kensi agızı-bile yazuhın aytsa, andan canı arı dagı algışlı bolgay : Eğer bir kişi kendi ağzıyla tövbe ederse, onun canı kutsanmış ve aziz olur. 124, 25.

sövüngey-sen songı künde; ogulung öçin kaçan alsa : Eğer oğlun öcünü alacaksa, son günde (kıyamet gününde) sevineceksin. 142, 8; 121, u.

kada- : Çivilemek, sağlamlaştırmak, raptetmek.
tenin... haçka temir mıh kadadı : Demir çivi vücudunu haça raptetti. 147, 2.

kadav, hadak : Çivi. 126, 23; 100, 29.

kagı-, (-r) : Azarlamak, kızmak, küfür etmek. 9. 20-22.

kagisse : Bk. **kaygı.**

kagıt (F.) : Kağıt. 80, 18.

kahal : Yavaş, uyuşuk, tembel, kehel. 77, 15; 98, 26; 130, 35.

kahna : İnce kuzu pöstekisi. 111, 11.

kakımak : Küfretme, sövme. 9, 23.

kakır- : Hafifçe öksürmek, sesini düzeltmek. 114, 12 1.

kal : Yaban, vahşi. 161, 24 1.

kal-, hal-, (-ur, -ır) : Kalmak, geri kalmak. 33; 1 -13 artmak. 47, 23-25.

kurban barça andan kaldı : Kurban kesme ondan kaldı. 140, 14.

halgan : Artık, arta kalan.

kalaa (A.) : Kale. 78, 24.

kalam (A.) : Kalem. 80, 7; 88, 8.

kalay (A.) : Kalay. 84, 12.

kalıng : Kalın. 115, 26 1.

kalıp (A.) : Kundura kalıbı. 86, 3.

kali (hali) (F.) : Büyük halı. 104, 6.

kalkan (M.) : Kalkan.

kaltak : Kaltak 99, 11; 89, 24 .

kam : (Şaman) kam.

kam katun : Büyücü kadın. 8, 24.

kama- : Kamaştırmak, köreltmek. 115, 4r.

kamal- : Çalkalanmak, sallanmak.
kamala-dır : Sallanıyor. 163, 7 1.

kamar (F.) : Para kesesi, kemer. 102, 15.

kamçı : Kamçı. 126, 20; 102, 14.

kamış, hamış : Kamış. 126, 22; 120, 3, 4,.

kamlık : Kehanette bulunma.
kamlık et- : Kehanette bulunmak. 8-20.

kan, han : 1. Han, imparator, kağan. 90, 6; 122, 33, 37, 38, 39, 40; 123, 1; 138, 13; 139, 4; 141, 2, 6; 142, 10; 143, 21; 147, 1, 8; 149, 5.
kan katunı : Han'ın hatunu. 90, 20.
hangına : Han'a sevgi ifadesi, Hancığım.
han: e comart hangınam : Ey benim cömert Hancığım. 149, 7.

kan, han : 2. kan. 145, 18; 147, 3, 8; 149, 1; 150, 2.

kançık : Kançık, köpek, dişi köpek. 161, 12.

kandala : Tahta kurusu. 109, 2.

kanfor : Kâfur. 82, 1.

kangırıt-, kangırıdır : Mahcup etmek, birine takılmak, alay etmek. 161, 6 1.

kanga : Kanga, ince tahta, taban.
takta kana : Taban tahtası. 101, 18.

kanlı : Kanlı. 126, 13.

kanlık, hanlık, hanlıh : Hanlık, krallık. 126, 28; 148.
köktegi hanlık : Gökteki hanlık. 123, 25 f.; 28 f.
hanlık daçı : Krallık tacı. 138, 14.

kapsa (L.) : Sandık, tabut. 160, 24r.

kapuç (L.) : Kese. 82, 19.

kar : Kar. 37, 8; 73, 13.
kar yag- : Kar yağmak. 37, 6-7.

kara : 1. Kara, siyah 2. mürekkep, 92, 27; 127, 8, 14, 24.
kararak : Daha kara, daha koyu. 127, 14.
kara-kuş : Kartal, kara kartal. 109, 5; 130, 21, 1.
kara-küzen : Kokarca.
kara teyin : Sincap. 80, 15.

karabar (F.) : Kehribar. 82, 23.

karakçı : Dilenci. 149, 5.

karalık : Karalık. 127, 25; mürekkep hokkası. 590.

karandaş : (Bk.) **karındaş.**

karanggu, karanggı : Karanlık. 117, 21 1 Kapalı hava. 73, 19; 73, 10.

karar- : Kararmak.
künning yarıhı karardı : Güneşin parlaklığı karardı. 142, 12.
kararmak : Kararma. 76, 14.

karav, karov : Tazminat, ücret, ödül. 142, 14; 43, 8; 145, 12.
karav ber- : Ödüllendirmek. 45, 17-20.

karavaş : Hizmetçi kız, esire, halayık. 130, 37 1. ; 90, 25.

karçıga, karçaga : Aladoğan, atmaca. 109, 7; 130, 26 1.

karga- : Lânetlemek, beddua etmek. 113, 24.

kargaşa : Kavgacı. 162, 28 1.

kargışlı, kargışlu : Lânetli, mel'un, menfur. 125, 25; 74, 16.

karı 1 : Karı, yaşlı. 76, 26.

karı 2 : Arşın. 85, 22.

karı- : Yaşlanmak.
karıdım : Yaşlandım. 113, 25.
karımak : Yaş. 76, 13.

karıl- : Sesi kısılma.
üni karıldı : Sesi kısıldı. 160, 40r.

karın : Karın. 151. 8; 95, 9.

karındaş, karandaş : Kardeş. 132, 10 1; 97, 8.
kız karandaş : Kız kardeş. 97, 9.

karış, -ur : Karşı koymak, savunmak. 20, 1-3.
karışmak : Savunma. 20,4.

karıştur-, -ur : Karıştırmak. 34, 11, 13.

karma- : Dokunmak, temas etmek. 94, 28.
karmadım : Dokundum. 94, 28.

karmala-, -r : Acele etmek. 163, 28 1.

karov : (Bk.) **karav.**

karsak : Bozkır tilkisi, karsak ve derisi. 85, 9.

karşı : Karşı.
öl frişte sövünüp karşı bardı : Melek sevindi ve onu karşıladı. 124, 13.

ḳart : Kart, yaşlı. 98, 21.

ḳasap (A) : Kasap. 87, 29.

Ḳasartka, kasartkı : Kertenkele. 114, 10r; 120, 15, 16.

ḳastana : (Y. veya A.) Kestane. 106, 11.

kaş : Kaş. 94, 12.
allındagı kaş : Eyerin ön kemeri. 107, 7.
artındagı kaş : Eyerin arka kemeri. 103, 8.

kaşa-, kaşı-, kaşır : Kaşımak. 26, 21-22; 27, 13-15.

kaşka : Kabak kafalı. 164, 19 1.

kaşrav : Kaşağı. 102, 25.

kaşuk : Kaşık. 104, 303.

kat 1 : Kat, tabaka.
eki katnıng arasında : İki katın arasında. 61, 17.
bir kat, ekki kat : Bir kat, iki kat. 73, 30-74. 1.

kat 2 : Huzur, nezd, yan, bir şeyin yan tarafındaki kısım (şahıs gösteren son eklerin önünde yer alır). 59, 5; 59, 17; 61, 22.
tengeri katında : Tanrı katında. 123, 26, 31.

katı, kattı : Katı, sağlam, kuvvetli, 77, 16; 127, 14.
katı kılı : Sert, katı yaradılışlı. 60, 21.
ahım katı-dır : Akıntı kuvvetlidir. 160, 33r.
anı kattı urdular : Ona çok sert vurdular. 126, 20.
kattı ölim : Kötü ölüm, zor ölüm. 144, 14.
kattırak : Daha sert. 127, 15.

katır : Katır. 107, 18.
tişi katır : Dişi katır. 107, 21.

katıştur-, katışturu : (Şarabı) karıştırmak, katıştırmak. 54, 18-20.
katışturmak : karıştırma. 54, 21.

katib (?) (A.) : Öğretmen = **osta**. 89, 27.

katifa (A.) : Kadife. 92, 21.

katolik (Hr.) : Katolik. 148, 16.

katra : Baca. 101,23.

kattı : (Bk.) **katı**.

katulan- : Çabalamak, gayret etmek. 117, 12 1.

katun, hatun : hatun, kadın, hanım. 126, 34; 145, 15; 141, 4.
Mariam katun : Meryem Hatun. 121, 2, 7; 70, 7.
kan katunı : Han'ın hatunu. 90,20.
sultan katunı : Sultan'ın hatunu. 90, 21.
hallal hətun : Eş, zevce. 117, 18r.
tul hatun : Dul kadın. 161, 9r.
kam katun : Büyücü kadın. 8, 24.

kavdan : çorak arazi. 162, 14r .

kavurkına : Kavurma tavası. 105, 7.

kavursın : Yazı kalemi (kuştüyü) sapı. 114, 16 1.

kaya : Kaya. 114, 281.

kay-; hay- : *Soru zamiri kökü* : Hangi, nasıl bir...

Tek başına kullanılamaz, aşağıdaki şekillerde karşımıza çıkmaktadır :
kayın : ....ki o. 63, 24.
kaysı : (Akk.) **kaysın, kaysını**....ki onu. 63, 27; 69, 22.

Relatifpronom olarak;.

anıng üçün bizge tengeri berir hormat sövünç egilik, kaysı heç tügenmez. : Bunun için Tanrı bize, hiç sonu olmayan lütuf, sevinç ve asillik bağışladı. 123, 24.

tigenek tacı kaysını başına urdılar : Kafasının üstüne oturttukları diken tacı... 126, 23 f.

kaçan sen sövinseng anıng üçün kaysın tengri söver kim bu buyuruk tutar. : Tanrının buyrukları tutanları sevdiği için seviniyorsun... 123, 21.

kayda, hayda : ki orada, nerede. 122, 39, 65, 13; 161, 15.

hayda-tur ol kim tohdı : Onun doğduğu yerde. 122, 39.

(yulduz) bardı ilgeri anga degri ol evge, kayda Christus yatır : Yıldız, İsa'nın yattığı evin önüne kadar çekildi. 123, 4.

kişi yolsuz bara-bilmez kayda tiler: : Canının istediği yere yolsuz gidilemez. 123, 24.

kaydan : Nereden, ki oradan. 65, 14.

kayma : Her kim olursa olsun. 62, 18.

kayma kerekimizde utru kelgil : İhtiyacımız olan herşey karşımıza gelse. 131, 35r.

kaygı : Kaygı, tasa. 126, 11 f.; 137, 12.

kaygır- : Kaygılanmak, üzülmek. 123, 20; 125, 8.

kayın : Kayınbaba, kaynata. 97, 11.

kayın : (Bk.) **kay-**.

kayıng : kayın ağacı.

iy **kayıng** : Çam ağacı. 160, 29 1.

kayış : (Bk.) **kay (-).**

kayma : Her ne (kim) olursa olsun. 131, 35r.

kayma- : (Bk.) **kay (-).**

kayna- : kaynamak.

sarovum kaynay-dır : Midem yanıyor, kaynıyor. 161, 26 1.

kaynat-, -ur : Kaynatmak, pişirmek. 9, 9-11.

kayra, kayrı, kayırı : Geri.

kayra (v.s.) al- : Geri almak. 46, 5-7.

kayrı almak : Geri alma. 46, 8.

kayt-, (-ar) : Geri dönmek. 47, 20, 22.

geri kayt- : Geri dönmek, 46, 20-21.

ınanganlar algaç mengü uçmaknıng tınç(ın)a yana kaytgay : O, insanları beraberinde alarak, ebedî cennetin huzuruna geri döndü. 159, 7.

kaytar-; kaytaru : Geri vermek. 45, 2-4, 117, 10r.

kaz : Kaz. 109, 15.

kazan : Kazan. 104, 27.

kazan ayak : Saçayağı. 105, 4.

kazgan-, -ır; kazan-, -ur : Kazanmak 7, 23, 3, 7, 23-8,2.

kazma : Kazma (bir evin temelini). 88, 2.

kazna (A.) : Hazine sandığı. 144, 5.

kaznaçı (A.T.) : Haznedar. 163, 7r.

kebek : Kepek. 110, 10.

kebel- : Giyinmek. 74, 27.

kebelmiş : Giyinmiş.

keben : Yığın, öbek. 164, 21r .

kebensi- (-r) : Gürültü etmek, gürlemek, çınlamak, ötmek.
kebensir : Ötüyor, çınlıyor. 161, 17 1.

kebit : Dükkan, oda. 78, 28.

keç-, (-er) : Geçmek.
keçer çaklı yazık : Affedilir gibi günah. 131, 11.
tınımdan keç- : Huzursuzlanmak, şüphelenmek. 19, 17-21.

keç, keçe : Geç. 65, 5; 71, 23.

keçe, kiçe : Gece. 71,15.
bu kiçe : Bu gece. 61, 19 a. R.

keçiktir-, : Geciktirmek, geçiştirmek, gizlemek.
kim bu cehanda yazuhın keçiktirse : Kim bu dünyada günahını gizlerse. 125, 13.

keçir- : Geçirmek, geçiştirmek, fırsatı kaçırmak.
yamanımıznı keçirgil : Günahlarımızı affet. 144, 18.
otdan keçirip : Ateşten geçirerek. 143, 3.

keçöv : Gevşek, tembel. 114, 4.

keger- : Rezil olmak; (ruhen) kirlenmek.

kek : kin. 131, 5r.

kekir- : Geyirmek. 114, 9 1.

kel-, (-ür, -ir) : Gelmek. 121, 16, 17; 122, 2, 35; 123, 1; 124, 10, 11, 14, 16, 17, 23; 125, 36; 126, 13; 132, 2r, 3r; 148, 12; 151, 11; 159, 5.
kelir aynada : Gelecek cuma gününde. 125, 27.

kelsin sening hanlıgıng : Hanlığın gelsin. 126, 27 f.
utru kel- : Karşı gelmek, karşılamak. 131, 36r.
kim egi köngül-bile bizim yıhövge kelse : Kim bizim kilisemize iyi niyetle gelse. 121, 11.
Kökden kelip : gökten gelip. 138, 4.
kensi munda kelir-men : ben kendim gelirim. 161, 19r.

kelepen, keleppen : miskin hastalıklı. 124, 13'den 11, 12. 14, 17, 21'e kadar.

keli : Havan eli. 82, 16; 105, 3.

kelin : Gelin. 120, 4.

keltiriş- : Getirmede yardım etmek.
su keltirişti : Su getirirken yardım etti. 160, 6r.

keltür-, keltir- : Getirmek, 7, 3-5.
kuyaş tirilikni keltirdi : Gineş hayat getirdi. 145, 11.

keme : Gemi. 160, 34r.

kemeç : Mayasız, hamursuz. (?) 130, 18r.

kemesen : Levha altın. 119, 22.

kemir- ; Kemirri: kemirmek. 115, 1 m.

kemiş-, (-ür) : Fırlatmak, atmak. 42, 23-25.

kemişil- : Fırlatılmak, atılmak.
ol tengirning kütövden köpden kemişildi : O çoktandır Tanrı'nın katından kovuldu. 125, 40.

kendi : Kendi.
kendime tut- : Kendisi için tutmak yanında alıkoymak, bulundurmak. 46, 9-11.

kendir : Kendir. 88, 17; 91, 13.

kenete (M.) : Aniden. 164, 11r.

keng : Geniş. 115, 30 1; 130, 2.

kengeş : öğüt. 12, 8.
kengeş ber- : Öğüt vermek. 12, 5-6; 12; 7.

kengeş- : Düşünüp taşınmak. 125, 30f.

kenglik : Genişlik, enlilik. 75, 28.

kensi : Kendisi, bizzat.
kensi munda kelir-men : Ben kendim oraya gelirim. 161, 19r.
kim kensi çın tengri bizni üretti : ...ki, gerçek tanrının kendisi bizi eğitti. 159, 8.
tengri öz kensi algışlar : (Onu) Tanrı, kendisi bizzat kutsar. 141, 7.
kensining kanlı teri : Kendisinin kanlı teri. 126, 13.
boy yaratup kensine : kendisine vucüt yaratıp... 159, 3.
kim tengirni söver barçada(n) artuh dagı konşungnı neçik kensingni : Kim herşeyden, kendi cinslerinden daha fazla, kendisinden daha fazla Tanrı'yı severse. 123, 33.
kensimizni aldar-biz : Kendimizi aldatırız. 124, 30.
kensi agızı : Kendi ağzı. 124, 25; 125, 33.
kensi yazukı : Kendi günahı. 124, 19, 28; 125, 17; 122, 30; 123, 6; 126, 11, 12.
kensi yazuhung : Kendi günahın. 125, 9.
kensi yazuhunguz : (Sizin) kendi günahınız. 121, 1; 125, 22.

kent : Kent, şehir. 78, 23.

kepes : Şapka. 102, 3.

ker- : Germek.

haç üstünde kerdiler : Haça gerdiler. 126, 25.
haçka gerip öltürdiler : Haça gerip öldürdüler. 143, 10.

kerek : Gerek, gerekli olan.

kayma kerekimizde : Bütün ihtiyaçlarımızda. 131, 35r.
kerek yarov : Teçhizat, gerekli şeyler. 151, 8r.
anga kerek tört neme: burun kaygırmah kerek kirti köngül-bile kensi yazuhung üçün : Ona dört şey gerekli; birincisi, samimi kalple kendi günahlarına üzülmeli. 125, 8.

bizge sagınmah kerek Christusnung kınların : Bize İsanın acılarını düşünmek düşer. 126, 1.
sövünüp tözme kerek : Sevinçlerle üzülmek gerek. 123, 32.

kerek bizge sagışlamaga neçik : Şunu bilmeliyiz ki... 126, 14.
kerek kim biz köngül közi-bile bakkay-biz : Kalbimizin gözü ile bakmalıyız. 126, 4.

kerek tur : Gerektir.
kerek-edi : Gerek idi. 39, 14-15.

anar... övünçli tabunmakımız kerek turur : onu tanrı sayıp tapınmalıyız. 148, 15.
kerek-tir-biz Christus-bile tözme : İsa ile beraber üzülmeliyiz. 125, 39.

kerekli : Gerekli.

kerekli çahta : Gerektiği zaman. 117, 16 1.

keri : Geri, arkaya.

emdiden keri : Şimdiden sonra. 60, 5.
keri kayt- : Geri dönmek. 46, 20-21.

keril-, -ir : 1. Gerilmek, gerinmek. 114, 8 1.
2. Gerilmek, asılmak.
haçka gerilmiş : Haça gerilmiş. 148, 9.

keriş : Tartışma, çekişme. 162, 35 1.

kerki : Nacak, küçük balta. 86, 15.

kermen : Şehir. 141, 6.

kerpiç : Kerpiç.
bişmiş kerpiç : Tuğla. 101, 21.

kersenç (F.) : Tembel uyuşuk. 114, 5 1.

kert-, (-er) : Kertmek, çentik açmak. 164, 5 r.

kertek : Gelin odası, gerdek. 151, 15; 138, 9.

kerti kirti : doğru-hakiki- gerçek. 58, 25.
kerti söymek : hakiki sevgi. .123, 13; 125, 4.
kerti kelepenler tengri allında : Gerçek yalancılar miskin Tanrı önünde. 124, 3.
kerti sion : Gerçek sion. 144, 2; 142, 1.
kerti nişan : Hakiki nişan. 123, 20.
kerti yargu : Doğru yargı. 125, 12.
kerti (kirti) köngül-bile : Samimi, doğru gönül ile, tüm kalbiyle. 122, 26; 124, 31; 125, 9, 26.
kirti könglünden : Tüm gönlün ile. 123, 11.

kertilep, kertlep : Hakiki, doğru samimi. 65, 12.
sanga kertlep kim sıgınır yek tüşmandan ol kut-tulur : Kim samimiyetle kurtuluş için sana kucak açarsa, kötü düşmanlarından kurtulur. 137, 10.

kertilik : Hakikat. 123, 37; 124, 30.

kertir-, -ir : Anlamında olmak anlamına gelmek.
Jesus Christus bitik tilinçe, tatarça kutkardaçı ol kertirir barça elni kutkardaçı : Jesus Christus kitap dilince, kurtarıcı, o, bütün halkların kurtarıcısı demektir. 122, 25.

kertme : Armut, 105, 27.

kes- : Kesmek.
kişi kesmey : Bir insan kesmeksizin. 143, 7.

kese : (kesilmiş) kesilmiş ekmek. 131, 9 1.

keset- : Şaşırtmak, cesaretini kırmak.
kesetmek üçün : Şaşırtmak için. 164, 3r.

keş : Okdan, içine ok konulan kap (kubur). 120, 8.

keşene : Mezar hüyüğü. 160, 23r.

keşke (F.) : Keşke 65, 15 (İstek cümlelerini oluşturan bağlaç; genellikle cümlede oplatif formdan önce "**-gay**" gelir).
keşke eşitkey-edi : Keşke işitseydi.
keşke eşitmiş bolgay-edi : Keşke işitmiş olsaydı. 2, 22; 3, 16.

ket-, (-er) : Gitmek. 46, 17-19.
şişik ketken : Daha fazla şişmeyen (katlamak, kendinden geçmek). 75, 1.

ketan, katan (A.) : Keten. 93, 6.
conban ketan : Şampanya keteni. 92, 12.
rusi ketan : Rus keteni. 92, 13.
almani ketanı : Alman keteni. 92, 14.
orlens ketan : Orleon keten. 92, 15.

lonbardi ketanı : Lombardi keteni. 92, 18.
astehan ketanı : Asti (?) keteni. 92. 19.
ostume ketanı : Ostuni keteni. 92, 20.
bergonia katanı : ? 93, 6.
bergamaske ketanı : Bergama keteni, 93, 7.

ketir- : Gidermek.
yemiş....Hava sıgıtın ketirgen : Havva'nın utangaçlığını gidermiş meyve. 143, 5.

key-, kiy,-er : Gitmek. 151, 4, 14; 61, 3; 163, 24 f., 30, 7-9.
etik key- : Ayakkabı giymek. 12, 25-27.
köncekünġni kiygil : Donunu giy. 61, 3.
çüvre kiydi : (Elbiseyi) ters giydi. 163, 24 1.
etiz keydi : Vücuda girdi; vücut buldu. 151, 14; 151, 4.

keydir- : Giydirmek.
ogulung saa keydirdi türlü türlü keyitlerni : Oğlun sana türlü türlü elbiseler giydirdi. 141, 4.
hanlık daçını keydirdi : Hanlık tacını giydirdi. 138, 14.

keyik : Vahşi, yabani hayvan. 74; 14.
keyik tonguz : Yabanî domuz. 107, 23.

keyin- : Giyinmek.
ten keyinip : Vücut bulup. 142, 16.

keyit : Giysi, elbise 132, 7r; 141, 5.

kez-, -er : Gezmek. 160, 28 r.

kez: (F.) : Kez, defa. 128, 5.
bir kez : Bir kere, 128, 6.
bir kez algışlı kişi yolga bardı : Bir defasında kutsal bir kişi yola çıktı. 124, 6.

keziv : Salgın. 160, 3 1.

kıçkır, - (-ır) : Bağırmak, çağırmak, seslenmek. 125, 38; 10, 14-16.
kıçkırıp sen tengrige : Sen Tanrı'ya seslendin. 137, 5.
kıçkırmak : Bağırmak, çığlık. 10, 17.

kıl- : Yapmak, etmek, kılmak. 157, 4.
sıy tabuhnı kılalım : Tanrıya saygı ve sevgi gösterelim. 145, 17.
erksiz kıl- : Güçsüz kılmak (=erksiz et-). 138, 16.
usıngnı tengri tamam tügel kıldı : Tanrı senin aklını mükemmel kıldı.
aypsız kıl- : Lekesiz (günahsız) kılmak. 138, 3.

kılı : Yaradılıştan, yaradılış itibariyle.
canıng andan tındı tolu-kılı : senin canın bunun sayesinde tamamen dinlendi. 140, 4.

kılıç, klıç : Kılıç. 126, 9; 100, 12.
klıç ostası : Kılıç yapan usta. 87, 14.

kılıklı, kılıhlı : Kılıklı, belirli bir karaktere sahip olan.
yengil kılıhlı kişi : Hafifmeşrep kişi. 161, 31 r.

kılın- : Yapılmak, edilmek, kılınmak. =**kıl-**, 157, 4.

kımatsız (A., T.) : Paha biçilmez, çok kıymetli. 147, 9.

kın : Kın. 115, 12.

kın : ıstırap, acı çekme. 125, 37; 126, 2.
kın çakları : İsa'nın ıstırap zamanları. 147, 14.
kın kör- : Eziyet çekmek. 148, 9.
kın tözt- : İşkence yapmak, eziyet etmek.

kaçan köp kın töztdi : Ona birçok işkenceler yapınca (yaptıklarında). 122, 14.

kına- : Bk. **kıyna-**.

kınal- : Eziyet, elem, ıstırap çekme. 113, 22.

kıncır : Şaşı gözlü. 161, 5 1.

kıngır : Eğri, büğrü, kambur. 116, 12.

kıptı : Makas. 85, 21.

kırgıy : Atmaca kuşu. 109, 8.

kırhma : Kırkılmış koyun pöstekisi. 111, 12.

kırıl- : Ölmek, gebermek. 162, 19r.

kırk-, -ar : Kırkmak.

kırlış-, -ır : Kavga etmek, hırlaşmak. 111, 14.

kırlov : Yırtık, yarık. 162, 34r.

kırmızı : Kırmızı (Tic.). 92, 29.

kırov : Kırağı. 164, 19r.

kıs-, -ar : Kısmak, sıkıştırmak. 51, 24-26.

kısga, kıska, kısha : Kısa. 120, 17; 123, 33.

kıskaç : Kıskaç, kerpeten. 84, 5; 84, 7.

kıskalık : Kısalık. 76, 11.

kısta-, -r : Sıkıştırmak, kilitlemek. 115, 2r.

kıstalış- : Birbiriyle sıkışmak.

kıstalışıp keli-yorlar : Çok sıkışmış şekilde geliyorlar. 160, 18 1.

kıstrak : Kısrak. 107, 17.

kış : Kış. 73, 24; 130, 40r.
kış ay : Kış ayı. 72, 18.
orta kış ay : Orta kış ayı. 72, 19.

kışla-, **-r** : Kışlamak, kışı geçirmek. 119, 23, 24, 25; 120, 12.
kış kışla- : Kışlık kampta oturmak. 120, 1.

kıyna-, **kına-**, **-ır** : Eziyet etmek, ıstırap vermek, elem çektirmek. 126, 8; 115, 5r.
ne kıynar -sen boyungnı : Ne eziyet edersin... vücuduna. 149, 4.

kız : Kız. 137, 5. 15, 23; 138, 4, 9, 15; 139, 3, 5, 11; 140, 5; 141, 2, 6, 8, 14; 143, 1; 151, 5, 10, 12; 144, 3.
kız ana : Bakire ana. 151, 2.
arı kız mariam : kutsal kız Meryem. 122, 23; 123, 6; 145, 6, 8, 19; 159, 2; 145, 10, 13, 14.
evdegi kız : hizmetçi kız. 90, 23.
kız karandaş : kız kardeş, 97, 9.

kız-, **-ar** : Kızmak, alevlenmek. 162, 16r.

kızar- : Kızarmak, alevlenmek. 163, 4 1.

kızgan- : Hasis, pinti olmak.
kızganıp : Seyrek, tek tük. 4.20.

kızgançı : Hasis, pinti. 130, 14r; 132, 15 1.

kızıl : Kızıl. 92, 29.

kibi : Gibi. 127, 17 f.
tonguz kibi : Domuz gibi. 127, 18.
sevgil sening karındaşın sening gibi : Kendi kardeşini kendin gibi sevmelisin. 32, 10 1.

anıng-kibi : Onun gibi. 64, 14.
munıng-kibi : Bunun gibi. 65, 11.

kibrit (A.) : Kükürt. 79, 21.

kiçe : Bk. **keçe.**

kiçi : Küçük. 68, 20-23; 70, 3-4.
burnu kiçi : Burnu küçük. 99, 9.
kiçi agulu-bile : Alçak gönüllülükle. 61, 9.

kiçi- : Gidişmek, kaşınmak. 11, 29 1.

kilim (F.) : Kilim. 104, 5.

kim : Kim.

Zamir olarak kullanılan şu çekimler mevcuttur:

Nom. : **kim** : Kim. 143, 8; 144, 4; 139, 9; 140, 1; 141, 14; 142, 3, 15; 140, 19; 147, 10.

Gen. : **kimning** : Kimin. 59, 21; 139, 11; 137, 15, 21, 23; 138, 2, 4, 5, 9; 141, 12, 16; 142, 11; 143, 17.

Akk. : **kimni** : Kimi. 122, 37; 138, 3; 143, 3; 144, 10.

Dat. : **kimge** : Kime. 142, 9; 143, 13; 15; 139, 7; 144, 5; 142, 9; 143, 13, 15; 144, 5.

Abl. : **kimden** : Kimden. 145, 15.; 138, 15.

Çoğul : **Kimler.** 143, 6.

Soru zamiri olarak :
kim sasır : Kim kokuyor? 61, 29.
kim unutgay munça iygilikni : Bu kadar iyiliğini kim unutur? 149, 2.
munıng-dey tangış kim kördi : Böyle bir mucizeyi kim gördü? 151, 13.
kimning-tur : Kimin. 59, 20, 21.

İlgi zamiri olarak.
isim olarak **"kim?"** :
aytti kütövçige kim koylar küter : (Melek) koyunlarını güden çobana ne dedi?... 122, 2.
hayda tur ol kim tohtı cuhutlar hanı : Doğmuş olan Yahudilerin hanı nerededir? 122, 39.
Atamız kim kökte-sen : Sen, gökteki babamız. 126, 27.
Ave saa kim ıgladıng : Havva sen kime ağladın? 139, 15.

Zamirin tekrarlanması ile :
vay sen yazuklı kişi kim sen yazukungnı... yeşerri-sen: : Yazık sana, günahlarını saklaya günahlı kişi. 124, 38.

Cansız nesnelerde :
mengü yıllar... kim ertmez : Geçmeyen sonsuz yıllar. 144, 4.
ne kim ata aytır : Vaftiz babanızın (atanın) söylediği şey. 125, 10.
kim unutgay munça iyilikni kim içip tatlı çokrak suvunı toydırdı canını : Canını doyuran, kaynak suyu içmiş biri böyle bir iyiliği nasıl unutabilir. 149, 2.
Objekt olarak **'kim'** :
ol körkli kişi kim sen körding : Senin gördüğün güzel insan. 124, 19.
ol boşak kim men ayttım : benim adlandırdığım (söylediğim) günahlardan arınma. 121, 19.

Genetif kim :
ave kız kimning ogulı bizni tiley yarlı boldı. : Oğlu bize can veren o kız, Havva, fakirleşti. 137, 15.

anda tapgay-siz yangı han togurmış kimni siz izder-siz : Orada aradığınız, doğmuş olan yeni hanı bulacaksınız. 122, 37.

Datif olarak **'kim'** : .
ave tengrining kaznası mannasın kimge asrattı : Kudretine güvenen, Tanrı'nın hazinesi sen, Havva. 144, 5.

Ablatif olarak **'kim'** :
e ol algışlı hatun kimden beyimiz togdı : Bizim beyimizden doğmuş, o kutsal kadın. 145, 15.

Ana cümlenin önüne konulmuş **kim** :
kim etir menim buyruhun ol meni söver : Beni seven benim buyruklarımı tutar. 123, 13.

İşaret - relatif zamiri olarak **kim** :
kim ol atını köngülde tutar, kirti köngül-bile söver : Kim onun ismini kalbinde tutarsa, onu bütün kalbiyle sever. 122, 26.
bu karavnı saa berdi toguz ay kim sende kondı : Dokuz ay sende kalan kişi, bu ödülü sana verdi. 142, 14.

ave kim bolmış sen aar ana ave : Havva, ona anne olan sen. 142, 15.
ave kimning sözlemeki erür kümişning avazı : Sesi, gümüş gibi olan, Havva. 138, 3.
Ave... aypsız anda kimni kıldı : Onu günahsız kılan... ave 138, 3.
ave kimge yaş yaşından us övretmiş tengri tuvgan söz : Küçük yaşlarında Tanrının sözleri ile eğitilmiş Havva. 143, 13.

Indefinites Relatifpronom olarak : Kim olursa olsun, ne olursa olsun.

ave kız elbekliginden kim tilese alır raygan susun cannı kim esirtir ham aş tınnı kim toydırır : İsteyen herkesin bolluğundan canı sarhoş eden içkiden ve ruhu doyuran ytiyeceklerden aldığı, sen kız Havva. 140, 5.

tengirning sövmekinden başka ne kim yol bar köktegi hanlıkta baralmaz-biz tengeri kattında : Nasıl bir yol olursa olsun, Tanrı'nın sevgisi olmaksızın o gökteki hanlıkta Tanrı önüne çıkamayız. 123, 25.

ne kim ese : Nasıl olursa olsun. 121, 26.

kim - ese : Kim olursa olsun.

yazuhun aytmasa dagı yuk tu(t)masa kim-ese bolmagay arı : Günahlarını çıkarmayan, tövbe etmeyen, hiç kimse saf olamaz. 124, 34.

Fiilin kondisyonal olmadığı zaman, zamir çoğu kez çift kullanılır :

kim-kim egi köngül-bile eşitmese : Eğer herhangi bir kimse İncil'i iyi gönülle dinlemezse... 121, 14.

bu yolunga kim-kim girer Jesusınga magat yeter : Kim senin bu yoluna girerse, muhakkak İsa'ya ulaşacaktır. 141, 15.

angar kimler kim ınangay tengrini körüp kovangay : Ona devamlı kim inanırsa, Tanrı'yı görüp, sevinir. 143, 6.

Devamlı kondisyonal ile bulunan idefinit olarak **"kim"** *zamiri* : eğer biri, ...se, ...sa.

kim maga berse men-d-agar bereyim, kim maga bermese men-d-agar bermen : Kim bana verirse ben de ona veririm, kim bana vermezse ben de ona vermem. 21, 13.

kim tengriden korhsa dagı kim köngül-bile burun sagışlasa neçik uyat bolgay : Kim Tanrı'dan

korksa, kim her şeyden önce kalbinde onu düşünürse, ona günah olmaz. 125, 19-20.

kim her yılda anı etmese, ol tengirden dagı papdan kargışlu-dur. : Kim her yıl onu etmezse, Tanrı tarafından ve dahi papaz tarafından lanetlenir. 125, 24.

kim kensi yazuhın aytsa aythanda songra koysa, tengri anı (yar(ı)lgagay : Kim günahlarını çıkartsa, sonra tövbe etse, Tanrı ona acır. 124, 28.

kim bilip bir yazuhun tengirning yetesin alsa, anga yakışrah-tur ılan alsa kensi agız(ı)na : Günahlarını bilen, Tanrı'nın Komuniona'nu kabul eden bir kimse, ağzına yılan alsa, daha iyi olur. 125, 32.

Bağlaç olarak **"kim"** : *İstek cümlelerinde Bağlaç olarak* **"kim".**

kim biz ol yol-bile barsak : Ah, o yola varsak. 123, 26.

Objektif ve eylen cümlesi: ...ki...

yakşı bilir-sen kim ol cehanda yaşınmaz sen : Çok iyi biliyorsun ki, öbür dünyada kendini gizleyemeyeceksin. 124, 39.

kim egi köngül egi erk kunda tutsa, ol boluşsun bizge ata ogul dagı arı tın : Bütün güçlerden iyi niyet muhafaza edilse, böylelikle bize baba, ogul ve kutsal ruh yardım eder. 122, 9.

boluş kim baralı : Yardım edin ki, varalım. 150, 5.

yalbarsın kim.... : Yakarsın ki... 144, 8.

men körer-men kim : Görüyorum ki... 122, 17.

körgüzdiler alarga kim : Onu açıkladılar ki... 123, 1.

biz okur - biz arı Stefandan kim : Biz aziz Stefan'dan okuyoruz ki... 122, 12.

sagınmangız kim.... : İnanmayınız ki... 121, 20.

İsimden türetilerek :

kerek kim biz köngül közi-bile bakkay-biz : Gönlümüzün gözü ile bakmalıyız. 126, 4.

ulu sövünç kim : Büyük sevinç ki... 122, 3.

ol-tur kerti nişan kim sen tengirni söver-sen : Bu Tanrı'yı sevdiğinin (yalan olmayan) alametidir.

sebebi kim : sebebi şudur ki... 147, 5.

saa ıglap kim yügünür magat-tur kim yarılgatır : Muhakkak ki, kim önünde diz çöker ağlarsa, lütuf bulur. 141, 11.

Gerekçe cümlelerinde : ...öyle ki...

egir biz yazukımıznı kerti köngül-bile aytsak kim tengeri önünde olturur : Eğer biz günahlarımızdan tüm kalbimizle tövbe etsek ondan sonra Tanrı önünde durabiliriz. 124, 31.

ança-mı köp sövmekten esirding kim haçka minmege uyalmadıng : Sevgiden bu kadar sarhoş olmuşken, haça çıkmaya utanmıyor musun? 149, 8.

ave saa kimning tili mengü sözden bilik aldı ança çaklı kim frişteler saa yetmeyin tanglarlar : Dili ebedi kelimelerle bilgi yaratan, öyle ki bütün meleklerin ulaşmaksızın hayran oldukları sen havva. 138, 6.

tengeri manga bersin andı köngül kim men terçe dagı yakşı til ürengey-men : Tanrı bana öyle bir akıl versin ki, dili çabuk ve iyi öğreneyim: 121, 24.

Karşılaştırma bağlacı olarak :
bolsun sening tilemeging neçik kim kökte alay yerde : İsteklerin gökte olduğu gibi yerde de olsun. 126, 29.

Nedensellik belirten cümlelerde :
kaçan sen anıng üçün kaygırsang kim tengeri sövmez : Eğer sen, Tanrı seni sevmiyor diye üzülüyorsan... 123, 21.

ave kız kim erdenliking erür kermen mengü hanıng : Havva, sen kız, senin kızlığın ebedi hanın şehri olduğundan... 141, 6.
çün-kim : Çünkü. Bk. **üçün.**

Kasıt cümlesi :
bizni çıgarıp-turgan ölümning kabakından, sionda biz kim turalım. : Biz Sion'da yaşadığımız için bize ölüm kapısını açtın. 137, 18.
sövdüng bizni kim seni söveli : Seni sevdiğimiz için, bizi seviyorsun. 150, 2.

Güçlendirme :
neçik kim eşittik : İşitince.... 3, 22-24.
haçta kaçan kim asıldı : Haça asılınca (gerilince) 142, 11.

kinde : sonra, daha sonra. 71, 21.

kindik : Göbek. 95, 8.

kir : Kir. 151, 14.

kir-, -er : Girmek, içeri girmek.
kirdiler ol evge : Eve girdiler. 123, 5.
bu yolunga kim kim kirer : Senin yoluna giren... 41, 15.

kondur-; kondurı : Barındırmak. 6, 4; 29, 5.
küyövni kondurdıng : Güveyini barındırdın. 138, 10.

kongrov : Çıngırak, zil, küçük çan. 164, 24.

kongrang-, -ır : Sokranmak, kendi kendine mırıldanmak. 114, 7r.

kongranış-men : Sokranıyorum. 114, 7r.

konşı, konşu : Komşu, 97, 21; 123, 23.

konuş : Konut, oturulan ev. 151, 6; 139, 21; 142, 13.

kop-, hop- : Çıkmak, kalkmak, yükselmek, yeniden dirilmek. 2, 19-20.
kom koptı : Dalga çıktı. 115, 18r.
ölümden koptı : Öldükten sonra tekrar dirildi. 48, 10.

kopar- : (Bk.) **kobar-**.

kopmaklık : Ölümden sonra dirilmek. 148, 18 f.

kopsa- : İlahiler söylemek. 141, 9.
daud kopsaganı : Hz. Davud'un ilâhileri.

kopuzçı : Kopuzcu, çalgıcı. 89, 12.

korgaşın : Kurşun (madeni). 84, 13; 115, 5.
ak korgaşın : Kalay. 84, 12.

korguy : Bülbül. 109, 18.

kork-, korh- : Korkmak. 43, 4-6.
korkmagıl : Korkma. 151, 11.
tengriden korh- : Tanrı'dan korkmak. 125, 19.
kormak : Korku. 43, 7.

korku : Korku. 126, 12.

korkunç : Korkunç.

korkunç-bile : Korku ile, korkarak. 60, 9.
korkunçı : Korkak (=**yirençi**). 114, 31, 1.

korkut- : Korkutmak.
korkutmak üçün : Korkutmak için. 164, 4.

koşıçı : Koşma, yazan, âşık, yazar, şair. 131, 33r.

koşıl- : Koşulmak, birisiyle bağlanmak.
alganım hallalım koşıldım : Karım ile bağlandım. 116, 15.

kotur : Yara Üzerine kabuk. 99, 6.
koturlu : kabuk bağlamış. 99, 12.

kov : Kor, külün altındaki ateş. 79, 20.

kovah : Kepek, kabuk, pul. 160, 90 r.

kovan-, hovan- : Sevinmek, kıvanç duymak. 140, 3; 143, 6; 145, 2; 160, 16 1.

kovanç : kıvanç, sevinç. 142, 1.

kovat (A.) : Kuvvet. 139, 11.

kovra : Ekin sapı, saman, ot. 113, 23.

kovun, huvun : Kavun. 106, 20.

kovuş : Boş, boşluk. 111, 29.

kovuş- : Kavuşmak, birleşmek. 114, 37, 1.

koy-, -ar : Koymak, bırakmak, koyvermek. 43, 13-15, 17, 13-16.
(kültebegni) könglümize koygay-biz : Dikenli tacı kalbimize koyacağız. 126, 6.

öpkesin koyup : Öfkesini koyuverip. 138, 12.
yazıklarnı koyup : Günahlarını bırakıp. 150, 4.

koy, koy : Koyun. 122, 2; 113, 2; 108, 1.
tişi koy : Ana koyun. 107, 28.
koy sürüki : koyun derisi. 86, 9.

koyan : tavşan. 84, 23; 108, 17.

koygaş- : Koyun koyuna uyumak.
biz koygaşıp yattık : Koyun koyuna yattık. 113, 18.

koymıç : Kuyruk kemiği.

koyul- : koyulmak- **biçenlikke koyulmış** : Yemliğe koyulmuş. 122, 6.

koz, hoz : Ceviz. 120, 22; 91, 26; 106, 3.

kozgalış-, -ır : Karıştırmak, karıştırarak aramak. 163, 16r.

kozı : kuzu. 108, 2; 130, 5r .

köbelek : Kelebek. 160, 32 r.

köbö- : Kabartmak, artmak: 115, 38 1.

köç- : Göçmek.
kaçan köçti bu cahandan : Bu cihandan göçtüğü zaman. 142, 9.

köçürmek : Göçürmek.
tengri köçürdi hazız boyıng mengülükge : Tanrı senin kutsal vücudunu ebediyete göçürdü. 140, 15.

kögen : Halat urgan. 119, 31.

kögüs, kövüs : Göğüs. 144, 2; 126, 35; 147, 3; 151, 6; 151, 5; 132, 13r.

kök 1 : Kök.

köküm-tur : Ben onlara aidim, onlarla akrabayım. 42.15.

kök 2. : Gök 2. Mavi. 70, 26; 143, 19; 145, 3.

kök yer : Gök ve yer. 137, 16; 143, 8, 21; 144, 12; 148, 1.

köktegiler : Gökteki azizler. 125, 3; 143, 18.

kökre-, (-r) : Kükremek, gürlemek. 55, 3-4.

kökremek : Gök gürlemesi. 55, 5.

köl : Göl. 120, 12.

kölege : Gölge. 105, 24; 114, 23r.

köm : Bk. **köp.**

köm- : Gömmek. 53, 15-17.

kömiş : Bk. **kümüş.**

kömül- : gömülmek. 148, 9.

kömüldrük : Gömüldürük, göğüş kemeri. 103, 17.

kömür : Kömür. 84, 20.

kön- : Bk. **kün-.**

könçek : Don, pantolon, 101, 30; 61, 3.

könder-, (-ir); **könderü** : Doğrultmak, düzeltmek. 46, 12-14.

egrimizni ol könderir : Yanlışımızı o doğrultur. 139, 2.

yolumnı köndergil-sen : Beni doğru yola yönelt. 131, 21r.

köne suvı, köne suvu : Civa. 82, 22; 28, 1.

könel- : Birşeye kabiliyetli olmak.
tatar tilge köneldi : Tatarcayı doğru konuştu. 162, 32 f.r.

könen- : Tatmin olmak, memnun kalmak.
eygi keyitge könenmedim: : Güzel elbiselerde tatmin olmadım. 132, 8r.

könglü (köngüllü) : Gönüllü olarak.
ulu könglü : Kibirli, azametli. 99, 18.

köngül : 1. Gönül, kalp. 95.12.
2. Akıl, bilinç, ruh.
Kültebegni baglagay-biz dagı könglümize koygay-biz : Dikenli bir tel öreceğiz ve onu kalbimize basacağız. 126, 5f.

Tengeri manga bersin andı köngül kim men terçe dagı yakşı til ürengey-men : Tanrı bana öyle bir akıl versin ki, dili çabuk ve öğreneyim. 121, 24.
kim ol atını biz... köngülde tutsak : Onun bu adını gönülde tutsak. 122, 28.

köngül közi-bile bak- : Gönül gözü ile bakmak. 126, 4.

köngüldegi sagınç : Gönüldeki düşünce. 141, 12.

köngül aç- : Gönül almak. 12, 1-4.

köngül içinde ayt-, köngülde ayt- : Birşey hakkında eninne boyuna düşünmek, birşey için karar vermek. 23, 18, 21.

köngül açırgamah : Pişmanlık. 14, 8.

3 Mizaç, huy, düşünce, niyet.

egi köngül : İyi niyet. 121, 11, 13, 14, ; 122, 9, 10; 123, 27.

yaman köngül-bile : Kötü niyetle. 69, 9.
kerti (kirti) köngül-bile : Açık kalplilikle. 122, 26; 124, 31; 125, 9, 26.
kirti könglüngden : Tüm kalbinle. 123, 11.
hoş köngül-bile : Dostça. 59, 15; 61, 24.
comart köngül-bile : Cömertçe. 61, 26.
yengil köngül-bile : Alçak gönüllülükle. 61, 27.
arıksuz köngül-bile : Temiz olmayan kalple. 128, 28.

4. Eğilim, zevk.
enç köngülingden : Kendi isteğinle. 142, 3.
könglüm aynır, könglüm bulganır : Gönlüm kararır. 164, 30-31.

köni, könü : Doğru, âdil, dürüst. 74, 8; 46, 15; 127, 25; 142, 7.
köni yargıçı : âdil yargıç. 125, 2.
tıngu-köz-könü öpkesi : Onun haklı öfkesi. 138, 12.

könülük, könilik : Adalet. 139, 10; 127, 26; 142, 7.
könülükçe : âdilce. 163, 6 r.

köp : Çok, daha çok. 62, 3; 62, 16; 65, 18; 64, 10.

tekbaşına durursa.
köpge deyri : Uzun. 60, 10.
köpden, köpten : Çoktandır. 125, 40.
anıng canı tengri allında köpten öldi : Onun canı Tanrı önünde çoktan öldü. 124, 20.

nominal attribut olarak :
köp kın : Çok ızdırap. 122, 14.
köp egilik : Çok iyilik. 151, 9, 18.
köp tanglar : Birçok mucizeler. 122, 13; 143, 14.
bal şekerden-tur köp tatlı : (dudakların) baldan ve şekerden daha tatlıdır. 141, 16.

köp kurla : Çok sık. 60, 22.

Verbal attribut olarak :

ança-mı köp sövmekten esirding : Sevgiden bu kadar çok mu sarhoş oldun. 149, 8.

köp (köm) tözdi : Çok çekti. 122, 12.

olca köp çıgardı : Bütün ganimetleri dışarı çıkardı. 147, 12.

köprü : Köprü 79, 2.

köptelük (F.T.) : undan ve etten yapılan bir yemek. 110, 23.

kör (F.) : Mezar. 101, 15, 1.

kör (F.) : Kör. 99, 5.

kör-, (-er) : Görmek, bakmak. 56, 15-17; 138, 11; 140, 18; 143, 6,9.

ol aytır-idi yoharı bahıp: körüngiz, men körermen kim kök barça açılıp-tur : Göğe doğru baktı ve şöyle dedi: ben görüyorum, bakın, gök tamamen açıldı. 122, 16.

biz anıng yulduzun kördük (kördüh) : Biz onun yıldızını gördük. 122, 40.

körgenim : Gördüğüm. 121, 3.

kurbanını yavlı körüp : Kurbanının yağlı olduğunu görüp. 138, 11.

tüş-kör- : Düş görmek. 164, 8r.

kör alma- : 1. Görmek, istemek, çekememek.2. Yaşamak, görmek, çekmek.

kın kör- : İşkence çekmek. 148, 9.

körmek : görme. 56, 18; 72, 23; 58, 15.

köre : Göre.

atınga köre : Adına göre, münasip. 139, 9.
ol rahiminge köre : Merhametin sayesinde. 144, 17.
tengrining yarıhlıkına köre : Tanrı'nın ışığına göre. 117, 21r.

körgüz-, (-ür) : 1. Göstermek, açıklamak, anlatmak. 35, 23-25; 38, 19-21.

tengeri bizge körgüzür evangelim içinde nişan kerti söymeking : Tanrı bize, İncil'de gerçek sevginin alametini gösteriyor. 123, 13.

barungız körgüzüngiz papazlarga : Gidin ve kendinizi papazlara gösteriniz. 124, 1.

körgizdiler alarga kim Christus betlemde tohhay : Onlar ona, İsa'nın Beytullahim'de doğmuş olabileceğini anlatıyorlardı. 123, 12.

2 Yaptırtmak, yaşatmak.

tengri körgüzmesin : Allah göstermesin. 115, 20, 1.

körk : Güzellik. 139, 13; 75, 21; 143, 19; 147, 7.

körklü, körkli : Güzel. 124, 9, 16, 19; 76, 18; 97, 28.

körksizlik : Çirkinlik. 76.10.

körksüz, körküsüz : Çirkin. 76, 19; 55, 7 .

körle-, (-er) : horlamak, horuldamak. 133; 8-10.

körövül : Set, duvar. 160, 25 1 .

körpe : Kuzu pöstekisi, körpe. 111, 10.

körük : Körük. 84, 18.

körümli : Güzel, gösterişli. 142, 1.

körün-, -ür : Görünmek. 6, 16-18; 58, 12-13.

anda ulu çeri köründi : Orada büyük bir ordu göründü. 122, 7.

ol yulduz köründi togusı ol üç hanga : Yıldız, doğudan üç hana göründü. 122, 32.

barça körünür körünmez : Görünen görünmeyen hepsi. 148, 2.

maga körünür : Bana görünür. 58, 14.

körüvse- : Görmeyi arzulamak.

tengring körüvsep : Tanrı'sını görmek isteyerek. 140, 17.

kösöv : Ocak demiri. 115, 14r .

kösül- : Uzanmak.

ayak kösülgil : Ayakları uzatma. 163, 32r.

kösürükle- : Atın ayağına zincir takmak.

at kösürükler-men : Atın ayağına zincir takarım. 160, 38r.

köşegen : Dantelalı yatak perdesi. 104, 7.

köt : göt, kıç. 95, 20.

kötür-, köter-, -ir : 1. Kaldırmak, götürmek. 138, 14.

terezü dek bir başını endirip birin kötürdi : Terazi gibi bir başını indirip diğerini kaldırdı. 147, 11.

küçsimizni kötürir : İçimizdeki zayıflığı götürdü. 139, 2.

köterding barça tügel küsençlering tengrige : Bütün mükemmel isteklerini Tanrıya götürdü. 140, 9.

tengrige kötürding kurban öz bavursakıng Jesusnı : Tanrı'ya senin kendi sevgili oğlun İsa'yı kurban olarak götürdün. 142, 3.

2 Kaldırmak, ve alıp götürmek.
yazıhımıznı kötürding : Günahlarımızı götürdün. 144, 14.
kötürdi kız.... emanuelni : Kız Emanuel'i götürdü. 151, 12.
yovık kötürmelik : Günah çıkarma. 70, 20.

kötürem : zayıf, cılız. 115, 25r.

kötürül- : Kaldırılmak. 75, 6.

kötürülmiş : Kaldırılmış. 75, 6.

kövlek : Gömlek. 101, 29.

kövrük : Kükürt. 83, 27; 92; 11.

kövüs : Bk. **kögüs.**

köydür- : Bk. **küydür-.**

köyöv : Bk. **küyegü.**

köz : **könü** kelimesini pekiştiren ön takı.
tıngu-köz-könü : Yüksek adaletli. **138, 12.**

Köz : Göz. 126, 4; 147, 14; 94, 15; 137, 23.
köz yaruhı : Göz ışığı. 94, 16.

közsiz : Kör, köstebek. 99, 5; 108, 21.

kreç : Bk. **kireç.**

kristian (Hr.) : Hıristiyan. 125, 38.

kriv (kriv) krıv) : Kenar, ufuk.
kir- : Güneşin batması. 151, 1.

kşi : Bk. **kişi.**

kuburçuk : Kutu: 82, 18.

kuç-, (-ar) : Kucaklamak. 124, 18; 7, 6-9.
öpti kuçti ol keleppenni aştı : O cüzzamlıyı öptü, kucakladı ve yoluna devam etti. 124, 13.

kul : Kul, köle. 149, 1; 151, 4.

kula : (?) Tamamen, büsbütün.
kula tüz : Tamamen aynı. 144, 33 1.

kulak : Kulak. 94, 14.

kulaksız : Sağır. 99-13.

kulluk : 1. Kulluk, kölelik.
kulluk et- : Kulluk, kölelik etmek. 53-8-10.
2 Saygı, itaat, hürmet, alçak gönüllülük, tevazu.
kulluk birle : alçak gönüllülükle. 61, 9.

kullukçı : Hizmetçi. 89, 5.

kulunla- : bereket saçmak. 120, 12, 34.

kum : Kum. 101, 15; 130, 24r.

kuma : Kuma, nikahsız kadın. 130, 34 I.

kumartkı : Vasiyet, miras, geride kalan. 160, 13 1.

kun : Güç kuvvet, kudret. 26, 10.
egi erk kunda : Bütün güçlerden. 122, 10.

kur : Kemer, kuşak. 101, 32.
altın kur : Altın kemer. 115, 13.

kur-, (-ar) : Kurmak, düzenlemek.
kurulta kurar : Kurultay kurar. 162, 36 1.
ya **kurar-men** : Yay kuruyorum. 130, 12r; 162, 1r.

kurban (A.) : Kurban. 140, 13, 14.
kurban kötür- : Kurban olarak götürmek. 142, 3.
kurban bayram ay : Kurban Bayramı ayı. 72, 20.

kurç : Çelik. 130, 34r; 160, 43r.

kurgak : kurak. 115, 19r.

kurgan : Kurgan, mezar hüyüğü. 160, 22r.

kurla : Defa.
ming kurla : Bin defa. 117, 20r.
köp kurla : Çok defa. 6, 22.

kursak : Kursak, mide. 95, 11; 71, 8.

kurşovla- : Kemerle bağlamak, sarmak. 163, 19 1.

kurt : Kurt, solucan. 108, 28.

kurtka : Yaşlı kadın. 130, 10; 163, 25r.

kuru : Kuru. 77, 1.
kuru çıbuh : Kuru çubuk. 145, 12; 151, 13.
kuru yüzüm : Kuru üzüm. 106, 10.

kurulta : Kurultay. 162, 36 1.

kurum : Kurum, is. 160, 2r.

kus-, (-ar) : Kusmak. 57, 16-17.

kustun-, (-ar) : Sık ve şiddetli nefes almak, içini çekmek, inlemek. 7, 12-14.

kuş : Kuş. 130, 20 1.

kutkar-, **kuthar-** : Kurtarmak, serbest bırakmak. 137, 24.
tutgunlarnı sen kutkardıng : Esirleri sen kurtardın. 144, 16.

barça yamandan bizni kuthargıl : Bütün kötülük-lerden bizi kurtar. 126, 32.

kutkardaçı : Kurtarıcı. 138, 8.
Jesus Christus bitik tilince, tatarça kutkardaçı, ol kertirir barça elni kutkardaçı : İsa, kitap dilinde ve Tatarcada kurtarıcı anlamına gelir, o bütün halk-ların kurtarıcısıdır. 122, 25 f.
bizing kutkardaçı : Bizim kurtarıcımız. 159, 7.

kutkaruvsa- : Kurtulmayı dilemek. 151, 4.

kutlu : Kutlu. 147, 7, 14.

kuttul-, kutul-, -ur : Kurtarılmak, kurtulmak. 22, 21-24.
yek tuşmandan ol kuttulur : O kötü düşmandan kurtarılır. 137, 9 (10).
kuttulmak yoh : Kurtulmak yok. 1127, 5.

kutuluş : Kurtuluş. 143, 12.

kutur- : Hiddetlenmek, çıldırmak, kudurmak. 160, 20 1.

kuv : Soluk, uçuk sarı. 115, 3 m.

Kuv : Kof, boş.
kuv agaç : Kof ağaç. 119, 10.

kuvuh : Kovuk, süprüntü. 164, 24 1.

kuyaş :. Güneş, gün. 117, 19r; 145, 10.

kuyşkan : Kuskun, atın kuyruğu altından geçen kayış. 103, 19.

kuyruh : Kuyruk. 16, 17.

kuyu : Kuyu. 79, 3; 113, 13.

kübe : Örme zırh. 100, 10.

küç : 1. Güç, kuvvet. 126, 16; 40. 4.
küç suna-dır men : Gücümü (boşuna) zorluyorum. 162, 16 1 62, 16 1.
barça küçüngden : Bütün gücünden. 123, 12.
küçüm yeter : Gücüm yeter. 40, 2-32.
2. gayret, çaba. 90, 3.
3. Zor (kullanılarak).
erki bile... küç-bile : Kendi isteğiyle... zorla. 125, 12.
küçsiz : Güçsüz, zayıf. 139, 2.

küçe-, (-r) : Zorlamak, baskı yapmak. 162, 28r.

küçen- : Zorlanmak. 117, 11 1.

küçlü : Güçlü, kuvvetli. 122, 24; 124, 32; 98, 4; 113, 32.

kügürçin : Güvercin. 142, 5.

kükel (M.) : (göven, göğem) yabani erik. 113, 23.

kül-, **-er** : Gülmek. 47, 8-10.
külmek : kahkaha, gülme. 98, 18.

külaf : Bk. **gülaf.**

külik : Çabuk, enerjik. 114, 6 1.

külte-beg : Burmalı, karışık şerit, çelenk, yumak.
kültebegni bağlagay-biz : Bir çelenk örmeliyiz. 126, 5.

kültkün : Gülüş, gülme. 47, 11.

kümüş, kümiş, kömiş : Gümüş. 119, 11; 84, 9; 137, 21; 143, 4.

kün : 1. Güneş (kuyaş) 138, 9; 142, 12; 161, 11, 1.
kün toguşı (tovuşı, tuvuş) : Gün doğuşu. **151**, 1 doğu 122, 33, 40.

kün batışı : (Güneşin batışı) batı. 73, 4.
kün tuv- : Güneşin doğması. 114, 19 1.
kün uyah- : Güneşin batması. 161, 11 12.

2. gün. 121, 14; 122, 22, 148, 10.
bukün, bugün : Bu gün.
ozav kün : Dün değil, evvelsi gün. 114, 8 r.
tünekün : Dünkü gün.
birisi kün : Yarın değil, öbürsü gün. 78, 28.
şabat kün : Cumartesi. 72, 6.
ulu kün : Bayram günü, yevmüssept. 132, 2, 1; 121, 11, 16; 122, 32.
kün erte : (kanonik saat) dini gün. 71, 19.
künde künde : Günde günde, günbegün. 60, 3.
kündegi : Gündelik. 60, 3.
kündegi ötmek : Günlük ekmek. 126, 29.

kün-, -er : İtiraf etmek, kabul etmek. 131, 13r.
küner-men bir baptisma : Bir vaftizi kabul ediyorum. 148, 17.

küng : Esire, cariye. 90, 25 .

küni : Bir erkekle nikâhsız yaşayan kadın. 97, 19.

künilemek : Kıskanma. 117, 14r.

künüçi : Kıskanç. 132, 18, 1; 132, 12, 1.

küre (F.) : İzâbe fırını, maden eritme fırını; döküm ocağı. 84, 17.

kürek : Kürek. 88, 20.

kürük : (Bk.) **körük.**

küsemek : Arzu, istek. 20, 13.

küsen-, -ür : Arzulamak. 20, 10-11.

küsengen : Arzu. 114, 31 r.

küsenç : Arzu, hasret, talep. 146, 1; 137, 5; 140, 9.

küşen- : Tekrarlamak. 162, 23 1.

küt-, -er : Gütmek, otlatmak.

koylar küter : Onun koyunlarını güderler. 122, 2.

kütöv : Otlak, mer'a. 125, 40 .

kütövçi : Çoban 122, 2, 6.

küvezlü : Gururlu. 132, 11, 1.

küvür- : Yönelmek, doğrultmak, götürmek<kigür-.

bizni yürgen yollarınga küvürüp : Bizi gittiğin yola yönelterek. 139, 6.

yekning sınamakına bizni küvürmegil : Bizi şeytanın yoluna sevketme! 126, 32.

küy-, (-er) : Bşi. beklemek. 21, 20-22.

küyüp-turup-tır-men ölülerning kopmaklıkın : Ölülerin yeniden dirilmesini bekliyorum. 148, 18.

küydür-, köydür-; küydürü, köydürü : Yakmak, ateşlemek. 6, 1-3.

küyegü, küyöv : Güvey. 151, 16; 138, 10 *Nişanlı.* 97, 12; 115, 6r.

küyge : Bekleyen. 4, 8.

küygelek : Hoppa, hafif meşrep. 161, 32r.

Küyöv : Bk. **Küyegü.**

küz : Güz, sonbahar.

küzün : Güzün. 130, 39r.

küz ay : Güz ayı. 72, 15.

orta küz ay : orta güz ayı. 72, 16.

song küz ay : Son güz ayı. 72, 17.

küzen : Sansar.

kara küzen : Kokarca. 108, 18; 85, 11.

küzgü : Ayna. 86, 29.

— L —

laal (A.) : Badakşan yakutu, yakut. 98, 13; 93, 24.

laçato : Bir çeşit çizgili örtü. 85, 23.

lahab (A.) : Lakap, Takma ad. 68, 12-15.

lahan (F.) : Leğen, vaftiz leğeni. 131, 10 1.

lahan (Y.) : Lahana. 107, 3.

lak (Tic.) : Vernik.

rang-i-lak : Plastik cila. 81, 8.

last (Tic.) : Ham ipek. 92, 3.

layh (A.) : Layık, uygun. 147, 10 .

lengger (Tic.) : Çapa, gemi çapası. 130, 1r.

limen (Y.) : Liman. 40, 25.

limon (Tic.) : Limon. 106, 17.

— M —

-ma : Bk. **-mü.**

maacun (A.) : Macun. 82, 13.

maana (A.) : Tarz, karakter. 26, 12; 26, 13.

maçı : Erkek kedi. 108, 8.
maçı tişi : Dişi kedi. 108, 7.

magar (F.) : Belki (meğer). 60, 23 .

magat (M.) : Muhakkak, şüphesiz, gerçekten. 62, 19; 117, 19, 1.
magat-tur kim yarılgatır : Onun lütûf bulacağı muhakak. 141, 11.

Jesusınga magat yeter : O muhakkak İsa'sın ulaşacaktır. 141, 15.

maguh (?) : Bk. **mamuh.**

mahak (A.) : Mihenk. 80, 16.

mahsıt (A.) : Maksat. 132, 6r.

mahta-, (-r) : Övmek methetmek. 164, 25 1.

makala (mahala?) : Yer, meydan. 79, 11.

malaham (F.) : Melhem. 87, 2.

mamuh (manguh?) : Pamuk. 81, 18; 115, 13r.

man-, (-ar) : İçine daldırmak. 162, 34 1.

manaysız : Sınırsız, hudutsuz, ölçüsüz. 164, 5 1.

mangdanus (Y.) : Maydanoz. 106, 26.

manglay (M.) : Alın. 94, 11.

mangra- : Melemek.
koy mangray-dır : Koyun meliyor. 113, 2.

manguh (?) : Bk. **mamuh.**

mankakak : Mankafa, uyuşuk. 114, 6 1.

manna (Hr.) : Kudret helvası. 144, 5.

marcand (A.) : Mercan. 83, 2.

marcumak (F.) : Mercimek. 110, 7.

marul (Y.) : Marul. 106, 27.

maskara (A.) : Maskara. 89, 13.

maşa : Maşa. 84, 19.

matel (A.) : Bilmece. 137, 22.

mayan : Başlıca, esas olarak. 63, 1.

maydan (A.) : Meydan, düzlük. 79, 12.

maymun (A.) : Maymun. 108, 15.

meçele : Sert kabuk, deri. 163, 26r.

medet (A.) : Medet, yardım.
arılarnıng küsençi barçaga medet bolgul : Azizlerin özlemi, sen, hepsine çare olasın. 146, 1.
medet etti : Yardım etti. 145, 14; 157, 3.

men : Ben. 66, 2; 128, 14-15, 25f.; 113, 17.
Gen. **menim** : Benim. 67, 1-2; 62, 5; 117, 1, 8 1.; 18r; 121, 9, 10; a.R.; 121, 23; 122, 36; 123, 14; 163, 31 1.

Akk. **meni** : Beni. 66, 5.
Dat. **manga, maga, maa** : Bana. 121, 24; 125, 17; 21, 13; 151, 9; 66, 4; 58, 14.
Lok. **mende** : bvende. 29, 1.
Abl. **menden** : Benden. 66, 6.

men : İsim olarak. 21, 13, 14; 111, 15; 115, 31r; 117, 17r; 121, 6, 9, 19, 22, 24; 122, 2, 16; 124, 22; 125, 18, 23, 29; 149, 5 .

meng : Beyin. 194, 26.

mengü, mengi : Ebedî. 142, 13; 144, 4; 164, 27r.

mengüdeş : Başka birisi ile ebedî olan.
ata ovul-bile mengüdeş tengri : Baba ve oğul ile bir(likte) ebedî olan Tanrı. 148, 14.

mengülük, mengilük, mengülik : Ebedilik, ebediyet. 147, 16.
mengülükge, mengilükke : Bütün sonsuzluklara kadar. 144, 4; 145, 2.
mengülük ong : Son. 141, 3.
mengülük tav : Ebedî dağ. 141, 1.

meyiz : Yüz, çehre. 96, 24.

mıh : Mıh, çivi. 147, 2; 102, 22.

-mi : Bk. **-mü.**

mihir (F.) : Aşk, iştiyak duyma. 139, 11.

min-, -er : Binmek. 5, 21.
haçka mindi : Haç'a çıktı. 138, 4.

ming : Bin (1000), 117, 20r.

miret (A.) : Miras. 138, 4.

miron, mirron (Hr.) : Melhem. 123, 8; 141, 19.

miskin : miskin, zavallı, sefil. 117, 2; 159, 2.

mişmiş (A.) : Mişmiş, kayısı. 106, 7.

miyançi (F.) : Titiz, müşkülpesent. 87, 25; 91, 7.

mohdak (M.) : Küt, kör. 164, 9 1.

mohor (F.) : Mühür. 49, 29.

mohorla-, -r (F., T.) : Mühürlemek. 49, 26-28.

molla (A.) : Molla, hoca, papaz.

mondobarı (?) : Bir çeşit çizgili bez. 85, 23.

-mu : Bk. **-mü.**

muhtaç (A.) : Muhtaç.

uruhlarıng muhtaç devül bu dunyanıng ötmekine : Çocukların bu dünyanın ekmeğine muhtaç değil. 140, 7.

muna : (İşaret kelimesi) şuraya bak! İşte! 60, 12.

munça : O kadar çok. 65, 7.

munça iygilik : Bunca büyük bir iyilik. 149, 2.

munça ulu baha : Bunca yüksek fiat. 149, 7.

munçagına : Biraz (bu kadarcık, buncacık). 59, 11.

munda, mundan, munı, munıng, mungar : Bk. **bu.**

munduz : Saf, temiz. 142, 5.

mungra- : Kükremek, bağırmak, böğürmek.

sır mungray-dır : Sığır böğürüyor. 113, 3.

murad (A.) : Murad, hedef.
muradınga emdi teyding : Muradına şimdi erdin. 140, 18.
muradımızga teyire : Muradımıza erdire. 144, 18.

murdar (F.) : Murdar, kokmuş, çürük.
bir murdar sası kişi : (Leş gibi) murdar kokan kişi. 124, 17.
astrı murdar sasıdı : Çok fena koktu. 124, 12.

murrançlık : İffetsizlik. 132, 21 1.

murvat (A.) : Mürüvvet. 144, 13.

-mü; -mi, -mı, -ma : Soru takısı : -mı, -mü, -mu, -ma. 131, 9r.; 161, 4r.; 163, 23r.; 127, 32-33.
bilir-me-sen : Bilir misin? 127, 33.
tiler-me-sen : Diler misin? 127, 34.
kerek yarov bar-mü : Gerekli şeyin var mı? 131, 9r.
tuvra-mü arkrı-mü : Doğru mu, eğri mi? 161, 4.
sen anı yibek-mü dep-tir-sen : Sen onu ipek mi zannediyorsun? 163, 23r.
ançа-mı köp : O kadar çok mu? 149, 8.
söver-mi tengirni : Tanrı'yı (benim canım) sever mi? 123, 17.
yükke kire-mi-sen : (ona) kefil olur musun. 160, 191.
uyuy-mı-dır oyov-mı-dır : Uyuyor mu, uyanık mı? 115, 25r.

mülkre-, mülkle-, (-r) (A.T.) : Miras edinmek. 28, 15-17.
mülklemek : Miras. 28, 18.

müngüş : Köşe, açı. 130, 4r.

müz : Boynuz. 143, 20.

— N —

naal (A.) : Nal. 102, 21.

naamatlu (A.T.) : Nimetli, sevgideğer, sevgili. 98, 3.

nafas (A.) : Nefes, soluk. 96, 7; 97, 28.

nak (Tic.) : Altın sırmalı bir kumaş türü. 91, 27.

nakara (A.) : Köçek (çengi) zili. 89, 16.

nakş (A.) : Nakış, resim. 20, 8.

nakşla-, (-r) : Nakşetmek, resmetmek. 20, 5-7.
nakşlagan : Nakkaş, ressam. 88, 7.

nakt (naht?) (A.) : Nakit para. 80, 10; 91, 11.

narangi (F.) : Narenci, portakal rengi. 93, 4.

nardan (F.) : Nar. 105, 29.

narinç (F.) : Narenç, portakal. 106, 16.

naşiç (nasiç ?) (Tic.) : Altın sırmalı ve incili bir kumaş türü. 91, 28.

ne : Ne. 149, 4.
Dat. **nege** : Neye.
Abl. **neden** : Neden.
Akk. **neçe** : Neyi.

soru olarak **ne.** : 63, 18.
ne üçün : ne için. 63, 21.
ne kıynar-sen eç yazıksız egeç öz nezik boyungnı : Günahın olmamasına karşı niçin zarif vücudunu üzüyorsun? 149, 4.
nege tabunır-sen : Niçin dua ediyorsun? 132, 19r.
ne kişi-sen : Nasıl bir adamsın sen? 124, 15.

anda ne uyat bolgay sanga : Böylelikle nasıl bir günaha gireceksin! 125, 1.

Belgisiz zamir olarak :

kerek ... ne kim ata aytır yuvukkun tutmaga : Vaftiz babası, günah çıkarmak için ne derse ... yapılmalıdır. 125, 10.

ne kim yol bar : Nasıl bir yol olursa olsun. 123, 25.

ne kim ese : Nasıl olursa olsun. 121, 26.

İlgi adılı olarak :

kılıçlar, bulovlar, sünüler, suruklar, özge sagıt nebile tuttular, isi fanarlar-bile, çıraklar-bile ne-bile anı izdediler bahçada : Kılıçlar, topuzlar, sırıklar, mızraklar ve diğer silahları ellerine almış kişiler, yanan meşale ve fenerlerle bahçede onu arıyorlardı. 126, 10-11.

kim ol kınnı, ol ölümni yakşı sagınma tilese, ol Christusnung sagıtın (tamamlamak için **sagınsın** veya benzeri) **neden Christus tözdi** : Eğer biri o avcıları ve o ölümü düşünmek isterse, İsa'nın işkence çektiği Hıristiyanların araçlarını düşünsün. 126, 3.

anıng üçün ... ne üçün : ... bu yüzden, -dığından. 123, 28.

ne üçün alar algışlı-dır, anıng üçün köktegi hanlık alarnıng-dır : Aziz olduklarından, gökteki hanlığa aittirler. 123, 28.

ne (F.) : *(olumsuz bir fiilin pekiştirilmesi)* ne.

(mengü yıllar kim) mengülükge ne tügenmez : Ebediyetin sona ermeyeceği sonsuz yıllar. 144, 4 (= **Heç tügenmez**).

ne... ne : ne ... ne.

ne artuh ne eksik : Ne fazla ne eksik. 123, 16.

neçe : Ne çok, ne kadar çok. 63, 19.

neçe çagırsa eşitmeh yoh hergiz : Ne kadar çok (Allah'a) yalvarırsa yalvarsın, hiç duyulmaz. 117, 5.
ança ... neçe : ... kadar çok. 123, 15.

neçe köp sabur eter tengeri üçün, ança köp ülüşü bolgay tengeri kattında, ança tengeri anı artuh sövgey : Tanrı için ne kadar çok acıya katlanılırsa, o kişi Tanrı katında o kadarçok lûtuftan pay alır ve Tanrı onu o kadar çok sever. 123, 30.

neçe kelip tengirge yalbarsa yemese sadagasından bizge berse, ança ana (anga) papdan yuvukkun boşak : Ne kadar sık gelir ve Tanrı'ya dua ederse ve bize sadakasından verirse, buna uygun olarak da papaz tarafından o kadar çok günahları affolunur. 121, 17.

neçik : Nasıl, gibi. 63, 26.

neçik sav bolgay-sen : Nasıl iyileştirileceksin? 125, 15.

neçik uyat bolgay : Nasıl bir günah olacak. 125, 20 (= **ne uyat bolgay**).

arı lukas aytır evangelim içinde neçik bugün, kaçan Christus tohdı, keldi frişte yışda : Aziz Lukas İncil'de bugün gibi anlatıyor ki, İsa doğduğunda bir melek tarlaya geldi. 122, 1.

kerek bizge sagışlamaga neçik ol düşmanlarına utru bardı ... neçik ... neçik : Düşünmeliyiz ki; düşmanlara nasıl karşı geldi, nasıl... nasıl... 126, 14, 16, 18, 19, 24, 25.

körgüzme sanga neçik sasır yazuklı can tengri allında : Günahlı canların Tanrı önünde nasıl korktuklarını sana göstermek için... 124, 23.

Karşılaştırma bağlacı olarak : 64, 15.

kim tengirni söver barçadan artuh dagı konşungnı neçik kensingni : Kim Tanrı'yı herşeyden, kendisinden ve hemcinslerinden daha çok severse... 123, 23.

ol yulduz neçik bir oglan bigev-edi : Yıldız bir oğlan gibi görünüyordu. 122, 33.

bolsun sening tilemeging neçik kim kökte alay yerde : İsteklerin gökte olduğu gibi yerde de gerçekleşsin. 126, 28.

andı... neçik : nasıl... öyle, biyle bir ... gibi. 125, 19.

bar-mu andı kın neçik menim kınım : Benim acılarım gibi bir acı varmıdır acaba? 125, 37.

cümleleri karşılaştırma bağlacı olarak : 123, 30; 124, 5.

anı kattı urdılar, neçik paygambar aytır : Peygamberin dediği gibi, ona sert vurdular. 126, 21.

dagı yazuklarımıznı bizge boşatkıl, neçik-biz boşatır biz-bizge yaman ethenlerge : Bizim suzçularımızı bağışladığımız gibi, günahlarımızı bağışla. 126, 30.

yazuklı kişi kim tiler kensi yazuhın aytma, neçik tengri tiler dagı sening canı arıngay, anga kerek tört neme : Tanrı'nın istediği gibi günah çıkartmak, günahlarını temizletmek isteyen günahlı bir kişiye dört şey gereklidir. 125, 7.

ınanmagıl, kaçan tapmaz-sen sening triliking, işing, sözing, sagınçıng necik tengeri buyurdu : Eğer hayatını, eserlerini, sözlerini ve düşüncelerini Tanrının sana emrettiği gibi bulmuyorsan, ona inanma. 123, 19.

igrenmedi kişi kelependen neçik tengri igrenir dagı frişteler yazuklı kişiden : İnsanlar, Tanrı'nın ve meleklerin günahlı kişiden nefret ettiği kadar, hastalıklı kişiden nefret etmediler. 124, 4.

neçik ... alay : Gibi ... öyle. 121, 6; 124, 24.

neçik yara yahşı bolmaz içinden temeri çıkmayınca, alay yazuklı can sav bolmaz arınmaz yazuhı çıkmayınça : İrin çıkmayınca yaranın iyileşmediği gibi, günahları çıkmayınca insan da sıhhatli ve temiz olamaz. 124, 35.

neme yok neçik : Hiç bir şey yok ki...

neme yoh dünyüstünde neçik yaman sasır, neçik sasır yazuklı can tengeri allında : Dünyada, günahlı bir kişinin Tanrı önünde pis koktuğu kadar pis kokan bir şey yoktur. 124, 5.

Yan cümlelerde : **neçik eşitting ese, neçik eşitt(i) ese, neçik kim eşittik, neçik kim eşittingiz, neçik kim eşittiler** : Nasıl işittin ise, nasıl işittik ise, nasıl işittinizse, nasıl işittilerse. 3, 19-24.

bugün sekizinci kün agırlalık, neçik beymiz tengeri arı kız mariamdan tohdı : Tanrımızın Aziz kız Meryem'den doğduğu yerde, sekizinci günü kutlamak istiyoruz. 122, 22.

nek : Niçin, hangi yüzden.

eç bolmaçı nemege nek berding, munça ulu baha nek töleding : Böyle çok önemsiz bir şey için, niçin bu kadar yüksek para ödüyorsun? 149, 6f.

neme : Şey, nesne, herhangi bir şey. 119, 8; 76, 8.

özge kişining nemesi suhlanmagıl : ? 132, 9 1.

anga kerek tört neme : One dört şey gerekli. 125, 8.

eç bulmaçı neme : Hiç önemsiz şey. 149, 6.

Bir olumsuz kelime ile bağlantıda:

neme yoh yerde neçik tengeri söver kökte dagı barça arılar neçik sabırluk-tur : Yeryüzünde, Tanrı'nın ve azizlerin gökte şehiri sevdikleri kadar, sevdikleri insan yoktur. 123, 29.

ol uyat neme-de boluşmagay sanga : O utanç sana kesinlikle yardım edemez. 125, 5.

anga heç neme yuvuk boşak : Günah çıkarma ve affedilmeden hiç pay alamaz. 121, 14 f.

heç neme-tagı : Kesinlikle değil! 62, 14.

net-, (nedir) ne et- : Ne etmek.

bilmezler nedirler : Ne yapacaklarını bilmezler. 22, 20.

nezik (F.) : Nazik. 149, 4.

nil (F.) : Çivit. 81, 4.

nişan (F.) : Nişan, alâmet. 49, 23.

onglık nişan : Azizlik nişanı. 137, 4.

kerti nişan kim sen tengirni söver-sen : Tanrı'yı sevdiğimiz kesin alâmetidir bu. 123, 20.

ol bolgay sizge nişan : Bu size nişan olsun. 122, 4.

nişanla- (F.T.) : Nişanlamak, bellik koymak. 49, 20-22.

nizam (A.) : Örnek, kıyas. 124, 6.

nohut (F.) : Nohut. 101, 6.

nokta (A.) : An. 71, 17.

nokta (M.) : Nokta. 102, 26.

nouma ? : Portakal. 106, 18.

nöger (M.) : Yoldaş, arkadaş, çağdaş. 97, 20.

nur (M.) : Nur, ışık. 137, 7; 151, 14.

— O —

O : (nida) ooo...
o siz barıngız : Ooo, siz gidiniz. 125, 36.

oba (M.) : Tepe. 78, 5.

oçak : Ocak. 105, 4.

oglan : Oğlan, yardımcı, hizmetçi. 123, 6.
togırgan oglan çuprakka çulganmış : Yeni doğmuş çocuk kundağa sarılmış. 122, 5; 122, 33, 35.
gibi oğlan : (Genç kızlar hakkında) saf bakire. 151, 6.
oglanlar : Oğlanlar. 89, 29; 82, 11.

ogrı, ogur : Hırsız. 26, 20.
ogur bolmagıl : Çalmamalısın. 132, 6 1.
ogrılayın : Gizlice. 60, 19.
Bk. ovrula, ovrun.

ogrula-, ogurla- : Çalmak. 25, 21-23; 25, 21.
ogrulamak : Hırsızlık. 25, 24.

ogul, ovul; oglanlar : Oğul, oğlanlar. 122, 10; 139, 15; 140, 13; 142, 7, 10, 11; 144, 9; 145, 13; 145 ı., 148, 3, 14; 151, 3, 9, 17; 97, 6; 137, 15; 140, 12; 141, 4; 142, 8; 143, 9; 144, 7.
1. şahıs **ovlum** : *Oğlum* : 151, 9; 151, 3.
2. şahıs **oglung, ovlıng** : Oğlun 140, 13; 142, 7; 142, 8; 143, 9. (=oğulung, ogulıng)

3. şahıs **oglı, ovlı** : oğlu. 142, 11; 142, 10; 140, 12; 144, 7.

ogulı, ovulun : Oğul. 137, 15; 151, 17.

hallal ogul : Meşru oğul. 97, 29.

oglanlarım : Oğullarım. 121, 1.

ogulak : Oğlak. 108, 5.

ogur : Bk. **ogrı.**

ogurla- : Bk. **ogrula-.**

ogut- (**-ur**) : Eğitmek, okutmak. 14, 15-17.

oh : Ok. 120, 8.

oh : Bk. ok.

ohçı : Okçu. 89, 7.

ohşaş : Bk. **okşaş.**

ok, oh : Kendinden önce gelen kelimeyi vurgulayan ek.

aar-ok singding : Onun içine sindin (nüfuz ettin). 140, 10.

anda-oh : O zaman. 65, 4.

alay-oh : Böylece, yani, o halde. 65, 10.

ne-k : Niçin, neden.

okşa-, oşka-, ovşa-(-r) : Birşeye uymak, benzemek. 76, 15 benzemek 52, 21-23.

töre oşka- : Adeti olmak, alışkın olmak. 57, 9.

ovşar : Benzer. 162, 7 1.

zeytin agaçga ovşadı : Zeytin ağacına benzedi. 141, 18.

okşamak : Benzeme. 76, 15.

okşaş- : Birbirine benzemek. 64, 25.
okşaşıb : Benzer biçimde.

okşaş, ohşaş, uvşaş : Benzerlik. 75, 10; 164, 6 1.

okşat- : Alışmak, intibak etmek.
töre okşat- : Bir şeye alışmak. 57, 11.

okt (A.) : Zaman, vakit. 71, 16.
aş oktı : Yemek vakti. 71, 19.

oku-, (-r) : Okumak.
biz okur-biz arı steffandan kim... : Biz Aziz Stefan'dan okuyoruz ki... 122, 13.

ol : İşaret :.amiri "o". 67, 3-13.
genitif : **anıng** : Onun. 63, 22; 64, 14, 17; 61, 13; 114, 29r; 139, 14; 143, 14; 147, 8; 139, 20; 60, 14; 122, 23, 40; 123, 20, 21, 28, 32, 33; 124, 7, 20, 21, 23; 125, 16, 39; 126, 1; 142, 40; 122, 40; 123, 15; 126, 7.
Akk. **anı** : Onu. 67, 6; 111, 4; 122, 15; 123, 32; 124, 9, 29; 125, 24; 125, 11, 16, 17, 18, 19, 20; 137, 4; 139, 18; 163, 23r.
Dat. **angar** : Ona. 67, 5; 143, 6; 147, 5; 148, 14.
agar : Ona. 21, 13, 14.
aar : Ona. 67, 5; 113, 23; 131, 10r; 140, 8, 10; 142, 15.
anga : Ona. 145, 4; 121, 12, 13, ; 123, 4; 125, 8, 14, 33.
annga : Ona. 147, 10; 121, 18; 125, 27.
Lok. **anda** : Ondan. 61, 20; 65, 4; 117, 4; 122, 77, 4, 36; 125, 1, 3; 138, 3; 140, 10, 139, 12.
Abl. **andan** : Ondan. 61, 15; 53, 13; 67, 7/113, 22;

122, 18, 37; 124; 11, 18; 26; 148, 6; 151, 8, 9, 11; 138, 2; 140, 2, 4, 14; 141, 7.

Ekuatif: **ança** : Ona göre, o kadar, ona kadar.

Çoğul şekilleri :

Nom : **anlar, alar** : Onlar. 67, 9; 68, 3/147, 5; 128; 29; 128, 30; 113, 19; 122, 38; 122, 38; 123, 27, 28; 126, 16.

Gen. : **anlarnıng, alarnıng** : Onların. 67, 10; 123, 29.

Akk. : **anlarnı, alarnı** : Onları. 67, 12; 68, 4/147, 4; 122, 7.

Dat. : **anlarga, alarga** : Onlara. 67, 11/122, 35; 123, 1; 126, 16; 122, 19 f.

Lok. : **anlardan** : Onlardan 67, 13/141, 17.

yalguz ol : Yalnız o. 64, 24.

"o" ile ilgili diğer belgeler : (daima özne olarak).

yollarıngnı ol başladı : Yolunu açtı (hazırladı). 141, 1.

ol bolgay sizge nişan : Bu size nişan olsun. 122, 4.

arı Augustin ol alay aytır : Aziz Augustin şöyle diyor. 123, 15.

ol boluşsun bizge ata : Tanrım, o bize yardım etsin. 122, 10; 123, 9.

Genetif olarak değişik kullanımlar için belgeler :

anıng, anıngnı : Onların. 62, 1-2.

köktegi hanlık alarnıng-dır : Gökteki hanlık onlarındır. 123, 29.

Ablatif için örnekler :

andan kattı : Ondan kuvvetli. 122, 18.

andan yamanrak : Ondan kötüsü. 63, 13.

bahtlı canıng andan tındı tolu-kılı : Şanslı canın bunun sayesinde şifa buldu. 140, 4.
andan başka : Ondan başka. 138, 2.
andan ulam : Onun sayesinde. 148, 6; 137, 20; 140, 2.
yer belirteci olarak : oradan. 122, 37; 124, 18, 16; 151, 9, 11.
zaman belirteci olarak : Bunun üzerine, bundan sonra, o zamandan sonra. 140, 14; 143, 12.
andan songra : Ondan sonra. 124, 11.

olça (M.) : Savaş ganimeti. 147, 12.

oltur-; olturu : Oturmak. 148, 11; 50, 9-11; 127, 30; 140, 18.

olturguç : Koltuk, sandalye. 100, 30; 50, 12.

olturguz- : Oturmak.
öz angında olturguzdı : O (senin) sağına oturdu. 141, 4.

olturt- : Oturtmak.
olturttı öz-öz ongında : O (seni) sağ tarafına oturttu. 140, 16.

ong : 1. sağ taraf. 77, 12.
ong kolı : Sağ kolu. 143, 17.
ongında : Sağında. 140, 16; 141, 5.
atanıng ongında olturup-turur : Babanın sağında oturuyor. 148, 11.
2. İyi, selâmet. 148, 7; 141, 3.
ters sözler, ong sözlemez : Ters söyler, lütûfkâr söylemez. 161, 32 1.

ong-, -ar : Sararıp solmak. 35, 5-6.

ongaldı : Şifa buldu. 115, 11 m .

ongalt- : İyileştirmek. 137, 12.
agrıgımıznı ongaltgıl : Hastalıklarımızı iyileştir. 137, 12.

onglık : Şifa, sağlık, selâmet. 137, 8.

opea : Bk. **közsiz.**

oprak : Elbise. 30, 13; 101, 31; 101, 3.

or : Çukur, hendek. 160, 27 1.

orbu : Taş fırlatan sapan. 160, 26 1.

orda : Belediye (?), köy yeri (?). 90, 19.

organa (Hr.) : Organ. 139, 13.

orman : Orman. 79, 4.

orna-, (-r) : İkamet etmek. 115, 35r.

oroz : Bk. **roz.**

orta : Orta, tarz.
orta küz ay : Orta güz ayı. 72, 16.
orta kış ay : Orta kış ayı. 72, 19.
orta kılı : Normal olarak, alışıldığı gibi. 59, 18.

ortak : Ortak. 97, 20.

oruç : Oruç. 125, 23, 29, 10.
oruç tut- : Oruç tutmak. 29, 8-9.

orun : Yer, mahal. 143, 18.

osal : Tembel, ihmalkâr. 131, 2r.

men tengrining işine osal boldım : Ben Tanrı'nın işini ihmal ettim. 117, 17r.

osta : Bk. **usta.**

oş : *(Yorum kelimesi)* İşte.
oş ol rahiminge göre : İşte, herkese (senin) merhametine göre. 144, 17.

oşka- : Bk. **okşa-.**

ot : 1. ot, yabanî bitki. 78, 16.
2. Sebze. 82, 12.
3. İyileştirici ot, ilaç, melhem. 35, 10; 83, 24; 87, 2.

ot : od, ateş. 125, 29; 137, 22; 71, 5; 143, 3.

otaçı : Hekim. 87, 17.

otala-, -r : Şifa vermek. 35, 7-9.

otalamak : Otlak, mera. 78, 17.

otluk : Yiyecek (belki sebze). 79, 19.

otraç : Küçük ada. 115, 16 1.

otuz : Otuz. 120, 10.

ovdarı : Yere, sırtüstü.
ovdarı yıhıldım : Sırtüstü yıkıldım. 113, 14.

ovrula : Gizlice. 60, 19.

ovrun : Gizli. 60, 19.

ovşa- : Bk. **okşa-.**

ovuç : Avuç. 95, 27.

ovul : Bk. **ogul.**

ovulduh : Balık yumurtası. 150, 30 1.

ovus (R.) : Çavdar. 110, 11.

oyın : Oyun. 32, 8.

oyınçı : Oyuncu, çalgıcı. 89, 13.

oymak, oymah : Yüzük. 84, 27; 115, 27r.

oyna-, -r : Oynamak. 32, 15-17.

oynaş, oynaş : Oynaş, yavuklu. 97, 19.
  oynaş-siz : Siz bir oynaşsınız. 114, 21r.

oyov : Uyanık.
  uyuy-mı-dır oyov-mı-dır : Uyur mu uyanık mı? 115, 25 1.

oyovla-, -r : Hakketmek, oymak. 162, 26r.

oyul- : Batmak, oyulmak.
  yer oyuldı : Yer oyuldu. 115, 9 1.

oz- : Asmak, öne geçmek.
  barçalarnı ozdıng : Hepsinin önüne geçtin. 142, 6.

ozav : Geçmiş.
  ozav kün : Evvelki gün. 114, 8r.

— Ö —

öbüge : Dede. 114, 22r.

öceş-, -ir : Yarışmak. 114, 5-6r.

öç : Öç. 131, 6r.
  öç al- : Öç almak.

ogulung öçin kaçan alsa : Eğer oğlun öcünü alsa. 142, 8.
öç alguçı : öç alıcı. 131, 7r.

öçü- : Tahrik etmek, kışkırtmak. 164, 12r.

ög-, öv-; över, övger : Övmek. 145, 16; 147, 5; 151, 1.
frişteler ırlarlar övgerler tengerni : Melekler şarkı söyleyip Tanrı'yı överler. 122, 8; 141, 14; 143, 2; 144, 10.

ögünç, öygünç : Övgü.
ataga ögünç ... bolsun : Babaya övgü olsun. 151, 17.
ögünç ber- : Birine övgüler yağdırmak, pohpohlamak. 141, 9.
öygünç ırı : Mersiye. 137, 18.

ögür- : Öğürmek. 114, 23 1.

ögüz : Irmak. 26, 19.

ögüz : Öküz. 107, 25.

öktem : Gururlu, kibirli, azametli. 131, 26 1; 143, 20.

öktemlen-, -ir : Gururlanmak.
öktemlenir : Gururlanır. 160, 23 1.

öktemlik : Gururluluk. 131, 25 1 .

öktün- : Gücendirmek, gurur kırmak, rencide etmek. 39, 2-3.
öktünmek : Hakarat, tahkir. 39, 4.

öl-, (-er) : Ölmek (=**hovar-, kırıl-**). 124, 20; 139, 15; 142, 4, 7; 34, 1-2; 142, 2.

ölç-, ölçer : Ölçmek. 34, 20-22.

ölçe : Ölçü. 34, 23.
uzun ölçe : Uzunluk ölçüsü. 75, 24.

öldür-, öltür-, (-ür) : Öldürmek. 122, 15; 125, 35; 126, 9, 25; 138, 16; 143, 10.
kişini öltürmegil : Öldürmemelisin. 132, 5 1.

öltürül- : Öldürülmek. 139, 14.

ölü : Ölü. 148, 18; 77, 25.
tirilerni ölülerni yargulama : Ölüleri ve dirileri yargılamak için mahkeme kurma. 148, 12.

ölüm : Ölüm. 125, 30; 126, 2; 137, 17; 139, 16; 144, 14; 148, 10; 159, 3 f., 4.

ölümlüh : Ölümlü. 145, 13; 157, 2.

ömed (F.) : Ümit. 70, 14.

ön : Ön taraf, ön.
tengeri önünde : Tanrı önünde. 124, 31.

ön-, (-er) : Bir şeyden ortaya çıkmak.
(arı tın) kim ata ovuldan öne durur : Baba ve oğuldan ortaya çıkan (kutsal ruh). 149, 14.

öng : Bk. **ön.**

öngü : Çıplak, yalın; yalnız, biricik. 160, 5 1.

öp-, (-er) : Öpmek. 124, 13, 18; 126, 16; 38, 23-25.
öpmek : Öpme. 38, 26.

öpke : Akciğer (?) 120, 21; *öfke* : 30, 14; 131, 4r; 138, 12.

öpkele-, (-r) : Öfkelendirmek. 30, 11-13 .

öpkelmekçi : Öfkeli. 132, 13 1.

örgüz-, (-ür) : (koyunları) otlağa salmak.
örgüzür-men : Otlatırım. 163, 18r.

örken : Urgan. 126, 23; 114, 17 1.

örleş : Tepe. 78, 18.

örs : Örs. 84, 13.

örtli : Alevli.
örtli tamuk : Ateşli cehennem. 117, 3.

örümçik : Örümcek. 115, 21r.

ös- : Yetişmek, gelişmek.
taş tavga kim bitip östi : Dağ gibi büyüyen taş... 143, 8.

öskür-; öskürü : Öksürmek. 55, 19-20.
öskürmek : Öksürük. 55, 21.

öşeng : İnatçı, dikkafalı. 162, 11r.

öte : Arasından, içinden, tesirli, şiddetli, sert.
eki karın öte kördi mengü yarıhlık tengrini : İki karın arasından ebedî nurun Tanrı'sını gördü. 151, 8.

ötkek : Öksürük. 115, 10r.

ötli : Ödlü, safralı.
ötli sirke : Ekşi sirke. 143, 10.

ötmek, ötmekçi : Bk. **etmek, etmekçi.**

ötrükçi : Yalancı, yalan. 99, 17.

ötünç : Ödünç. 35, 30.
ötünçke ber- : Ödünç vermek. 35, 27-29.

öv- : Bk. **ög-**.

övdü : Övgü. 145, 3.

övdür- : Övülmek.
övdürgen ana : Gıpta edilen ana. 144, 8.

övger : Bk. **ög-**.

övren-, üren-, (-ür, -ir) : Öğrenmek. 5, 18-20.
til üren- : Dil öğrenmek. 121, 25.

övret-, üret-, (-ür, -ir) : 1. Öğretmek. 17, 9-11.
ave kimge ... us övretmiş tengri tuvgan söz : Havva, sana Tanrı'nın sözleriyle bilgeliği öğreten... 143, 13.
Jesus Christus buyurur üretir bizge evangelim içinde alay aytır : İsa bize emretti ve öğretti ve İncil'de böyle dedi. 123, 10.
2. Teşvik etmek, akıl öğretmek, yol göstermek. 8, 15-17.
tengri bizni üretti : Tanrı bize yol gösterdi. 159, 8 r.

övük : Değirmen taşı. 115, 42 1. mk. **övüt-**.

övün-, övnir : Övünmek. 160, 22 1. mk. **ög-**.

övünçlü, övünçli : Övgülü. mk. **ögünç**.
övünçli (-ü) tabunmak : Övgülü tapınmak. 148, 15.

övüt- : 1 (Öğütmek) silmek, temizlemek.
kensini(ng) kanlı teri (tü)şti yerge, frişte kelip övütti : Kendisinin kanlı teri yere düştü, melek gelip temizledi (sildi). 126, 13.

öygünç : Bk. **ögünç**.

öz : Öz, kendisi (=**kensi, kendi; öz kensi, öz-öz**).
Attribut olarak : 151, 2, 15; 159, 2.
öz bavursakıng Jesusnı : Senin çok sevgili İsa'n. 142, 4.
öz ongında : Kendi sağında. 141, 5.
öz nezik boyung : Kendi nazik vücudun. 149, 4.
öz yazuhı : kendi günahı. 124, 27. (=kensi yazukı).
öz kensi : Kendi.
tengri öz kensi algışlar : Tanrı kendisi (onu) kutsar. 141, 7.
öz-öz : Bizzat, kendi.
öz-özing körüp-turganda : Kendisi görüp dururken. 143, 9.
çohrah öz-özinden ... ahaturur : Kaynak kendiliğinden akar duru. 145, 9.
öz-özumden tuvurdum : Ben kendimden doğurdum. 132, 26r.
öz-öz ongında : Bizzat kendi sağında. 140, 16.

özden : Hür, asil. 98, 1.

öze : Aracılığıyla, yüzünden.
küsenç öze : Hasretlik yüzünden. 137, 5.
yolunganlar haç öze : Haç sayesinde kurtulanlar. 147, 16.

özge : Diğerleri, başkaları. 68, 5, 9; 69, 24-25; 130, 7r.
özge kişi : Başka bir kişi. 132, 9 1.
özge sagıtlar : Diğer silâhlar. 126, 10; 126, 10; 117, 20 1.
özgeçe : Diğer bir suretle, başkaca. 162, 30 1.

özme : ? 164, 14 1.

— P —

palang (F.) : Leopar. 85, 15.

pan-şanbe (F.) : Perşembe. 72, 4.

pap (Hr.) : Papa. 121, 19; 125, 25.

papaz, bapas (Hr.) : Papaz. 124, 1 f.; 70, 12.
ulu papaz : Yüksek papaz. 142, 2.

pargal (F.) : Pergel. 86, 22.

pater nostar (Hr.) : Hıristiyan kiliselerinde Hz. İsa'dan havariler vasıtasıyla intikal etmiş olan dua: Pater Nostar. 121, 27 f.

paygambar, peygambar (F.) : Peygamber. 123, 2; 126, 21; 70, 9.

peç (R.) : Fırın. 88, 19.

peşa (F.) : Sanat, meslek. 90, 1; 164, 7r.

peşman (F.) : Pişman. 42, 9.
peşman bol- : Pişman olmak. 42, 7, 8, 10.
yazuktan peşman bolmak : Günahlardan dolayı pişmanlık. 70, 20.

peygambar : Bk. **paygambar.**

pıroza (F.) : Firuze taşı, türkiz. 93, 19.

pil (F.) : Fil. 108, 9.

pistak (Yun.) : Antep fıstığı. 106, 19.

piş : Bağırma, çağırma. 163, 28r.

piyala (F.) : Bardak, tas, kupa. 104, 14.

profet (Hr.) : Peygamber. 151, 12.

psalmio (Hr.) : Kilise manzumeleri (dinî şarkılar, ilâhiler). 137, 4.

— R —

rahim (A.) : Rahim, acıyan. 144, 17.

rançılık : Kehanette bulunma.
rançılık et- : Kehanette bulunmak. 8, 21-23.

rang (F.) : Renk, boya. 88, 9; 92, 24, 25; 54, 12.
rang-i-lak : Cila yapmakta kullanılan bir çeşit reçine. 81, 8.

ravand (F.) : Ravent kökü. 81, 28.

raygan (F.) : Bedeva, karşılıksız.
raygan al- : Bedeva almak. 140, 5.

raziyana (F.) : Rezens kökü. 107, 8.

rebe (A.) : Haraç, faiz. 75, 12.

roz, oroz (F.) : Talih, baht, kader. 26, 11.

rusi (F.) : Rus(ca).
rusi ketan : Rus keteni. 92, 13.

rustai (F.) : Köylü, köye has. 98, 25.

— S —

sa : Bk. **sag**.

saadat (A.) : (Küçük değnek?). 88, 16.

saar : Utanma.
saarga tuştı : Utandı. 151, 10.

saarla-, (-r) : Utanmak, mahcup olmak = **emen-**. 164, 3 1.
saarlap : Utanarak, mahcup. 60, 9.

saat, sahat (sagat?) : Saat. 71, 16.

saban : saban. 79, 9.
saban temir : Saban demiri. 130, 25r.
saban yeri : Tarla. 130, 28r.
saban sür- : Saban sürmek. 7, 20-22.

sabançı : Çiftçi. 130, 27r.

sabur (A.) : 1. Sarı, sabur otu. 82, 21.
2. sabır, dayanma.
sabur et- : Sabretmek, dayanmak. 123, 30.

saburluh, sabırluk (A., T.) : Din uğruna canını feda etme. 123, 30.
saburluh et- : Din uğruna canını feda etmek. 123, 28.

saç : Saç. 94, 9.

saç-, -ar : (Tohum) saçmak, ekmek. 113, 23; 50, 18, 20.

saçak : Saçak. 103, 5.

sadaf (F.) : Sedefotu. 106, 22.

sadaga (A.) : Sadaka. 121, 18; 70, 16.

safar (A.) : Sefer. 56, 14.
safar ay : Sefer ayı. 72, 10.

sag, sav : 1. sağ, sağlık, sıhhat.
sav bol- : İyileşmek. 124, 37; 125, 15.
sagsız : Sağlıksız, hastalıksız. 76, 23; 99, 1.
2. sağ (taraf).
Christus turur atasınıng sa-kolında : İsa babasının sağında duruyor. 122, 17.

sagak : Şafak. 95, 2.

sagın-, (-ur, -ır) : 1. Düşünmek, hatırlamak. 126, 1, 3; 13, 5-7.

sagınsa-men bahasız kanını : Eğer onun kıymet biçile-meyecek kanını düşünürsem. 149, 1.

2. Birşeyi kastetmek, inanmak, demek. 121, 20; 42, 3-5.

ol sagınır: emdi men arı-men : O, şimdi arılaştım diyor. 125, 29.

sagınmak : Hatırlamak. 8, 18; 42, 6.

sagınç : Düşünce. 121, 5; 123, 19; 13, 8; 141, 8, 12.

sagındır-; sagındırı : Hatırlamak. 8, 15-17.

sagış : Niyet.

almazlıkga sagış etti : Evlenmeye niyet etti. 151, 11.

sagışa- : Niyet etmek.

sagışay-dır-men : Niyetleniyorum (niyetim var). 163, 32 1.

sagışla- : Düşünmek. 125, 20; 126, 14.

kim anı burun sagışlasa, ol uyalmaz : Onu önce düşünen, utanmaz. 125, 21.

sagıt : Alet, edevat. 126, 3, 6, 7, 8, 9, 10.

sagıtlan-, -ur : Silâhlanmak. 8, 7-9.

saglık : Sağlık. 75, 26.

saglık bile : Sağlıklı. 64, 4.

sagrı, savrı : Deri. 91, 15; 113, 10 .

sah : Uyanık. 164, 22r.

sahat : Bk. saat.

sahav (M.) : Kekeleyerek. 163, 9r.

sahtiyan (F.) : Sahtiyan deri. 86, 8.

saka : Saka kuşu. 109, 26.

sakal : Sakal. 96, 25.
sakal yülüçi : Berber. 86, 27.

sakız : Sakız. 81, 9.

sakla-, (-r) : Saklamak, korumak. 11, 1-3.

saklan-, (-ur) : Saklanmak, korunmak. 11, 5-7.

saksızlık : Zayıflık, hastalık, sağlıksızlık. 76, 1.

salam (R.) : Selam. 103, 26.
salam ber- : Selâm vermek. 52, 24-26.

salamatlık (A.T.) : Selâmetlik, sağlık, sıhhat.
salamatlık-bile : Selâmetle. 64, 8.

salç (salh) : Adaçayı. 106, 24.

salın-, (-ır) : Salınmak.
salınır-men : Salınıyorum. 164, 27 1.

salkum : Üzüm (salkımı). 131, 6, 1.

salkun : Esinti, rüzgâr. 71, 2; 131, 2 1.
yaman salkun : Fırtına. 130, 27 1.

samala (R.) : Talihsizlik. 83, 15.

samuk : Etli kökleri yenen bitkiler. 106, 29.

san : Sayı. 36, 24.
yıllar sanı : Bin yıl. 73, 2.

sana-, (-r) : Saymak, hesaplamak. 36, 21-23.

sanar takta : Hesap tahtası. 80, 8.

sanç-, (-ar) : Delmek, delip geçmek. 41, 23-25.

sarp süngü kövüsin sançıp : Sert süngü göğsünü delip... 147, 3.

sançış : Savaş, çatışma. 100, 3.

sandıra- : Azmak, kudurmak, kendinden geçmek. 163, 25 1.

sap- : Birinden ayrılmak (üstünlük sağlamak). 143, 18.

sar : Doğan, akbaba. 109, 10; 109, 11.

saraf (A.) : Sarraf. 80, 2.

saray (F.) : Saray. 78, 26.

sarhıt : Artık, geri kalan. 114, 14r; 143, 16.

sarhıt-, (-ır) : Damlatmak. 163, 12, 1 .

sarı : Sarı, safra. 92, 32.

sarı : Karşı. 65, 20; 118.

sarınçka : Çekirge. 114, 11r.

sarmısak : Sarmısak. 107, 4.

sarov : Mide.

sarovum kaynay-dır : Midem yanıyor. 161, 26 1.

sarp : Sert, sarp. 147, 3.

sarpan : Masa örtüsü. 104, 11.

sarrakine : Sarımsı, az sarı.

sas : Sis, buhar. 160, 38 1 .

sası : Sası, kokmuş. 124, 17; 151, 15.

sası-, (-r) : Sasımak, çürük kokmak, fena kokmak. 124, 5; 12, 23; 41, 9-10.

sasımış : Kokmuş. 76, 24.

kim sasır : Kim kokuyor? 61 u.

ol kensi yazukından asrı yaman sasır : O kendi günahından daha fena kokar. 124, 20.

sat-, (-ar) : Satmak. 56, 2-4.

satmak : Satış. 56, 5.

satka- : Hasta etmek? Hakaret etmek? 163, 13.

satov : Satış, ticaret.

satov eter-men : Satış ederim. 111, 25.

satuhçı : Satıcı. 91, 6.

satuk, satuh : Satış, satın alma. 91, 4; 56, 5.

satun : Ticaret (yalnız şu ifadelerde kullanılır).

satun al- : Satın almak. 21, 16-18.

satun almak : 'Satın alma' 21, 19.

sav : Bk. **sag.**

savda (A.) : Karasevda.

savrak : İçki tası. 163, 14 1.

savrı : Bk. **sagrı.**

savsar (F.) : Sansar ve derisi. 85, 5.

savuk, savuh, suvuk : Soğuk, soğukluk. 77, 19; 25, 6.

say : Sığ. 115, 33 1.

saz : Bataklık. 151, 15.

saz (F.) : Sada, ses. 50, 4.

sazagan : Yılan, ejderha. 108, 29; 108, 12.

sebep : Sekiz. 120, 23.

segiz : Sekiz. 120, 23.

sekir-; sekirü : Sekmek, sıçramak. 53, 11-13.
sekirmek : Sekme, sıçrama. 53, 14.

sekizinçi : Sekizinci. 122, 22.

semir-, -ir : Semirmek, yağlanmak. 119, 31.

semiz : Yağ. 77, 6.

sen : Sen. 66, 13; 128, 16, 26; 131, 24r; 142, 1, 5; 147, 15; 163, 23r, 66, 13-18.

Gen. : **sening** : Senin. 36, 11; 123, 17, 18, 19; 125, 17; 126, 27, 28, 34, 35.

substantiv olarak : **sening, seningni** : Seninki. 67, 26-27.

Akk. : **seni** : Seni. 66, 16; 116, 8; 132, 22r; 139, 21; 111, 3.

Dat. : **sanga** : Sana. 66, 16; 145, 4; 147, 13; 125, 2, 4, 5; 137, 10.

saga : Sana. 29, 3; 124, 23.

saa, sa : Sana. 66, 15; 1409, 12; 141, 4; 143, 19; 144, 3; 138, 5, 6; 139, 15, 22; 140, 1, 9, 11, 12; 141, 4, 11; 142, 14, 17; 143, 3, 12, 19; 144, 3.

Lok. : **sende** : Sende. 142, 14, 19.

Abl. : **senden** : Senden. 66, 18; 143, 7, 22.

"sen" *in diğer kullanış şekilleri* :
ay sen : ay sen! 66, 17.
sen tın atam : Sen benim ruhanî babam. 121, 9.
sen agırıh kişi : Sen hastalıklı kişi. 125, 15; 124, 37.
ave sen kız : Havva, sen bakire. 139, 3; 141, 8; 143, 1.

seng : buz-topağı. 115, 14r.

sengir : Açı, köşe.
sengir tav : Kayalık, dağlık kesimin ön kısmı. 119, 15.

sergek (M.) : Uyanık. 164, 23r.

sergiz-, (-ır) : Evcilleştirmek, eğitmek. 160, 21 1.

seriv : Ehli, uysal. 161, 25 1.

serövün (M.) : Serin. 115, 37 1.

serpildi : Serpinti. 162, 10 r.

sesken-, -ir : Korkmak.
seskenir-men, seskendim : Korkarım, korktum. 111, 1-2.

seskendir-, serskendirri : Korkutmak.
seni seskendirri-men : Seni korkuturum. 111, 3.
anı seskendirdim : Onu korkuttum. 111, 4.

se-şanbe (F.) : Salı. 72, 2.

seş-, -er : Çözmek, bağını açmak. 19, 1-3.
seşmiş : Çözülmüş. 77, 27.

sev-, söv-, söy-; sever, söver : sevmek = **tile-**. 131, 22r; 122, 26, 28, 29; 123, 11, 15, 17, 18, 20, 21, 22, 29, 32;

132, 1 1, 101; 138, 13; 139, 4, 8; 149, 1; 150, 1, 2; 5, 1-9; 142, 6.

ol meni söver : O beni sever. 123, 14.

söver kişi : Sevimli kişi. 98, 10.

sövmek, söymek : sevme, sevgi, aşk. 123, 13, 25; 149, 8, 5, 11.

sevmeklik, sövmeklik, söymeklik : Sevgi. 126, 7; 144, 11 (Bu kelimelerin yerini daha sonraları "**söyüşlih**" almıştır).

tengri sövmekligi : Tanrı sevgisi. 70, 19.

sevün-, sövün-, sövin-, söyn; -sevünür, sövünür : Sevinmek. 121, 22; 123, 21, 32; 124, 13; 151, 16, 27, 2-4; 140, 4; 142, 8.

sevünür kişi : Sevinçli kişi. 98, 14.

ulu sövünç sövündiler : Büyük bir çoşkuyla sevindiler. 123, 5.

sövünmek : Sevinme.

seyrek : Seyrek, büyük aralıklarla. 74, 17.

sez-, -er : Sezmek. 51, 20-21.

yüsüp kıznıng bollaşmışı sezdi-ese : Yusuf, kızının hamile olduğunu görünce... 151, 10.

sezmek : Sezme, seziş. 51, 23.

sıçkan : Sıçan, fare. 108, 22.

sıgın-, sıın-, -ır : Sığınmak.

sana kertlep kim sı(g)ınır : Sana kim samimiyetle (dürüst kalplilikle) sığınırsa... 137, 10.

sıgınç, sıınç : Sığınma. 137, 9.

sıgır : Sığır. 107, 25.

sıgırçık : Sığırcık (kuşu). 109, 23.

sıgıt : Matem. 143, 5.

sıh- : Bk. **sık-**.

sıhan- : Kol yenini sıvamak.
sıhandı : Kollarını sıvadı. 161, 21 1.

sıın-, **sıınç** : Bk. **sıgın-**, **sıgınç**.

sık : Sık. 74, 18.

sık-, **sıh-**, **(-ar)** : Sıkmak, bastırmak, sıkıştırmak. 52, 15-17.
sıhar-men : Bastırıyorum. 160, 37 1.

sıkrık : Haberci. 87, 20.

sıla-, **(-r)** : Sıvazlamak, okşamak.
sılar : Sıvazlıyor. 160, 13r.
elim sılay-dır : Elimi sıvazlıyor. 161, 14 1.

sıltov (M.) : İftira, suçlama. 164, 2 1.

sın : Yazılı mezar taşı. 160, 24r.

sın- : Kırılmak. 143, 7.

sına- : Sınamak, denemek. 143, 3.
sınamak : Sınama, deneme. 126, 31.

sınal-, **-ır** : Sınalmak, denenmek. 117, 17, 1.

sınçla- : Gözlemek, göz önüne almak, düşünüp taşınmak. 117, 6 1.

sınduk : Bk. **sunduk**.

sındur-, **-ur** : Kırmak, parçalamak. 25, 14-15; 25, 16.
Öktemning müzin sındurgan : boynuzlarını kıran sen... 143, 20.

sınuk : Sınık, kırık.

sıpa-, (**-r**) : Okşamak.

sıpar : Okşar. 160, 14r.

sır : (uzun "ı" ile = *sıgır)* sığır. 113, 3.

sır (A.) : Sır, giz, saklı olan. 142, 19.

sır-, **sırrı** : Üzerine bir şeyi sürmek, yağ sürmek. 161, 10, 1.

sırıh : Sırık, olta sırıgı. 164, 32r.

sırla-, **-r** : (ağaç) oymak, işlemek. 162, 27 1.

sırt : Dağ sırtı, tepe. 126, 12.

sıy : Şeref.

sıy tabuh : Haysiyet, namus ve saygı, hürmet. 145, 16.

sıy-, (**-ar**) : Uymak, yakışmak. 163, 14r.

sız- : Sızmak, akmak, eriyip akmak. 140, 10.

sızdı : Sızdı. 115, 4m.

sızgan kümüş : Erimiş gümüş. 143, 4.

sızgır-, **sızgur-**, (**-ur**) : Cızırdamak, ıslık çalmak. 52, 7-9.

sibürtki : Süpürge. 88, 21.

sidik : Sidik. 96, 12.

sik : Sik. 95, 17.

silevsün (M.) : Vaşak ve kürkü. 85, 8 .

sili : Saf, temiz, iffetli. 151, 6; 137, 14.

silk-, **-er** : Silkmek. 52, 4-6.

silkin- : Silkinmek. 163, 10 1.

sim-, -ir : Yutmak. 162, 11 1.

sindan (F.) : Zindan. 162, 25r.

sing-, -er : Sinmek, emilmek, masedilmek. 140, 10; 115, 14 1.

singir : Sinir. 96, 5.

singir- : Sindirmek, içine almak.
içip-tir-sen etezge singirip-tir-sen : Onu içtin ve vücudunda sindirdin. 142, 18.

singir-, singiri : Solumak. 114, 13 1.

siriş (F.) : Talihsizlik, müşkül durum. 131, 11 1.

sirke : Sirke. 130, 30 1; 143, 10.

siy : Sidik. 39, 8.

siy-, (-er) : Siymek, işemek. 114, 38r; 39, 5-7.

siz : Siz (2. çoğul şahıs) 66, 19; 128, 19, 28; 141, 4.
Gen. : **sizing** : Sizin. 66, 20.
Akk. : **sizni** : Sizi. 66, 20.
Dat. : (F.T.) 162, **sizge** : 66, 21.
Abl. : **sizden** : 66, 24.
"**siz**" : *in diğer kullanılış şekilleri:*
ay siz : ay siz!. 66, 23.
siz üçövge : Siz üçler. 145, 4.

skinçe (A.F.) : Marangoz? (marangoz mengenesi? Moğolcadan Farsçaya geçmiştir). 86, 25.

soçul-, suçul-, (-ur) : Soyunmak. 20, 22-24.

sogan : Soğan. 107, 5.

soh-, (-ar) : Sokmak, vurmak, çarpmak.
avzun artına sohup uyur : (köpek) burnunu altına sokup uyur. 120, 13.
sohtı : Vurdu. 164, 31 1.
tamar sohar : Damar atıyor. 115, 21 1.

sohran-, -ır : Matem tutmak.
sohranır-men : Matem tutarım. 115, 6 1.

sohta : Kan sucuğu. 113, 20.

sok- : Bk. **soh-**.

sokur (M.) : Şaşı (?) tek göz? 99, 4.

sol : Sol, sol taraf. 77, 13.

solagay : Solak. 162, 4r.

solu- : Solumak.
soluy-dır-men : Soluyorum. 111, 27.

sonbul (A.) : Sümbül. 81, 24.
song : Son.
song zamanda : Sonunda, nihayet. 144, 12.
song küz ay : Son güz ayı. 72, 17.
songı, songu : sonı künde : Kıyamet gününde. 142, 8.
songı kündı : Son günde 148, 8.
songu yaz ay : Son yaz ayı. 72, 14.
songgur : Doğan, şahin. 109, 20 .

songra, songıra : Sonra. 62, 23.
kökge bardı, songra gelip ... : Göğe çıktı, sonra geri gelip ... 159, 5.
(yazuhın) aythanda songra : Günâhını kabul ettikten (söyledikten) sonra ... 124, 28.

andan songra bir kelepen kişi keldi : Ondan sonra hastalıklı (cüzzamlı) bir kişi geldi. 124, 11.

İsim olarak.

songrasında : Ondan sonra ... 122, 15.

sor-, -ar : Sormak. 123, 17; 31, 1-3.

alay sordular herodes hannı : Onların hepsi herodes hanı sordular. 122, 39.

sovaş-, -ur : Savaşmak. 14, 18.

sovunçak : Ökçe. 96, 20.

soyurga-, soyurga- (M.) : Lütuf bahşetmek, rahmet eylemek.

tengri seni soyurgadı : Tanrı sana lutuf verdi. 151, 3.

soyurgamak, suyurgamah : Rahmet, lûtuf. 126, 33; 143, 11.

soyurgal (M.) : Lûtuf, ihsan, inayet. 143, 15.

soyurgat- : İnayet bulmak. 137, 6.

ave kız kim soyurgatıng : Havva, lûtuf bulan sen... 139, 5.

sök-, (-er) : Sövmek, küfretmek, tan etmek. 126, 24; 10, 1-3.

sökmek : Küfretmek. 10, 4.

sökül- : Sökülmek, ayrılmak. 160, 9r.

söküş : Namusuna dokunma, hastalanma. 61, 21.

söndür-, -ür : Söndürmek. 22, 4-6.

söv- : Bk. sev-.

sövek : Kemik. 95, 25.

sövlün : Sülün. 109, 22.

sövmeklik : Bk. **sevmeklik.**

sövün-, sövin- : Bk. **sevün-.**

sövünç : Sevinç. 122, 3; 123, 34; 145, 1, 6; 151, 17; 139, 16.

ulu sövünç alıp andan : Büyük sevinçle alıp ondan. 151, 8.

ulu sövünç sövündiler : Büyük sevinçle sevindiler. 123, 5.

sövünç ay : Sevinç ayı.

sövünçle-, -r : Sevinç vermek, muştulamak.

mariamga sövünçledi : Meryem'e sevinçle haberi getirdi (müjdeledi). 151, 2; 8, 10.

sövünçlü : Sevinçli. 126, 33.

sövündirgiçi : Sevindirici, sevindiren. 131, 31r.

sövündür- : Sevindirmek.

barçalarnı sövündürding : Hepsini sevindirdin. 138, 10.

sövüş : Dost, arkadaş. 5, 10.

söy-, söymeklik, söyün- : Bk. **sev-, sevmeklik, sevün-.**

söyüşlih : Karşılıklı sevgi. 144, 11.

söz : Söz. 117, 1, 3; 121, 6; 122, 6, 21; 123, 19; 124, 2, 24; 125, 37 f.; 126, 15; 137, 6; 138, 6; 139, 20; 145, 6; 151, 3, 7; 161, 24r.

teng(e)ri sözi : Tanrı sözü. 121, 22, 25, 27; 139, 17; 141, 17.

tanguş söz : Mucizevî söz, İncil. 121, 13.

sözley : Söz gibi. 142, 16.

sözle-, (-r) : Söylemek, demek. 32, 15-17; 127, 10, 11; 128, 14, 15, 17, 20, 21, 21f.

bügülerden ulam ol sözlep-turur : Peygamberler yoluyla konuştu. 148, 16.

ters sözler, ong sözlemez : Ters söyler, doğru söylemez. 161, 32.

ol kişi sözledi feriştege : Ol kişi meleğe söyledi. 124, 15.

sözlegen : Söz, kelime. 141, 12.

sözlemek : Söyleme, konuşma. 32, 18; 137, 21.

su : Su. 147, 3; 71, 3; 101, 16; 116, 14; 160, 6.

çokrak suvu : Kaynak suyu. 149, 3.

İssi su : Sıcak su, ılıca. 9, 19.

gülaf suvı : Gül suyu. 82, 20.

köne suvı, köne suvu : Civa suyu. 119, 3.

su-sıgır : Manda. 108, 20.

suçuh : Bağırsak. 95, 20.

suçul- : Bk. **soçul-**.

suf (A.) : Yün. 92, 4.

frangi suf : Frenk yünü. 92, 4.

sufra : Baca. 101, 23.

sufra (A.) : Sofra. 164, 12 1.

suh : Haris.

suh kişi : Haris kişi. 99, 20.

suhlan-, -ır : Harislenmek, göz dikmek. 16, 8.

özge kişining nemesi suhlanmagıl : Kardeşlerinin sahip olduğu şeye göz dikme. 132, 9 1.

sukluk, suklık : Hırs, arzu, heves, nefis, bir şeye düşkünlük.
boy sukluki : Şehvet. 131, 29 1.

sultan (A.) : Sultan. 90, 7, 8.
sultan katunı : Sultan hatunu. 90, 21.

sun-, -ar : Sunmak, sarfetmek. 162, 2 1.
küç suna-dır-men : Güç sarfederim. 162, 16 1.

sındur-, (-ur) : Kırmak, parçalamak. 25, 14-15; 25, 16.
öktemning müzin sındurgan : Gururun boynuzlarını kıran sen... 143, 20.

sunduk, sındık (A.) : Sandık. 91, 17; 100, 31; 104, 9.

sungira : Bk. **songra.**

surat (A.) : Suret, resim. 160, 1 1.

suruk : Sırık. 126, 10.

suruna (F.) : Zurna. 89, 15.

sus-, -ar : Su çekmek. 162, 17r.

susa- : Bk. **suvsa-.**

su-sıgır : manda. 108, 20.

sust (F.) : Çürük. 98, 28.

susun : İçki.
susun cannı kim esirtir : Ruhu sarhoş eden içki. 140, 6.

suvlu : Kılçıksız buğday. 110, 22.

suvsa-, susa-, -r : Susamak. 51, 9-10; 140, 17.
tengrige ... susap-turup : Tanrı'ya susayıp durur. 142, 18.

suvsagan : Susamış. 51, 12.
suvsamak : Susama. 51, 11.

suvuk : Bk. **savuk.**

suvul-, -ur : Geri çekilmek. 161, 27 1.

sülük : Sülük. 115, 14m.

süngü : Süngü. 126, 9, 23; 147, 3.

süngülçe : Küçük süngü. 86, 31.

sür-, -er : Sürmek.

tüşman yek sen sürgül : Düşman şeytan(dır), sen sür (defet)! 146, 2.
saban sür- : Saban sürmek. 7, 20-22.

sürt-, -er : Sürtmek. 58, 17-19.

sürü : Sivri.

anıng uçu sürü-dir : Onun ucu sivridir. 114, 29r.
sürü çibin : Sivri sinek. 109, 1.

sürük : İnce yumuşak deri. 86, 7.

koy sürüki : Koyun derisi. 86, 9.

sürüv : Sürü. 114, 26r.

süt : Süt. 110, 12.

süyen- : Bir şeye dayanmak.

süyendim : Dayandım. 161, 23r.

süz-, (-er) : Süzmek. 16, 1-2.

süzer-men : Süzüyorum.
süzdüm : Süzdüm.

süzük : Süzülmüş, berrak.

süzük su : Berrak su. 116, 14.

– Ş –

şabat (Hr.) : Sahbat.

şabat kün : Cumartesi. 72, 6.

şaftalu (F.) : Şeftali. 106, 4-5.

şahar (F.) : Şehir. 78, 23.

şakar : Bk. **Şeker.**

şalgam (F.) : Şalgam. 106, 29.

şanbar (F.) : .

heyar şanbar : Hint hıyarı. 81, 10.

şaytan (F.) : Şeytan. 141, 2.

şeir (F.) : Şair. 131, 33r.

şeker, şakar (F.) : Şeker. 141, 16; 80, 22.

şeriyat (A.) : Hakim, şeriyat. 90, 14.

şırdak : Kuduz (atlarda beyin hastalığı). 100, 7.

şingar (?) (F.) : Zincifre, civa sülfidi (ufak tefek öteberi?). 83, 1.

şir-i-hişt : (Pamuk çiçeğinden yapılan kuvvet macunu). 81, 19.

şira (F.) : Şıra. 79, 17.

şiracı (F.T.) : Şıracı. 87, 31.

şiş-, (-er) : Şişmek. 31, 16-18.

şişmiş : şişmiş. 74, 28.

şişmek : şişkinlik, yumru.

şişe (F.) : Şişe. 104, 13.

şişik : Şişkinlik, şişmiş, yumru.

şişik ketken : Daha fazla şişmeyen. 75, 1.

şügür (A.) : Şükür.

şügür barçadan beyik tengrige : Şükür, hepsinden büyük Tanrıya. 122, 8.

— T —

tabak (A.) : Tabak. 104, 21.

taban : Taban (ayak). 96, 22.

tabanından tebesine degri : Başından ayağına kadar. 126, 21; 86, 6.

tabuh : Saygı, hürmet. 151, ad 17.

tabun-, (-ır) : Tapınmak, saygı göstermek. 151, 9; 132, 19r.

anlar angar kim tabunsın : ... ki, ona dua etmeliler. 147, 5.

tabunmak : Tapınma. 148, 15.

tabuş-, (-ır) : Tartışmak. 21, 11-12; 162, 4 1.

tabuvsa- : Bulmayı dilemek.

itlenmişlerni tabuvsap : Yitirdiklerini bulmayı dileyerek. 151, 4 f.

taç, daç : Taç. 126, 23; 90, 18; 138, 14; 141, 4.

taf (A.) : Tef. 89, 14.

tafarik (A.) : Fark. 132, 1 r.

tafaruç (A.) : Eğlence. 164, 8 1.

tafaruçga : Eğlence olarak. 164, 8 1.

tafş (A.) : ?.
tafş et- : Bırakmak, vazgeçmek. 44, 11-14.

taftar (F.) : Defter, kütük, tutanak. 80, 5; 80, 14.

tag, tav : Dağ. 138, 3; 141, 1; 35, 31; 78, 4; 143, 7, 8.
taglar : Dağlar, dağlık bölge. 35, 32.

tagay : Dayı. 97, 16.

tagı : Bk. **dagı.**

tah (F.) : (Belki 't'si unutulmuş olabilir) taht.

tak (F.) : Tek. 73, 27.

tak- (tah-?); tagır : Takmak, asmak.
at tak- : Ad takmak. 37, 10-12.

takta (F.) : Tahta.
takta kanga : Tahta zemin. 101, 18.
sanar takta : Hesap tahtası. 80, 8.
yez taktası : Pirinç levha. 91, 20.

talal (A.) : Tellal, komisyoncu. 87, 25.

talaş-, (-ır) : Dalaşmak, kavga etmek. 111, 14.

talaşman : Dalaşan, kavgacı.
talaşman sözü : Nifakçının sözü. 117, 3.

tam : Dam. 101, 22.

tam-, (-ar) : Damlamak. 119, 9, 10.

tama (A.) : Tamah, aç gözlü. 131, 28 1.

tamak : Boğaz. 95, 1.
tamagın besle- : Beslenmek. 113, 22.

tamaker (A.F.) : Tamahkâr. 131, 27 1.

tamam (A.) : Tamam, tam. 12, 12.

tamam et- : Tamam etmek. 12, 9-11.

menim küsengenimni tamam etkil : Arzularımı yerine getir. 114, 32r.

tamam tügel : Tamamen mükemmel. 139, 19.

tamar : Damar. 95, 23; 115, 21 1.

tamaşa (F.) : Tamaşa. 89, 17; 89, 20.

tamha : Damga. 161, 22r.

tamu, tamuk, tamuh : Cehennem. 117, 3; 125, 5, 12, 13, 29; 144, 15; 147, 12; 159, 5.

tamuhdagılar : Cehennemdekiler. 125, 3.

tan-, (-ar) : İnkâr etmek, yalan söylemek. 36, 18-20.

tanda : Bk. **tangda.**

tang : Tan, şafak, gün doğumu.

tan erte : Sabah. 71, 18; 71, 19.

tang : Mucize. 122, 14; 143, 14.

tang (F.) : Eşya dengi. 88, 15.

tang- : Bağlamak, desteklemek = **bavla-**. 163, 16 1.

tang-sara : Şafak, tan kızıllığı. 71, 29; 130, 32r.

tangda, tanda : Şafakta. 60, 2; 71, 27.

tangış- : Kızarmak, ateşlenmek. 163, 3.

tangışıp yatır : Alevlenmeye başlıyor. 163, 3 1.

tangla-, tanla-, (?), **-r** : Arayıp bulmak, seçmek. 15, 15-17.

seni tanlap-tur konuşga : Seni evinde arayıp buldu. 139, 21.

tanglançık, tanglançıh : Harikulade. 145, 19; 157, 6.

tangsık : Fevkalade, muazzam. 160, 10 1.

tanguş, tangış : Mucize. 151, 13.

tanguş sözü : Mucize sözler, İncil. 121, 13.

tanı-, tanır, tanur : Tanımak, görmek, bilmek. 125, 36; 14, 3-5.

tanur kişi : Bilgili kişi. 98, 9.

ovlum beyini tanımış : Oğlum beyini tanımış. 151, 10.

tanıklat-, (-ır) : Bildirmek.

men tanıklatır-men sizge ulu sövünç : Size büyük bir sevinci bildiriyorum. 122, 3.

tanla- : Bk. **tangla-.**

tanla-, (-r) : Hayret etmek. 138, 7; 34, 8-9.

tanglaş- : Bk. **tanlaş-.**

tanlaş-, (-ur) : İncelemek, denemek. 22, 14-16.

tanuk, tanık : Tanık. 123, 14; 55, 18.

tanukluk, tanıhlık : Tanıklık.

tanukluk ber- : Tanıtlamak, tanık göstermek, tanıklık etmek. 55, 15-17; 42, 21.

yalgan tanıhlık bermegil : Yalan tanıklık etme. 132, 8 1.

tap-, (-ar) : Bulmak. 122, 4, 27 f., 36; 123, 6, 18; 124, 6.

arı seni tabup-tur ham sili : O seni dürüst ve temiz buldu. 137, 14.

tapta- : Bastırmak.
taptar-men : Bastırıyorum. 114, 34r.

tar : Dar. 115, 31 1.

tar-ançubin (F.) : Elhacı bitkisinden yapılan kuvvet macunu. 81, 19.

tar : Dar, 73, 27.

taraç (A.) : Taraça. 101, 25.

tarar : Bk. **tatar.**

tarazu, tarazü (F.) : Terazi. 80, 3; 147, 11.

targat- : Dağıtmak.
kaygılarımıznı sen targatgıl : Kaygılarımızı sen dağıt. 137, 12.

tarı : Darı. 110, 21.

tarıma : Düz olmayan, engebeli. 75, 4.

tarlov : Tarla. 130, 26r; 161, 6r; 162, 36r.

tart-, (-ar) : 1. Çekmek, sıkmak. 54, 5-7.
tegirmen tart- : Değirmen çekmek, tahıl öğütmek. 35, 14-16.
ayl tart- : Kemer sıkmak. 11, 24-25.
2. Dayanmak, sabretmek.
emgek tart- : Acılara katlanmak. 150, 3.

tartın-, (-ur) : Birşeyi tasarlamak. 30, 17-19.

tas 1 : Tas. 86, 30.

tas 2 : Kayıp yok olmuş.
tas bolmak : Kayıp. 138, 2.

tastar (F.) : Masa örtüsü. 104, 11.

taş : Taş. 122, 15; 143, 8; 78, 11; 101, 13.
acı taş : Şap, kan taşı. 81, 15.

taşı- : Taşımak. 162, 9 1.

taşak : Taşak. 95, 18.
taşaksız : Hadım edilmiş. 99, 10.

taşımak : Taşımak. 162, 9 1.

taşkarı : Dışarı, dışarda. 108, 60, 17; 60, 16.

taşla-, (-r) : Taşlamak.
kaçan anı taş-bile taşlar-idi : Onlar onu taşlarken... 122, 16.

taştın : Dışarı, 22, 10; 60, 16.

tat-, (-ar) : Tatmak. 27, 18-20; 127, 4; 51, 6-8.
tatmak : Tad, tad alma, tadma. 27, 21; 72, 25.

tatar : Tatar.
tatar til : Tatar dili. 162, 32r.
tatarça : Tatarca olarak. 122, 25.

tatıglı : Tatlı, lezzetli. 75, 2.

tatır-, **(tattır-?)** : Tattırmak. 140, 2.
anı bizge sen ta(t)ırgıl : Onu bize sen tattır. 139, 18.

tatlı : Tatlı. 122, 24; 141, 16; 149, 3; 150, 1; 161, 7 1; 74, 9; 125, 8, 9.
tatlı kılı : Sevimli yaradılışlı (iyi yaradılışlı). 60, 8.
baldan tatlı : Baldan tatlı. 139, 17.
tatlı ovlıng : Tatlı oğlun. 143, 9.

tatov, tatıg : Tat, lezzet. 76, 7; 113, 30.

taus (A.) : Tavus. 109, 21.

tav : Bk. **tag.**

tavuk, tavoh : Tavuk, horoz. 113, 5; 109, 16.

tavul : Fırtına. 115, 17 r.

tavus-, tuvus- : Tamamlamak, bitirmek. 115, 7-8 m.

tayak : Dayak, sopa. 139, 1.

taz : Dazlak. 99, 3.

tebe : Tepe. 94, 10.

  tabanından tebesine degri : Baştan ayağa kadar. 126, 21.

teg-, tey-, (-er) : Değmek, dokunmak, ulaşmak, pay almak. 54, 2-4.

  muradınga emdi teydin : Muradına şimdi erdin. 140, 18.

  azıhga teyip-tur : Ulaştı, başardı. 132, 16r.

  bir yügünç teysin siz üçövge : Bir ve aynı saygı erişsin siz üçünüze. 145, 5.

  üstüngü orun saa teydi : Yüce mevki sana nasip oldu. 143, 18.

  Jesusga övdü teydi : Övgü İsa'ya ulaştı. 145, 3.

  alay bizge teydi ... tengri sözi : Tanrı'nın sözü bize böyle geldi. 142, 16.

  boşov teysin yaşlı közge : Kurtarılma, yaşlı göze nasip olsun. 147, 14.

tegmek : Deger, paha. 58, 11.

tegene : Tekne. 84, 21; 104, 28.

tegirmen : Değirmen. 35, 17.

  tegirmen tart- : Değirmen döndürmek, tahıl öğütmek. 35, 14-16.

tegirmençi : Değirmenci. 35, 18.

tegirme : Değirmi, yuvarlak. 74, 2.

tegme : Her. 69, 7-9.

tegmek : Değer. 58, 11.

tek tek : Sık sık. 64, 23.

tek 1 : Boş, insan ve hayvanın bulunmadığı yer, sakin, sessiz.
 tek tur- : Tekdurmak, uslu durmak, susmak. 55, 9-11.

tek 2 < **terk** : Hızlı.

teksir (A.) : Değiştirme, kâr, kazanç. 33, 17.

tekşi : Tekdüze. 141, 9.

tel-buga : Yular. 163, 1 1.

teli : Deli. 98, 22.

temen : Çuvaldız. 130, 32 1.

temeri : Temriye, iltihap.
 neçik yara yahşı bolmaz içinden temeri çıkmayınça alay ... : Bir yaranın içinden irin çıkmadıktan sonra iyileşmediği gibi... 124, 36.

temir : Demir. 26, 17; 84, 8.
 saban temir : Saban demiri. 130, 25 r.
 temir mıh : Demir çivi. 142, 2.

temirçi : Demirci. 84, 2.

ten : Bk. **tın.**

ten (F.) : Ten, et, vücut. 137, 6; 142, 16.

heç bütün yohadı teni : Vücudu (kırbaçtan dolayı) tamamen yara idi. 126, 22.

canıng ham tening : Canın ve ruhun. 142, 17.

mengü tengrining öz sözi keydi kulunıng teni-ni, ten ten-bile kut-karuvsap : Ebedî Tanrı'nın kendi sözü, vücudun vücutla kurtulmasını dileyerek bir kölesinin vücudunu girdi. 151, 4.

tenin tenni kim yarattı haçka, temir mıh kadadı : Vücut yaratan vücudu demir çivilerle haça rap-tetti. 147, 1-2.

ten işi : Vücut işi, bedenî karışım. 139, 20.

ten al- : Etlenmek, insan olmak. 148, 8.

ten key- : Vücud bulmak. 151, 4 (=*ten keyin-)*, 142, 16.

teng : Denk.

teng tabuh : Aynı saygı. 151, ad 17.

tengdeş : Aynı değerde, eşit değerde.

atanga tengdeş : Babana denk. 144, 17.

üç tengdeş : Üç denklik, yani üç birlik. 151, ad 17.

tengrilik : Tanrılık, ilâhî.

tengrilik us : İlâhî akıl. 141, 13.

tengiz : Deniz. 139, 9; 78, 3.

tengizde yür(ü)- : Denizde kayıkla gitmek. 36, 2-5.

tengiz yeli : Deniz yeli, güney rüzgarı. 131, 3 1.

tengri, tengeri : Tanrı. *Gen.* : **Tengerning** (=**tengrining**) *Akk.* : **Tengerni.** 117, 17, 20; 121, 17, 23; 122, 6, 8, 9, 13, 14, 21, 29, 30; 123, 8 t., 11, 12, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 29, 30, 31, 33; 124, 3, 4, 6, 20, 22, 24, 27, 29, 31, 32; 125, 7, 19, 25, 26, 28, 32,

34, 40; 132, 1 f., 137, 4, 5, 9, 13; 139, 8, 12, 19, 22, 140, 3, 10, 17; 141, 14; 142, 3, 15, 17; 143, 2, 3, 12; 144, 5; 145, u; 147, 8, 15; 148, 3, 4, 5, 8, 15; 151, 3, 6, 8; 159, 1, 7, 8; 70, 6; 132, 2 1; 132, 28r 140, 15; 141, 7; 142, 10, 1 9; 143, 6, 13, 15; 147, 5; 115, 20, 1.

tengri sövmekligi : Tanrı sevgisi. 70, 19.

bey tengri : Bey Tanrı. 121, 2, 7, 9; 126, 33; 144, 3.

beym tengeri : Beyim Tanrı. 122, 19, 20.

beymiz tengeri : Beyimiz Tanrı. 122, 22; 123, 10.

ata tengri : Tanrı baba. 140, 19; 148, 1.

tengiri ata : Baha Tanrı. 145, 3.

teng(e)ri sözi : Tanrı sözü. 121, 22; 139, 17; 1241, 17; 142, 16.

tengeri söz : Tanrısal söz, İncil. 121, 25, 26.

tengrilik us : Tanrısal akıl. 141, 13.

tengu : Bk. **tıngu.**

tenli : Vücutlu.

anıng sözi ten işi-siz tenli boldı : Vücüdun bir işi olmaksızın kelimesi vücut buldu. 139, 20.

tepret-, (-ur) : Harekete geçirmek. 35, 19-21.

tepretmek : Hareket etme. 35, 22.

tepsi : Tepsi. 105, 14.

ter : Ter. 126, 13; 96, 27.

terçe : Tez, çabuk. 121, 24.

kelingiz terçe : Çabuk geliniz. 122, 35.

terek : Ağaç. 147, 7; 78, 14; 89, 2; 105, 16.

terek tik- : Ağaç dikme. 42, 11-13.

Terek tikmek : Ağaç dikmek. 42, 14.

tereng : Derin. 115, 32 1.

terge- : Tetkik etmek, araştırmak. 160, 35r; 162, 3 1.

teri : Deri. 95, 16.
eriklegen teri : Tabaklanmış deri. 111, 13.
teri ton : Kürklü elbise. 85, 17; 101, 4.

terk : Hızlı, çabuk, tez. 77, 14; 59, 16.

terkey : Tez, çabuk. 63, 14.

terklep : Çabucak. 65, 19; 59, 13.

terle- : Terlemek. 113, 22.

terme : Kutsallık. 138, 2.

ters : Ters. 161, 28 1.
ters sözler : Ters konuşuyor. 161, 32 1.

ters (Tic.) : Bir çeşit bez. 92, 6.

tesnif (A.) : Kaleme alma, şiir yazma. 131, 34r.
tesnif etti : 'yazdı' 92, 6.

teşik : Deşik. 26, 16.

teşmek : Çukur. 103, 16.

tetik : Akıllı, zeki, bilge.
bilge tetik kişiler : Akıllı ve bilge kişiler. 117, 1.
tetik salomon : Bilge Süleyman. 124, 26.

tey- : Bk. **teg-**.

teyin : Sincap. 85, 1.
kara teyin : Kurşunî sincap.

teyir-, teyirü : Ulaştırmak, yönetmek, nasip aldırtmak.
yemişing bizge teyirding : Yemişini bize ulaştırdın. 137, 2.
asrovıng bizge teyirgil : Bizi koru. 141, 3.
miskini bahtga teyirgen : Alçak gönüllüye rahmet verdin. 143, 20.
muradımızga teyire : Muradımıza erdire. 144, 19.
hak teyir- : Ödemek. 49, 16.

teyiş- : Saygı sunmak, arz etmek, sunmak (ulu bir kimseye hediye sunmak).
anıng üçün keldik ol hanga teyişmege : Han'a saygı sunmaya geldik. 123, 1.
teyişdiler altun miron tımean : Ona altı mür ağacı buhur sundular. 123, 7.

teyişli : (alın yazısıyla) belirlenmiş, gerekli, mecburî. 138, 2.

teyre : Çevre. 78, 21.

tez (F.) : Tez. 77, 14; 98, 8.

tezgin- : Dönmek.
başım tezgindi : Başım döndü. 161, 13 1.

tıha-, (-r) : Tıkamak. 24, 5.

tılmaç : Bk. **tolmaç.**

tılta- : Bahane olarak göstermek.
tıltagan söz : Bahane söz. 162, 17 1.

tım : Sakin.
tım boldı : Sakin oldu. 55, 6.

tın : Sessiz, sakin.
tın yer : Dinlendirilmiş toprak. 162, 35r.

tın : Zekâ, ruh. 123, 8; 123, 12; 140, 6, 8; 161, 7 1; 96, 23; 130, 18 1; 140, 7; 141, 17.

tın israhel : Rûh-u İsrail. 142, 10.

tın ata : Vaftiz babası, papaz. 121, 3, 9.

menim tınım algıl : Benim ruhumu al. 122, 20.

uçmaklı tınlar : Cennetteki mutlular. 144, 10.

arı tın : Aziz ruh. 122, 11; 137, 19; 145, 5; 148, 7, 13; 151, 11, 17; 159, 2; 139, 11.

tın-, (-ar) : Dinlenmek. 140, 4; 163, 6 1.

tınç : Sakin, sükunet, huzur. 142, 13.

uçmaknıng tınç(ı) : Cennetin sakinliği. 159, 6f.

tıngla-, -r : Dinlenmek. 44, 2-4.

tınglamak : Dinlenme. 44, 5.

tıngu : Çok (?).

Tıngu-köz-könü : En uygunu. 138, 12.

tınım : Huzur.

tınımdan keç- : Şüphe etmek, ümitsizliğe düşmek. 19, 17-19.

tınımdan keçmek : Şüphelenme, ümitsizliğe düşme. 19, 21.

tınlıvar : Canlı varlıklar (daha sonraları "canavar" anlamını kazanmıştır). 130, 19 1.

tırak : Çabuk. 114, 7 1.

tırmak : Tırnak. 96, 6.

tıy-, (-ar) : Engellemek, tutmak. 19, 10-11.

tıy-alman yaşımnı : Gözyaşlarımı tutamıyorum. 149, 2.

tıyıl-, (-ur) : Tıkılmak, son vermek, kesilmek, dinmek, sonu olmak. 12, 18-20.

tigenek : Dikenli çalı. 113, 23.
tigenek tacı : Dikenli taç. 126, 23.

tik : Dik.
Tik agaç : Direk, sütun. 101, 20.

tik-, -er : Dikmek. 15, 18-20.
terek tik- : Ağaç dikmek. 42, 11-13.
tikmek : Dikme (elbise). 101, 7.

tikme : 1. Dikiş dikme. 75, 8 : 2. Sırık dikme. 126, 19.

til : 1. Dil (ağızdaki dil). 125, 9; 94, 25; 125, 18.
toga tili : Toka dili. 103, 15.
2. Dil (konuşulan dil). 121, 22, 25; 125, 18.
bitik tili : Kitap dili. 122, 25.
tatar tili : Tatar dili. 162, 32r.
tilsiz : Dilsiz. 99, 14.

tile-, (-r) : Dilemek, istemek. 56, 6-8; 127, 9, 10, 34; 128, 14, 15, 17, 19, 21, 25, 26, 27, 28, 29; 137, 15; 140, 5.
men tilemen eşitme : Ben (bunu) duymak istemem. 125, 23.
tiler-men sizge bir az tengeri söz aytmaga : Size bir kaç Tanrı sözü söylemek istiyorum. 121, 26.
bara-bilmez kayda tiler : O, istediği yere varamaz. 123, 24.
bizni tiley : Bizi dinleyerek. 137, 15.
emgek ölümge azam yolunça tilep kirdi : Kendi isteğiyle insanlar gibi işkenceli ölüme maruz kaldı. 159, 4.

tilegençe = **Sövgençe.** 131, 22r.
tilemek : İstek. 56, 9; 121, 6; 126, 28.

tilek : Dilek. 131, 29r.

tilim : Dilim. 131, 9 1.

timar (F.) : Tımar. 137, 11.

timean : Buhur. 123, 8.

tingsi-, (-r) : (tıngsı- ?) Birşeyin tadına bakmak. 162, 31, 1.

tint- : Araştırmak, incelemek, denemek. 137, 13.

tintövçi : Arayıcı, inceleyici. 115, 22r.

tirek : Direk. 143, 19.

tiren-, (-ir) : Katılaşmak. 95, 17.

tirgiz- : Diriltmek, canlandırmak.
bizni tirgizmekge öldi : Bizi canlandırmak için öldü. 142, 4.

tirgizgiçi : Diriltici, canlılık verici. 148, 13.

tiri : Diri. 77, 24.
tiriler ölüler. : Diriler, ölüler. 148, 12.
tiri bulah : Canlılık kaynağı. 141, 7.

tiril-, (-ür) : Dirilmek, yaşamak. 58, 21-23; 46, 22-24.
tirilmek : Yaşama, dirilme. 58, 24; 76, 3; 46, 25.

tirilik : Dirilik, hayatiyet. 122, 27; 125, 27.
tügenmez tirilik : Tükenmez hayatiyet. 122, 27; 125, 27.
mengü tirilik : Ebedî hayat. 148, 19.

tirki : Kurban. 161, 7 1.

tiröv : Hayat, yaşama.
arı tiröv : Ebediyet. 121, 21.

tirpilde-, (tırpılda- ?) : Titremek. 163, 26 1.

tiş : Diş. 94, 24; 127, 3, 4; 128, 3.
fil tişi : 81, 11.
tişsiz : dişsiz. 128, 3.

tişi : Dişi. 94, 5.
tişi eşek : Dişi eşek. 107, 20.
tişi katır : Dişi katır. 107, 21.
tişi tonguz : Dişi domuz. 107, 24.
tişi koy : Dişi koyun. 107, 28.
tişi eçki : Dişi keçi. 108, 4.
maçı tişi : Dişi kedi. 108, 7.

tişle-, (-r) : Dişlemek, ısırmak. 35, 1-3.
tişlemek : Isırma. 35, 4.

tişsizlühle- : Bş. ile dişlerini karıştırmak. 11, 19.

titre-, -r : Titremek. 54, 13-15.
yer titremeki : Yer sansıntısı. 54, 17.

tiz : Diz. 117, 23r; 122, 18; 128, 3.
tizsiz : Dizsiz. 128, 3.

tizge : Çorap bağı. 102, 10.

tizgi : Diz. 96, 15.

tizgin : Dizgin. 103, 1.

toba (A.) : Tövbe, pişmanlık. 164, 14r.
tob-ay : Tövbe ayı. 72, 19.

tobalak : Toparlak. 164, 21 1; 163, 30r.

todak : Bk. totak.

tog-, tov-, tuv-, -ar : 1. Doğmak. 122, 2, 3, 39; 123, 2; 138, 15; 139, 12; 145, 8, 15a; 148, 3, 15; 151, 14, 17.
beymiz tengeri arı kız mariamdan tohdı : Beyimiz Tanrı bakire kız Meryem'den doğdu. 122, 23.
tovgan : Doğan, doğmuş olan. 37, 4.
tu(v)gan : Çocuk. 137, 23.
küniden tovgan : Gayrımeşru çocuk. 99, 7.
2. Yaratılmak, meydana getirilmek. 142, 15.
kim-atadan tuvup-turur : Babadan yaratılan... 148, 4.
3. (Güneş) doğmak.
kün tovmazdan b(u)run : Gün doğmazdan önce. 114, 19, 1.
togmak : Doğum, doğma. 37, 4.

toga : Toka. 103, 18; 103, 2.
toga tili : Toka çengeli. 103, 15.

togru : Doğru. 74, 8.

togruluk : Doğruluk.
togruluk-bile : Doğrulukla. 64, 2.

togu-, -r : Dokumak.
böz togur : Bez dokur. 164, 15 1; 162, 12 1.

togur-, tuvur-, -ur : 1. Doğurmak. 132, 26r; 137, 2, 3; 139, 10; 138, 1; 141, 2.
yulduz kuyaşnı togurdı : Yıldız güneşi doğurdu. 145, 10.
tuvurmagannı tuvurdı : (Meryem) kimsenin doğurmadığını doğurdu. 151, 5 f.

togurgan oglan : Doğan oğlan. 122, 5.
yangi han togurmış : Yeni han doğmuş (yeni hanı doğurmuş). 122, 37.

2. Yaratmak, üretmek. 137, 4; 140, 19.
tuvurur ata : Yaratan baba. 151, 17.
tuvurdaçı : Doğurucu, doğuran. 141, 18; 151, 5; 131, 22, 1.

toguş, tovuş, tuvuş : (gün) doğuşu, doğu. 122, 33, 40; 73, 3.
kün toguşı : Gün doğuşu, doğu. 122, 33, 40; 73, 3.
kün tuvuş : Güneşin doğuşu. 151, 1.

toguz : Dokuz. 142, 14.

tohta-, -r : (hafızada) saklamak. 162, 24 1.

tol- : 1. Dolmak.
bu cehan toldı barça sarhıtıngdan : Bu cihan senin artıklarından doldu. 143, 16.

2. Yerine getirilmek, olmak.
tolsun daud kopsaganı : Davud'un şarkılarında söylediği olsun, yerine gelsin. 147, 6.

tolmaç, tılmaç : Tercümen. 121, 23; 125, 18, 21; 90, 26.

toltur- : Doldurmak.
kök yerni barça tolturdı : (taş) yeri göğş tamamen doldurdu. 143, 8.

tolu : Dolu. 63, 11.
soyurgamah-bile tolu-sen : Lütuf ile dolusun. 126, 33.

tombur : Davul. 161, 3r.

ton : Kıyafet, elbise. 30, 10.
teri ton : Deri elbise, kürklü elbise. 85, 17; 101, 4.

tonçı : Kürkçü. 84, 24.

tong-, -ar : Donmak.
tongar-men : Donuyorum. 164, 18r.

tonguz : Domuz. 107, 22; 127, 18.
tişi tonguz : Dişi domuz. 107, 24.
keyik tonguz : Yabanî domuz. 107, 23.

tontarma : Toka. 115, 4 1.

top (F.) : Top, yuvarlak. 160, 35 1.

topra : Torba. 102, 29.

toprak : Toprak, kir, pis. 117, 19r; 145u; 78, 13.

tokluk : Tokluk, bolluk, fazlalık. 161, 20r.

tokmak : Tokmak. 86, 24.

toragı : Doruk, kale. 114, 18 1.

tornakıy : Kuzey rüzgârı. 130, 2r.

totak, todak : Dudak. 94, 22; 141, 16.

tothar (M.) : Papağan. 109-25.

totu (F.) : Tuğ, sancak. 100, 4.

tov : Tuğ, sancak. 100, 4.

tov- : Bk. **tog-**.

tovram : Kırıntı, küçük parça. 122, 22; 131, 5 1.

tovulga : Mihver. 100, 9.

tovuş : Bk. **toguş**.

toz : Toz. 117, 19r; 78, 12.

toy : Ziyafet. 150, 5; 151, 16; 16, 7.

toyga ünde- : Ziyafete çağırmak. 16, 5-6.

toydır-, toydır-, -ır : Doyurmak. 144, 19; 140, 6; 144, 6.

(suv kim) toydırdı canını : Canları doyuran su. 149, 3.

töben : Altında, aşağı, geri.

töben tüşti : Sırtüstü düştü. 113, 16.

eng töbengisi : En altında. 114, 32 1.

tögül- : Dökülmek, dışarı akmak. 141, 17.

tök- : Dökmek. 141, 9, 19; 147, 4.

kanıng töktüng : Kanını döktün. 150, 2.

tökme : Çevik. 98, 5.

töle- : Ödemek.

munça ulu baha nek töleding : Bunca yüksek fiatı niçin ödedin? 149, 7.

tölemek : Ödeme. 91, 9; 70, 22.

töleç : Beleş, parasız.

töleç bergil : Bedeva ver. 115.

tön- : Dönmek, ters çevrilmek.

sövünçge açuvıng töndi : Acıların sevince dönüştü. 139, 16.

töre : 1. Töre.

barç(a) törede : Genelde, alışıldığı gibi. 61, 2.

töre okşa- (oşka-) : Bir şeyi âdet haline getirmek, birşeye alışmak. 57, 9, 11..

2. Kural. 70, 13; 131, 18 1; 140, 14.

(**Christus bizni) töresine bütün etsin** : İsa bizi kurallarına (yani Hıristiyan öğretisine) hazır etsin. 151, 18.

töre- : Türemek, doğmuş, yaratılmış olmak. 143, 4; 151, 14.
kız anadan ... töredi : Kız anadan doğdu. 151, 2.

törele-, -r : Yönetmek, hüküm vermek. 31, 23-24.

töret- : Yaratmak.
töret(t)eçi (<Töretdeçi) : Yaratıcı. 151, 14.

törkül : Dört köşeli. 74, 3.

tört, dört : Dört. 120, 25; 125, 8; 126, 18.

törtünçi : Dördüncü. 125, 10.
törtünçi ülüs : Dörtte bir kısım, çeyrek. 75, 16. (Bk. : **kögüs**)

töş : Döş, göğüs. 95, 5, 7.

töşek : Döşek. 115, 11 1; 100, 32; 103, 23; 85, 25.
töşekning ayagı : Yatağın uç kısmı. 103, 25.

töve : Deve. 108, 10.

tövgüç : Havan ve havan tokmağı. 82, 15; 105, 2; 82, 16.

tövlük : Kör. 99, 6.

töz-, -er : Istırap çekmek, dayanmak. 123, 27, 32; 125, 39, 40; 19, 7-9; 51, 17, 79; 52, 11, 13.
köm (köp) tözdi : Çok acı çekti. 122, 13.
(ol sagıt) neden Christus tözdi : İsa'nın işkence edildiği silâhlar, araçlar. 126, 5.
tözmey yertinçi titredi : Buna dayanamayarak yer sarsıldı. 142, 12.

tözdeş : Özdeş, aynı nitelikte, aynı huyda, aynı seciyede. 148, 5.

tözlik : Öz, mahiyet. 140, 11.

tözmelüh : Acı, ıstırap. 123, 32 .

tözt- : İşkence etmek, ıstırap çektirmek. 122, 15.

tözümlü : Sabırlı, sebatlı.
tözümlü kişi : Sabırlı kişi. 98, 13.

tözümlük : Sabır. 131, 17 1.

trapes (Y.) : Masa. 164, 11 1.

tu-, tuvır- (?) : Tıkamak. 114, 1-2.

tu-şanbe (F.) : Pazartesi. 72, 1.

tuç : Tunç. 130, 32r.

tugan (A.) : Dükkan. 78, 28.

tul : Dul.
tul hatun : Dul kadın. 161, 9r.

tulkma : Kütük. 163, 19r.

tuluk : Balkon. 101, 25.

tulum : Melik, saç örgüsü. 116, 3.

tumak : Kör, küt. 144, 30r < tu-.

tumala- : Bastırmak, sıkmak.
burnun-tumaladı : Burnunu tuttu. 124, 9.
barça kişi borçlu-tur oruçta yazuhın aytma dagı tumal(a)ma : Bütün insanlar oruçta günahlarını itiraf etmeye, bunları bastırmaya mecburdur. 124, 24.

tuman : Sis, karanlık. 73, 15.
tuman betli : Karanlık yüz ifadesiyle. 162, 29r.

tumış- : Huysuzlaşmak.
tumışmış : Huysuzlaşmış. 99, 23.

tumov : Nezle. 115, 9r.

tunah : Rehin. 75, 11.

tunga-, -r : Bildirmek, ilân etmek. 116, 6.

tungovul : Bildirme, haber verme. 116, 7.

tur-, turur, tur(r)u : .

1. Esas fiil olarak : .
1.1. Durmak : 115, 31r; 137, 18; 53, 1-3; 127, 30.
Christus turur atasınıng sa-kolında : İsa, babasının sağında duruyor. 122, 17.
tura tüş- : Ayakları ucuna düşmek. 120, 11.
1. 2. Öylece durmak, kalmak. 33, 11-13.
turdu ol öv üstünde : (yıldız) o ev üstünde durdu. 123, 4.
1. 3. Ayağa kalkmak, yükselmek. 52, 18-20; 127, 30.
1. 4. *Deyim olarak.*
tek tur- : Tekdurmak, uslu durmak, susmak. 55, 9-11.
uyah-tur- : Uyanık olmak. 58, 1-3.
utru tur- : Nezaketle karşılamak, karşı gelmek. 142, 9.
turmak : Durma, bekleme. 127, 30.

2. *Tamamlayıcı ve yardımcı fiil olarak* :
2. 1. **-mak -turur** : Gelecek zaman eki.
yene haybat-bile kelmek-turur : Yine heybetle gelecektir. 148, 12.

2. 2. -a -turur (-duru, -dır, -dir) : Süreklilik bildiren ek olarak; genellikle şimdiki zaman.
çohrah öz özinden el üçün aha-turur yazuhın buza'turur : Kaynak, kendiliğinden halklar için ve onların günahlarını yok etmek için akar durur. 145, 9-10.

kamala-dır : Çalkanıyor. 163, 7 1.
silkine-dir : Silkiniyor. 163, 10 1.
uyuy-mı-dır : Uyuyor mu? 115, 25 1.
2. 3. **-ıp -tur** : -ıp duran, -ip duran...
yüzün köre olturup-turdıng : Yüzüne bakarak oturdun. 140, 18.
burulıp-turgan ılan : Çöreklenip duran yılan. 138, 16.

susap-turup : Sasatıp durup... 142, 18.
tutup-tur- : Yönetmek, idare etmek. 48, 17-21.
(**-ıp -turur**)un diğer kullanımları genellikle geçmiş zamandır:

söz etiz bolup-turur : Söz vücut buldu. 145, 6.
atanıng ongında olturup-turur : Babanın sağ tarafına oturdu. 148, 11.
kök barça açılup-tur : Gök tamamen açıldı. 122, 17.

agaç ilip-tir : Ağaç eğildi. 116, 11.

Tekrar kullanılan yardımcı fiil ile.
kü(y)üp-turur-tir-men : Bekliyorum. 148, 18.
enger-men, engip-tir-men : Eğiliyorum. 114, 34 1.

3. Birleştirme edatı olarak.
Üçüncü tekil şahıs: a) -turur.
barça hakıl bilik-turur : (konuşmaları ve fikirleri) tamamen (veya baştan aşağı) akıl ve hikmettir. 141, 13.

kerek-turur : Gerektir. 148, 15.
andan ulam bar barça bolgan turur : Onun sayesinde herşey yaratıldı. 148, 6.

b) -tur : 123, 13, 19, 27, 30r; 125, 11, 33; 126, 9; 147, 7, 8:
anıng canı astrı arı-tur : Onun canı saftır (günahsızdır). 124, 21.
kertilik bizde yok-tur : Doğruluk bizde yoktur. 124, 30.
hayda-tur ol kim tohdı : Doğan kişi nerdedir? 122, 39.
kerek-tur : Gerektir. 39, 14.

c) -dur, -dır, -dir : Labial vokallerden ve diğer vokallerden sonra:
tengeri küçlü-dür dagı yarlıganççlu-dur : Tanrı güçlüdür ve insaflıdır. 1232.
alar algışlı-dır : Onlar kutludur. 123, 28.
sürü-dir : Sivridir. 114, 29r.
amrak-dır : Azizdir, sevgilidir. 162, 39r.

Birinci ve ikinci tekil şahıs:
aç-tur-men : Açım. 24, 19.
yazuklu-tur-men : Günahlıyım. 121, 3, 5.
hovat-dır-men : Ben küçüğüm. 162, 31r.
kerek-tir-biz : Mecburuz. 125, 39.

Yükleme, özneye uygun olarak zamir eklenmesiyle karşımıza çıkan şekilleri:
Birinci tekil şahıs:
bernelü-(ı)-men : Borçluyum, suçluyum. 20, 14.
yazuklı-men : Günahlıyım. 121, 1.
men frişte-men : Ben meleğim. 124, 22.
emdi men arı men : Şimdi, ben saf (temiz)im. 125, 29.

İkinci tekil şahıs:

ne kişi-sen : Sen kimsin? nasıl bir insansın sen. 124, 15.

atamız kim kökte-sen : Sen gökte duran babamız. 124, 15.

üçlük sen-sen : Sen üçbirliksin. 147, 15.

Üçüncü tekil şahıs:

sövünüp tözme kerek : Sevinçlerle üzünülmelidir. 123, 32.

anıng üçün aythıl ataga, kim sening canına hakim, sening agrıhın sening yazuhın : Senin canına, hastalık-larına (yani günahlarına) hekim olan vaftiz babasına itiraf et. 125, 16.

İkinci çoğul şahıs:

oynaş-siz : Siz hafif meşrepsiniz. 114, 21r.

men körer-men : Görüyorum. 122, 16.

aldar-biz : Aldanıyoruz. 124, 30.

turna : Turna. 109, 22.

tu-şanbe (F.): Pazartesi. 72, 1.

tuşman : Bk. **düşman.**

tut(t)ur- : Tutturmak. 139, 8; =tut-, 143, 17.

tut-, ar- : Tutmak. 121, 4; 122, 10; 126, 8, 10, 16; 13, 1-3.

cuhutlar anı tuttular : Yahudiler onu tuttular. 126, 17.

kendime tut- : Kendime tutmak, alıkoymak. 46, 9-11.

köngülde tut- : Gönülde tutmak. 122, 26, 28 f.

Deyim olarak.

tutup tut- : Yönetmek 48, 19-21.
buyruh tut- : Buyruk tutmak. 123, 16, 22, 23.
yuk (yavukkun) tut- : Günahlarından kurtarmak. 124, 34; 125, 11.
oruç tut- : Oruç tutmak. 20, 8-9.
töre tut- : Birşeyi adet haline getirmek. 57, 10.
tutmak : Duygu, dokunma duyusu. 72, 27.

tutgun, tutkun : Esir, hapis. 144, 15; 13, 4; 142, 2.

tutiya (Tic.) : Çinkosülfat. 81, 20.

tutkın : Cehennem. 130, 20r.

tutkun : Bk. **tutgun.**

tutsak : Tutsak, rehin. 75, 11 .

tutt(u)ruk : Tutkal.

Jesus bizim yulugnamız, söyüşlihning tuttrukımız : İsa bizim sevgi kaynağımız, kurtarıcımız. 144, 11.

tuturgan : Pirinç. 110, 4.

tuv- : Bk. **tog-.**

tuvra : Doğru = **(togru).** 161, 4r.

tuvur- : Bk. **togur.**

tuvus- : Bk. **tavus-.**

tuvuş- : Bk. **toguş-.**

tuy- : Duymak, farkına varmak.

it urdı, men tuydım : İt havlamağa başladı, ben duydum. 113, 17.

tuyana : Alenî, açıkça. 63, 9; 115, 11r.

tuz : Tuz. 53, 7.

tuzak : Tuzak. 117, 4; 138, 5 .

tuzla-, -r : Tuzlamak. 53, 4-6.

tü : Bk. **tüvi.**

tüb : Bk. **tüp.**

tügel : Bk. **tükel.**

tügen- : Tükenmek, bitmek. 123, 34; 144, 4.

tügenmez : Ebedî, tükenmez, bitmez. 122, 27; 125, 30.
tügenmez tirilik : Ebedî hayat. 122, 27; 125, 27.

tükel, tügel : Mükemmel, tam, tamam. 140, 9; 139, 19.

törening tügeli : Kuranın uygulanması. 140, 14.

tüklü : Tüylü, saçlı. 74, 19.

tüksüz : Tüysüz, saçsız. 74, 20.

tükürmek- : Bk. **tüpkür-.**

tülkü : Tilki. 84, 30.

tümen : On bin. 120, 10.

tün : Akşam, gece. 71, 17; 71, 15.

tüne : Dün.
tüne-kün : Dünkü gün. 61, 7; 71, 26.

tüp, tüb : Dip, temel, kök. 79, 1; 101, 12; 88, 30; 105, 17.
tübinde : Birşeyin altında. 64, 13; 61, 23.
kutlu tüpten terek bitti : Kutsal kökten ağaç bitti. 147, 7.

tüpkür-, tükür-, tüpkürü : Tükürmek. 51, 1-3.
tükürmek : Tükürme. 126, 22.

türlendi : Türlü. 132, 25r.

türlü : O türde, o yaratılışta.
açı türlü : Acı. 59, 7.
türlü türlü : Türlü türlü.
türlü türlü keyitler : Türlü türlü giysiler. 141, 5.

tüş : Öğle. 71, 20.

tüş : Düş, rüyâ. 50, 8.
tüş kör- : Düş görmek. 50, 5-7.

tüş-, (-er) : 1. Düşmek. 11, 8-10.
tüşti : Düştü. 113, 16.
örtlik tamukka tüşerler : Ateşli Cehenneme düşerler. 117, 4.
tura tüş- : Ayak üstüne düşmek. 120, 11.
saarga tüş- : Utanmak. 151, 10.
2. Batmak. 139, 22; 151, 5.
sazga tüşti : Bataklığa (Cehenneme) düştü. 151, 15.

tüşman : Bk. *düşman.*

tüşür-, (-ur) : Düşürmek.
inanmaganlar örtli tamuh(ga) tüşürgeygeç : İnanmayanları düşüreceği ateşli cehennemde... 159, 6.
yük tüşür- : Yük boşaltmak. 18, 3-4.

tütün : Duman. 26, 15; 105, 10.

tüvi, tü : Darı. 110, 5.

tüvme : Düğme. 101, 5; 103, 4 .

tüvün : Kısır. 161, 8r.

tüvür-, tüvürü : Döndürmek, çevirmek.

tüvürü-men : Çeviriyorum. 115, 1r.

tüz : Düz, aynı, doğru. 75, 3; 114, 19r; 73, 28; 114, 33 1; 127, 15.

tüzrek : Tashih. 127, 15; 24, 4.

tüget-, (-r) : Düzeltmek. 24, 1-3.

tüznet-, -ür : Düzeltmek. 24, 1-3.

— U —

uç : Uç.

anıng uçu sürü-dir : Onun ucu sivridir. 114, 29r.
hanlıhınıng uçu bolmagay : Hanlığının sonu olmayacak (olmasın). 148, 13.

uç- : Uçmak. 57, 1-3; 142, 5.

uça : Sırt.

uçamda yatır-men : Sırtüstü yatıyorum. 113, 15.

uçkun : Kıvılcım. 115, 15r.

uçmak : Cennet. 137, 1; 139, 5; 150, 4; 159, 9; 70, 24.

uçmaklı : Cennetli, Cennette bulunan. 144, 10.

uçuh : Samanlı buğday, tınaz. 164, 23 1.

uçuz : Ucuz, değersiz. 77, 21.

udaa (M.) : Ardarda. 163, 29 1.

eki kün udaa : İki gün ardarda. 163, 30 1.

ula-, (-r) : Ulamak, bağlamak.

ular-men, uladım : Uluyorum, uladım, bağlıyorum. 114, 2-3.

ulah : Oğlak. 119, 31.

ulam : Vasıtasıyla, yoluyla. 148, 7.

andan ulam bar barça bolgan-turur : Onun sayesinde her şey yaratıldı. 148, 6.

arı tından ulam erdeng ana mariamdan ten alıp kişi bolup-turur : Kutsal ruh sayesinde kız ana Meryem'den vücut bulup insan oldu. 148, 7.

bügülerden ulam ol sözlep-turur : Peygamberler aracılığıyla konuştu. 148, 16.

öz arı tın erkinden ulam arı kız mariamdan boy yaratup kensine : Kendi kutsal ruhunun gücü sayesinde kutsal kız ana Meryem'den vücut bularak. 159, 2.

ulgay-, (-ur) : Büyümek, gelişmek. 13, 9-11.

ulu : Ulu, büyük. 121, 5; 122, 3, 7; 123, 5; 125, 4; 147, 9; 149, 7; 151, 8; 68, 16-19; 111, 26.

ulu ata : Büyük baba. 97, 10; 130, 15r.

ulu papaz : En büyük papaz. 142, 2.

ulu kün : Kutsal gün, bayram günü. 121, 11, 16; 122, 32.

ulu könglü : Kibirli, yüksek gönüllü. 99, 18.

ulu- : Ulumak.

böri uluy-dır : Kurt uluyor. 113, 6.

ululuk : Ululuk, büyüklük. 75, 27.

umunç : Umut, umunç. 147, 13.

un : Un. 110, 9.

una- : Kabullenmek, anlaşmak, itaat etmek. 9, 3-4; 114, 12-13.

unamaz : (bıçak) Körleşmiş, keskinliğini yitirmiş. 113, 9.

unamak : Razı olma, anlaşma. 117, 14 1.

unut-, (-ur) : Unutmak. 149, 2; 38, 6-8.

dünyeni unutup : Dünyayı unutup. 150, 2.

unutkan : Unutulmuş. 38, 10.

unutmak : Unutkanlık, unutma. 38, 9.

unutçang : Unutulabilir. 115, 2.

ur(u)şu : Vuruşma, savaşma, karşı koyma. 163, 10r.

ur-, (-ur) : 1. Vurmak. 122, 18; 126, 20; 42, 18-20.

urdım : Vurdum. 113, 21.

barçası(n) yerge urdı : Hepsini yere vurdu. 126, 15.

yanak(ı)na boyuna urdılar : Yanağına, vücuduna vurdular. 126, 18.

2. Koyma, yerleştirme, yere koymak.
tigenek taçı kaysını başına urdılar : Başına koydukları dikenli taç. 126, 24.

deyim olarak :
baha ur- : Tahmin etmek, paha biçmek. 23, 22-24.
baş ur- : (yere kadar) eğilmek. 123, 7.
höküm ur- : Hüküm vermek. 125, 14.

urmak : Kamçı, kırbaç.

urgur- : Bk. **yügür-**.

urluk : (Bitki) tohumu. 50, 21; 88, 29.

urmak : Kamçı, kırbaç. 26, 14 .

urtu : Bk. **utru**.

uruk, uruh : Uruk, ahfad, çocuk, nesil. 138, 1.

uruhlar : Uruklar. 140, 7.

daud urugı : Hz. Davud'un nesli. 151, 11.

urun- : Vuruşmak, savaşmak. 162, 12r.

uruş-, (-ır) : Vuruşmak, döğüşmek. 111, 14.

ur(u)şu : Vuruşma, savaşma, karşı koyma. 163, 10r.

us : Akıl. 49, 8; 141, 13; 143, 13; 139, 19.

us-bile : Akıl ile. 65, 1.

us (M.) : Islak, yaş. 77, 2.

us et- : Çimmek, yıkanmak. 9, 16-18.

usta, osta (F.) : Usta. 17, 12.

bitik ostası : Öğretmen. 89, 26 = **kâtip.** 89, 27.

k(ı)lıç ostası : Kılıç ustası. 87, 14.

dıvar ostası : Duvar ustası. 88, 1.

ustlu : Akıllı, zeki. 97, 27.

uşah : Kırıntı.

ötmekning uşahı : Ekmek kırıntısı. 160, 11 1.

uşakçı, uşahçı, uyşahçı : Hain, iftiracı. 116, 16; 132, 19 1; 131, 18r; 161, 2 1.

uşaldı : Ufantı. 131, 19r.

uşku : Marangoz rendesi? 86, 23.

uşuk : Çok, çokluk.

ol sözning uşugın : O sözün geniş kapsamlılığı (tam olmayan eksik ifade). 161, 24r.

utru, urtu : 1. Karşı, karşılık. 60, 1; 65, 20.

ave kimge... utru turdı Christus : İsa'nın karşı geldiği (karşıladığı) sen, Havva. 142, 9.

ol düşmanlar(ı)na utru bardı : Düşmanlara karşı durdu. 126, 14.

utru kel- : Karşı gelmek, karşılamak. 131, 35r.

utru beyin- : Karşı karşıya dans etmek. 151, 9.

2. Eşit değerli, uygun, aynı değerde.

dunya yetmez barça anga kim layh bolgay utrusına : Bütün dünya onun değerine eşit gelmeye yetmez. 147, 10.

uv : Av. 57, 15; 114, 38 1 .

uv- : Kırmak, parçalamak. 163, 15r.

uvsınla-, -r : ? 160, 26r.

uvşa- : Okşamak. 163, 22 1.

uvşaş- : Bk. **okşaş-**.

uvut-, (-ır) : Avutmak, teskin etmek, yatıştırmak, susturmak. 161, 8 1.

uyah : Uyanık.

uyah-tur- : Uyanık durmak. 58, 1-3.

uyah- : (Güneş) batmak.

kün uyahtı : güneş battı. 161, 11 1.

uyal-, (-ur) : Utanmak. 125, 1; 57, 21-23.

uyalmanız manga yazukıngız aytma tolmaç-bile : Günahlarınızı bana bir tercüman aracılığıyla bile itirafta bulunmaya utanmayınız. 125, 17.

haçka minmege uyalmadıng : Haç'a çıkmaya utanmadın. 149, 8.

uyan-, (-ur) : Uyanmak. 48, 5-7.
  uyanganda : Uyanık halde. 115, 24 1.

uyat : Utanma. 125, 2, 4, 20; 57, 24.

uyat- : Utanmak.
  uyat : Utan! 116, 1.

uyşah : İftira, hakaret. 116, 17.

uyşahçı : Bk. **uşakçı.**

uyu-, (-r) : Uyumak. 17, 17-20.
  uyuganda : Uyurken. 115, 22 1.
  uyuy-mı-dır : Uyuyor mudur? 115, 25 1.

uyuhısıra- : Uykusuz kalmak.
  uyuhısırap : Uyumadan. 115, 23 1.

uyuhu, uyuhı : Uyku.
  uyuhısında, uyuhusı arasında : Uykusunda, uykusu arasında. 115, 22, 23 1.

uyut- : Uyutmak. 137, 24.

uz : Becerikli, ehil.
  uz kişi : Ehil kişi, becerikli kişi. 98, 15; 24, 11.

uzat-, (-ır) : Yöneltmek, göndermek. 14, 13-14.
  kökge seni uzattılar : Göğe seni gönderdiler. 143, 2.

uzun : Uzun. 76, 20.
  uzun ölçe : Uzunluk ölçüsü. 75, 24.
  uzun ip : Uzun ip, halat. 86, 19.
  uzun kılı : Uzunca. 60, 10.

uzunluk : Uzunluk. 75, 22.

üç : Üç. 122, 33, 38; 151, 19.

üçlük, üçlik : Teslis, üç birlik, üçlük.
üçlük sen-sen : üçlüksün sen. 147, 15.
üçlük birlik(i)ne : üç ... birliğine. 117, 12r.

üçöv : Üçlük, üçü birden, üçü beraber.
siz üçövge : Siz üçler. 145, 4 f.

üçün : İçin, hatırı için, birinin iyliği için (sontakı) (şahıs zamirlerinin ve işaret zamirlerinin genetif şekillerinden sonra gelir). 63, 6; 115, 2.
çün-kim : Çünkü, -dığından, onun için. 60, 14.
menim üçün : Benim için. 121, 8, 23.
bizim üçün : Bizim için. 139, 14.
anıng üçün : Onun için. 122, 40; 123, 20, 21, 28, 32, 33; 124, 23; 125, 16, 30, 39; 126, 1.
ne üçün : Ne için. 123, 18; 63, 21.
yazuhung üçün : Günahın için. 125, 9.
adam yazuhı üçün : Adem'in günahı için. 145, 18.
korkutmak üçün : Korkutmak için. 164, 4.
biz azamlar üç(ün) dag(ı)n bizim ongımız üçün : Biz insanlar ve iyileşmemiz için. 148, 6-7.

üçünçi : Üçüncü. 148, 10; 125, 10.
üçünçi ülüş : Üçte bir. 75, 15.

ügü : Uhu, baykuş. 91, 18.
ügü yungı : Uhu tüyü. 91, 19.

üksün-, üpsün-, (-ür) : Ögsün üpsün (belki "**üksün**" yerine, önceleri "**üvksün**" okunuyordu) (**ögsün-, övsün-**

daha sonraları **öksün-** ve **üvsün-**) hatırlamak. 18, 16.

üleş-, (**-ür**) : Üleşmek, bölüşmek, paylaşmak. 18, 13-15.

üleşmek : Üleşme, bölüşme. 18, 16.

ülüş : Pay, kısım, parça, hisse. 123, 31.

bütün ülüş : Hepsi. 75, 13.

üçünçi, törtünci ülüş : Üçüncü, dördüncü parça. 75, 15, 16.

ün : Ün, ses. 50, 4; 47, 8; 139, 13.

üni karıldı : Sesi kısıldı. 160, 40r.

ün- : Karşı koymak, dayanmak.

yakşı ündi : İyi dayandı. 163, 23 1.

ünde-, (**-r**) : Çağırmak, seslenmek. 57, 5-7.

aşka, toyga ünde- : Yemeğe çağırmak. 16, 4-6.

ünder-men : Çağırıyorum. 114, 36r.

ündet- : Çağırtmak.

biz barçalarnı ündetti : Bizim hepimizi çağırttı. 151, 16.

üng-, (**-er**) : Kazmak. 162, 25 1.

üpsün- : Bk. **üksün-**.

ür- : Ürmek, havlamak.

it üre-dir : İt ürüyor. 113, 1.

it ürdi : İt ürüdü. 113, 17.

üren-, **üret-** : Bk. **övren-**, **övret-**.

ürpek : Kıvırcık, karışık. 161, 16 1.

üsküli : Keten. 91, 24.

üstün : 1. Üst kısım, üst taraf. 64, 5.

2. Üstün. 143, 18.
bu-gün aytıldı anıng algışlı atı, barçadan üstün, barçadan küçlü, barçadan tatlı : Onun kutsal adı bugün kondu (zikredildi), hepsinden üstün, hepsinden güçlü, hepsinden tatlı. 122, 24.

(seni) barçadan üstün kötürdi : (seni) hepsinden üstün kıldı. 138, 14.

üstünde : Üstünde. 64, 12.
ol sırt üstünde ol yuktı : Dağın tepesinde bir müddet oyalandı (durdu). 126, 12.
turdu ol öv üstünde : (yıldız) o ev üstünde durdu. 123, 4.
ol et üstünde kelepen : O vücudu hastalıklı, cüzzamlı. 124, 21.
düny-üstünde : Dünya üstünde. 124, 5.

üstüngi : En üstün. 144, 9.
üstüngü orun : Şeref mevkii, üst köşe. 143, 18.

üşi-, üşür : Üşümek. 25, 4-5.
üşür-men : Üşüyorum. 164, 17r.

üt-, (-er) : (tavuğu) ütmek. 161, 12r.

ütlü : Oyuk, delikli. 119, 15.

ütürgü : Kalem, keski. 86, 20.

üz : Yüz, üst kısım.
ayag-üzi : Ayak sırtı. 96, 19.

üz-, (-er) : Koparmak, kırmak.
ölümning bavlarını üzdi : Ölümün bağlarını kopardı. 143, 21.

üzengi : Üzengi. 120, 2; 103, 14.

üzürmürs (Tic.) : Mür ağacı. 83, 21.

— V —

vacsis : 1. Kımız böceği, koşnil. 82, 3.
2. Kırmız boyası.

vad (F.) : Rüzgâr, hava. 73, 5.

vada : Vâde. 91, 10.

vat : Keten ayakkabı. 102, 5.

vay : Vay! 124, 37; 61, 10.

veles : Pamuk bez. 85, 24.

vurçık : İğne. 115, 18 1.

— Y —

ya, yaa : yay. 100, 14; 130, 12r.

ya, **kur-** : Yay kurmak. 130, 12r; 162, 1r.

ya, **yaa** : yay. 100, 14; 130, 12r.

ya, ye (F.) : = ya..., ye..., veya... 65, 17.
söver-sen tengirni ye sövmez-sen : Tanrı'yı seviyormusun veya sevmiyor musun? 123, 17.
Emir kipini güçlendirir :
aytıp ye beringiz : Söyle bakalım. 163, 22r.

yaak, yaah : Bk. **Yangak.**

yaanı (A.) : Yani. 63, 23.

yabalak : Baykuş. 109, 13.

yabov : Örtü.

eyer yabogı : Eyer örtüsü, beygir çulu. 102, 24; 103, 11.

yabovlı : Örtülü. 119, 14.

yabuldrak : Yapraklar. 105, 19.

yaçan-, (-ur) : Utanmak, çekinmek, korkmak, tiksinmek. 21, 3-5.

yaçanmak : Çekingenlik. 21, 6.

yada- (M.) : Yormak.

yadadım : Yoruldum. 160, 17r.

yag-, yav-, (-ar) : Yağmak.

yamgur yagar : Yağmur yağıyor. 41, 17-18.
kar yagar : Kar yağıyor. 37, 6-7.

ave kimge yamgurlayın soyurgal yavdı tengri-din : Havva, sana, senin üstüne Tanrıdan yağmur gibi rahmet yağdı. 143, 15.

yag, yav : Yağ. 83, 10.

gülaf yagı : Gülyağı. 83, 12.
koz yagı : Ceviz yağı. 83, 14.

yavlayın : Yağ gibi. 140, 10.

yaga : (elbise) yakası. 100, 8.

yagı : Düşman. 27, 17.

yaglav, yavlov : Yağ tavası. 105, 1; 164, 15r.

yah-, (-ar) : Yapıştırmak.

yahar-men : Yapıştırırım. 160, 8 1.

yahşırah : Bk. **yakşı**.

yakçı : Yay yapan, yaycı. 89, 6.

yakşı, yákşı, yahşı : İyi. 69, 1-2; 76, 16; 97, 25.

yakşı bitik : İyi kitap, İncil, Hıristiyanlık öğretisi. 117, 2.

yara yakşı bolmaz : Yara iyi olmaz. 124, 35.
bizim canımuzga yakşı : Bizim canımız için iyi. 122, 29.

Zarf olarak :
yakşı ündi : İyi dayandı, iyi tahammül etti. 1623 1.
yakşı bilir-sen kim : Sen çok iyi biliyorsun ki... 12 4, 39.
anın çanı... yakşı ıyır tengri allında : Ruhu Tanrı önünde güzel kokuyor. 124, 21.

yakşırah, yahşırah : Daha iyi. 125, 11, 33.

yakut, yapkut : Yakut. 93, 11.

kabut yapkut : Gök yakut, safir. 93, 13.

yala : İftira.

yala yap- : İftira etmek. 114, 37r.

yala-, (-r) : Yalamak.

yalar-men : Yalarım. 115, 15.

yalang : Yalın.

aylı boldı yalang sözden : Yalın sözden gebe kaldı. 15 1, 7.

yalangaç : Çıplak. 74, 26; 115, 39 1.

yalangaçla-, (-r) : Ortaya çıkarmak. 114, 26-27 1.

yalbar-, (-ur) : 1. Yalvarmak. 48, 15-17.
2. Rica etmek.

3. Dua etmek.

yalbarur-men mariam katunga, arı franaska, barça ar(ı)larga menim üçün yalbarsınlar bey tengirge : Genç kız Maria'ya ve Aziz Franz'a, bütün azizlere benim için Tanrı'ya dua etsinler diye yalvarıyorum. 121, 7-8.

yalbardılar Jesusga : İsa'ya dua ettiler. 123, 7.

algış bizge ol kim bersin övdirgen ana yalbarsın : ...ki, bize inayet versin, gıpta edilen anaya yalvarsın. 144, 8.

yalçı : Gündelikçi. 164, 17 1 .

yalçı : İlikçi, düğmeci. 87, 21.

yalgan : Yalan.

yalgan tanıhlık : Yalan tanıklık. 132, 8 1.

yalganlap : Sahte, yalancı. 60, 18.

yalguz, yalgız : Yalınız, sadece, tek, hariç olmak üzere. 69, 11-15.

yalguz ol : Sadece o. 64, 24.

tengrining yalguz tu(v)gan ovlu : Tanrı'dan doğma oğul. 148, 3.

ave kimning termesinde yalgız konup-tur mişiha : İçinde İsa'nın kutsallığının olduğu sen Havva. 138, 3.

yalgız tenrige bilip-tir-sen kovanmaga : Yalnızca Tanrı ile sevinebileceğini bilirsin. 140, 3.

yalı : Yele. 162, 14 1.

yalın-, (-ur) : Rica etmek, yalvarmak. 164, 20 1.

yalın, yalın : Yalım, alev. 105, 11; 115, 16r.

yalmas (F.A.Y.) : Elmas. 93, 15.

yama-, (-r) : Yamamak. 48, 23-24.

yaman : Yaman, kötü, fena. 69, 3-5; 76, 17; 98, 19; 130, 27 1.
yaman sasır : Kötü (fena) kokar. 124, 5, 20.
yaman et- : Kötülük etmek, fena etmek. 126, 31.
yamanımıznı keçirgil : Günahımızı affet. 144, 18.
barça yamandan bizni kuthargıl : Bütün günahlarımızdan bizi kurtar. 126, 32.
yamanrah : Daha kötü. 63, 12.
andan yamanrak : En kötüsü. 63, 13.
yamansız : Lekesiz, hatasız. 143, 3 f.

yamanlı : Fena, günahlı, günahkâr. 149, 5.

yamanlık, yamanlıh : Kötülük, fenalık, zarar. 76, 9.
yamanlıh et- : Zarar vermek. 125, 34.

yamgur, amgur : Yağmur. 41, 19; 73, 12.
yamgur yag- : Yağmur yağmak. 41, 17-18.
yamgurlayın : Yağmur gibi. 143, 15.

yamgurlu : Yağmurlu.
yamgurlu hava : 73, 9.

yamov : Yama. 160, 3r.

yan- : Dönmek.
ol sagıttan könglümüz yangay tengiring sevmeklikine : Bütün araçlardan, fikirlerimize, Tanrı sevgisine dönmeli. 126, 6.

yana : Yine. 159, 4, 7; 61, 16.

yanç- : Ezmek. 138, 16.

yançık, yançık : Kese, torba. 120, 22; 102, 1.

yandır- : Geri vermek. 162, 13 1; 29 1.

yandur-, yanduru : Işık yakmak. 5, 15-17 .

yang : Salgın hastalık. 166, 3 1.

yangak, yaak, yaah : Yanak, çene kemiği. 126, 17; 94, 19; 94, 20; 94, 26.

yangı, yangi : Yeni. 120, 4; 122, 36; 77, 7.

yangıl-, (-ur), (-ır) : Yanılmak. 25, 18-19; 115, 28-29r.

yangılmak : Yanılma, yanılgı. 25, 20.

yangla : Yeniden.

töretteçi yangla tuvdı : Türetici (yaratıcı) yeniden doğdu. 151, 14.

yanglan-, yanglanı : Yankılanmak.

yanı-, (-r) : Tehdit etmek. 35, 34-35.

yap-, yapar : Örtmek, kapamak. 14, 9-11.

eşik, eşikni yap- : Kapıyı kapamak. 16, 11-13.

yala yaba-dır : İftira ediyor. 114, 37r.

yapkıç : Kapak, örtü. 14, 12.

yapsa-, (-r) : Çatmak (ağaçları).

agaç yapsar-men : Ağaç çatıyorum. 115, 32r.

yar-, (-ar) : Karar vermek.

yargu yar- : İdari ve mahkemesel karar vermek.

yargu yarar-men : Karar veririm. 115, 11.

yara : Yara. 124, 35; 125, 15; 126, 22.

yara et- : Öldürmek, yaralamak. 31, 4-6.

yara- : Yaramak.

yarak : Serbest.

yarak et- : Serbest bırakmak. 7, 11.

yaramaz : Yaramaz. 117, 6r.

yaramsak : Sadık, itaatli, baş eğen. 117, 7r.

yaraş-, (-ur, -ır) : Uygun düşmek, uymak. 10, 6-7; hoşa gitmek. 17, 21-22; 41, 5-6.

yaraşmış : Yakışmış. 41, 8.

yaraşmak : Birlik olma, uyma. 10, 9.

yaraştur-, yaraştır-, (-ur) : Düzenlemek, birleştirmek. 10, 8; 38, 2-4.

yaraşturmak : Düzenleme. 38, 5.

yarat- : Yaratmak. 147, 2; 148, 2; 159, 3.

kökni yerni sen yarattıng : Yeri göğü sen yarattın. 14 4, 12.

yarattaçı : Yaratıcı.

kökni yerni yarattaçı : Yeri göğü yaratan. 137, 16.

yaratkan : Yaratan. 16, 9; 140, 11; 143, 17.

yaratmak : Yaratma. 16, 10.

yarbar- : Bk. **yalbar-**.

yargu : Yargı, karar, emir, mahkeme.

yargu yarmak : İdare etmek. 48, 4, 22.

menim yargumda : Benim nüfuz alanımda. 117, 8 1.

kerti yarguda : Gerçek mahkeme önünde. 125, 12.

yargu yar- : İdarî veya mahkemesel karar vermek.

yargu yarar-men : Karar veririm. 115, 1 1.

yarguçı, yargıçı, yárgıçı : Yargıç, belediye reisi. 125, 2; 126, 18.

yargula-, (-r) : Hüküm, karar vermek, yargılamak. 132, 29r; 148, 9; 31, 23-24.
tirilerni ölülerni yargulama : Diriler ve ölüler hakkında mahkeme kurmak. 148, 12.

yarı (F.) : Yardım. 70, 15.

yarıh, yarıhlık, yarıhlıh : Bk. **yaruh, yarıklıh.**

yarık : Bk. **yaruh.**

yarıklıh, yarıklık, yárıhlık : Işık, parlaklık, aydınlık. 117, 21r; 122, 7; 137, 8; 151, 8.

yarıl-; yarlı, (-ur) : Yarılmak, çatlamak. 10, 11, 12.
yarılgan : Yarılmış. 75, 9.
yarıldı : Yarıldı. 114, 36 1.
yarılmak : Yarılma. 10, 13.

yarılga- : Bk. **yarlıga-.**

yarılgat-, (-ır) : Acındırmak. 141, 11.

yarım : Yarım. 75, 14.

yarıt-, (yarut-?) : Aydınlatmak, nurlandırmak. 137, 7.
tengerning yarıklıhı yarıttı alarnı : Tanrı'nın nuru onu (Meryem'i) aydınlatıyordu. 122, 7.

yarkın, yarkın : Parlaklık, parıltı. 151, 15; 139, 18.

yarlı, yárlı : Fakir. 117, 2; 137, 15, 20; 43, 17; 98, 20; 143, 11.

yarlıga-, yarılga- : Acımak, merhamet etmek. 139, 22; 145, 14; 13 7, 20; 138, 11.
sen bizni yarılgagıl : Sen bize acı. 146, 2.
Ablatif ile : Affetmek, günah çıkartmak.

menim yazukımdan yarlıgasın : Benim günahlarımı bağışlasın. 121, 9.

yarlıgamak, yarılgamak : Acıma, merhamet. 70, 17.

yarılgamaknıng anası : Meryem Ana acısın. 141, 10.

yarlıgançlı, (yarılgançlı?), yarlıgançlu : Merhametli. 12, 4, 32; 159, 1.

yarlılık : Fakirlik. 43, 18.

yarma : Ağaç yarması. 163, 20r.

yarov : Gerekli olan, techizatlanma.

kerek yarov bar-mü : Gerekli olan araçlar var mı? 131, 9r.

yarovlı, yaraovlı : Yararlı, uygun, kabiliyetli. 130, 18.

yarovlı-dır : Yararlıdır. 160, 29r.

yarsıt-, (-ır) : Tahrik etmek. 161, 16r; teşvik etmek.

yarsov : Tiksindirici, tabiî olmayan. 114, 20r.

yaruh, yarık, yárık, yarıh : 1. Aydınlık, ışıklı, açık. 117, 20r; 122, 34; 77, 23; 138, 9.

yarık hava : Aydınlık hava. 73, 20.

yarıh et- : Aydınlatmak (nurlandırmak). 30, 15.
2. Işık, parlaklık. 140, 19; 147, 1; 148, 4; 30, 16; 137, 23; 142, 12; 73, 7.

köz yaruhı : Güz nuru (ışığı). 94, 16.

yasman : Yassı şişe. 102, 12.

yastuk : Yastık. 104, 1.

yaş : Yaş. 143, 13; 76, 3.

yaş : Yaş, taze, sulu. 76, 27.

yaş yaşından : Genç yaşından. 143, 13.

yaş : Gözyaşı. 149, 2; 96, 26.

yaşat- : Yaşatmak.

köp egilikde yaşatsın : Büyük lütuf içinde yaşatsın. 151, 18.

yaşık : Zayıf, kuru, cılız. 115, 24r.

yaşıl : Yeşil. 93, 1.

yaşıllık : Yeşillik. 76, 6.

yaşın-, yaşun- : Gizlenmek, saklanmak. 124, 39; 139, 17.

yaşunmış : Gizlenmiş, saklanmış. 130, 19r.

yaşır-; yaşıru, yaşırrı : Gizlemek, saklamak. 124, 27; 12, 5. 19; 36, 12-14; 139, 18.

vay sen yazuklı kişi kim sen yazukungnı bu dünyada bir kişiden yaşırrı-sen, yakşı bilir-sen kim ol cehanda yaşınmaz-sen : Yazık sana, bu dünyada günahını bir kişiden saklayan kişi, bilmelisin ki, öbür dünyada saklanamayacaksın. 1239.

yaşırı : Gizli. 62, 21.

yaşlı : Gözyaşları ile dolu, yaşlı. 147, 14.

yaşlı köz : Yaşlı göz. 147, 14.

yat : Yad, yabancı. 99, 27; 130, 6.

yat kişi : Yabancı kişi. 161, 18r.

yat bol- : Yabancı olmak, yabancılaşmak. 130, 6r.

yat-, (-ur, -ır) : Yatmak. 123, 4; 31, 20-22.

uçamda yatır-men : Sırtüstü yatıyorum. 113, 15.
biz koygaşıp yattık : Biz koyun koyuna (yanyana) yattık. 113, 18.

aar ayagışıp yattılar : Hepsi başlı ayaklı (ayakları birbirine dönük olarak) yattılar. 113, 19.

yav, yav- : Bk. **yag, yag-**.

yavdır- : Yağdırmak. 144, 6.
andan bizge sen yavdırdıng kök ötmekin : Oradan bize gök ekmeğini yağdırdın. 140, 2.

yavlı : Yağlı. 138, 11.

yavlov : Bk. **yaglav.**

yavrut- : Yıpratmak, kuvvetten düşmek, dermansız kalmak.
menim atım yavruttı : Benim atım yoruldu. 163, 31 1.

yavuh : Yakın. 63, 4; 65, 3.

yay-, yáy-, (-ar) : Yaymak. 23, 10-12.
yayar-men : Yayarım. 160, 12r.

yay, yáy : Yaz. 120, 1; 73, 23.

yayıl- : Yayılmak. 120, 15.

yayın : Yazın. 130, 38r.

yayla-, (-r) : Yaylamak, yaz mevsimini yaylada geçirmek. 120, 1.

yaz : İlkbahar (belki de bu kelime aynı şekilde ay adlarında ortaya çıkmaktadır) meselâ 130, 38r.
il(k) yaz ay : İlkbaharın ilk ayı. 71, 12.
songu yaz ay : İlkbaharın son ayı. 72, 14.

yaz- : Hedefe isabet ettirememek.

urdım da yazdım : Vurdum (attım) da hedefe isabet ettiremedim. 1121.

yaz-, (-ar) : Karışık (dolaşık) birşeyi (dolaşık) birşeyi çözüp ayırmak. 111, 6.

yaz-, (-ar) : Yazmak. 50, 22.

yaz, yáz : Çayır, çimen. 120, 4ff; 79, 10.

yazıksızlık : Günahsızlık. 140, 15.

yazıl-, (-ar) : Açılmak, çözülmek. 33, 34, 37, 38; 125, 1, 2, 7, 9, 10, 12, 13, 17, 19, 21, 22, 24, 28, 31, 32; 144, 13; 145, 9, 11 f., 13, 15, 18; 147, 4; 150, 3.

yazılup-tur : Çözülüyor. 111, 6.

yazuk, yazık, yazuh; yázuk, yazıh : Günah, suç. 13, 20; 43, 1.

yazuk aytmak : Günah çıkarma. 70, 21.

keçer çaklı yazık : Affedilir günah. 131, 12; 70, 20; 115, 30r; 121, 1, 7, 9, 10, 17; 124, 19, 25, 27, 28, 30f.

yazukla- : Günah işlemekyazuklamış : Günah işlemiş. 13, 21.

yazuklamış : Günah işlemiş. 13, 21.

yazuklu, yazuklı, yázuklı : Günahkâr. 99, 24, 26.

astrı ulu yazuklu-tur-men : Ben çok büyük bir günahkârım. 121, 5.

yazuklınıng sıgınçı : Günahkârın sığınağı. 137, 9.

yazuklı kişi : Günahlı kişi. 124, 4, 37; 125, 6.

barça yazuklılar : Bütün günahlılar. 124, 2.

yazuklı can : Günahlı can. 124, 5, 23, 26.

yazuksuz, yazuhsuz, yazıksız : Günahsız, suçsuz. 123, 27; 124.

ye : Bk ya.

ye-, (-r) : Yemek. 115, 2.

yegenim : Yediğim şey. 121, 4.

ye-şanbe (Fr.) : Pazar (günü). 72, 7.

yege (M.) : Geniş. 115, 28 1.

yegen : Ḳaba hasır döşek. 104, 8.

yegit, igit : Genç. 76, 25.

yegit kişi : Genç kişi. 126, 16.

yeyitlik : Gençlik. 76, 5.

yek : Şeytan, iblis, kötülük. 117, 4; 126, 8, 31.

tüşman yek : Düşman şeytan. 146, 2.

yek tuşman : Kötü düşman. 137, 10.

yek-, (-er) : (arabaya) at koşmak. 160, 4 1.

yel : Yel. 73, 18.

tengiz yeli : Deniz yeli, güney rüzgarı. 131, 3 1.

yelemçi : Koşu atı. 160, 27r.

yelim : Tutkal. 88, 10.

yelin : Hayvan memesi. 163, 5 1.

yelkülde- : Bir yandan öbür yana sallanmak, titremek.

yelküdey-dir : Sallanıyor, titriyor. 163, 9 1.

yelpi-, (-r) : Yelpaze ile hava vermek, yelpazelemek. 163, 3r.

yemese : Yahut ... da.

neçe kelip tengirne yalbarsa yemese sadagasından bizge berse : Böyle sık sık gelse, Tanrı'ya dua etse veyahut da sadakasından bize verse. 121, 18.

yemiş : Yemiş, meyve. 132, 2; 143, 22; 147, 8; 26, 2; 78, 15; 105, 25.

kuru çıbuh yemiş berdi : Kuru değnek meyve verdi. 151, 13.

algışlı yemiş sening köksünde Jesus Christus : Kutsal yemiş senin göğsünde, İsa. 126, 35. Bk. **cemiş.**

yen- : Bk. **yeng-.**

yendir- : Yendirmek, yenilmek.

murvatınga sen yendirip yazıhımıznı kötirding : Lütuflarınla günahlarımızı yenip götürdün. 144, 13.

yene : Yine, ikinci defa.

yene **haybat-bile kelmek-turur** : Yine heybetle gelecektir. 148, 11.

yeng : Yen, elbise kolu. 101, 6.

yeng-, yen-, (-er) : Yenmek. 56, 19-21.

tuşmanımıznı yengdi : Düşmanımızı yendi. 138, 8.

tuşmannı yendeçi bolup : Düşmana galip gelip. 144, 16.

körking yenip-tir libannı : Güzelliğin Lübnan'ın sınırlarını aştı. 139, 13.

yengil, yengül : Yenli, hafif. 61, 28.

yengil köngül-bile : Alçak gönüllülükle. 61, 27.

yengil kıllıhlı kişi : Hoppa kişi. 161, 31r.

yengilmek : Yenilme. 56, 23.

yengmek : Yenme, zafer. 56, 22.

yer : 1. Yer (dünya). 122, 9; 123, 29; 126, 29.

kök yer : Yer gök. 137, 16; 143, 8; 144, 12; 148, 1.

kök yer hanı : Göğün ve yerin hanı. 143, 21.

2. Taban, yer, temel. 71, 4.

kanlı teri (tü)şti yerge : Kanlı teri yere düştü. 126, 13.

barçası(n) yerge urdı : Hepsini yere vurdu. 126, 15.

yer oyuldı : Yer oyuldu. 115, 9 1.

yer titremeki : Yer sarsıntısı. 54, 17.

ave yer sen yemiş bergen : Havva, sen ürün veren topraksın. 143, 5.

saban yeri : Tarla. 130, 28r.

tın yer : Nadasa bırakılmış toprak. 162, 35r.

3. Oturulan yer, mahalle, ülke. 78, 22.

yeri arılarnıng : Günahsızların yeri. 142, 13.

algış yeri : Bereketli yer. 143, 22.

eminç yeri : Sükunetli yer. 144, 1.

Cuhut yeri : Yahudilerin yeri (memleketi). 122, 36.

yer-, (-er) : Yermek, hoşuna gitmemek. 162, 33 1.

yertinçi : Dünya, yeryüzü. 142, 12.

yet-, (-er) : 1. Yetmek, bir yere, bir amaca ulaşmak, erişmek.

Jesusınga magat yeter : Muhakkak İsa'ya ulaştı. 141, 15.

yetmege ... toyga : Ziyafete yetişmek için. 150, 4.

saa yetmeyin : Sana ulaşamadan. 138, 7.

törening tügeli yetti : Törenin uygulaması başarılı oldu (amacına ulaştı). 140, 14.

2. Eklemek, bağlamak. 6, 21-23; 30, 4-6.

3. Yetişmek, kâfi gelmek.

yeter : Yeter. 64, 18.
küçüm yeter : Gücüm yeter.
dunya yetmez barça anga kim layh bolgay utrusına : Bütün dünya onun değerine eşit gelmeye yetmez. 147, 10.
yetmek-bile : Yetişir, yeterli. 64, 19.

yete : Hristiyanların komunion âyini. 125, 34.
tengirning yetesin al- : İlk defa komunion merasimine girmek. 125, 26, 28, 32.

yeti, yetti : Yedi, hafta. 137, 22; 71, 30.

yetkir- : Ulaştırmak, sevketmek. 147, 16; 139, 6; 141, 3.
tavya yetkirdi : Dağa ulaştırdı. 141, 1.

yez : Pirinç (madeni). 130, 34r; 84, 14.
yez taktası : Pirinç levhası. 91, 20; 163, 31r; 164, 22 1.

yezne, yizne (?) : Enişte. 97, 17; 115, 7r.

yı-, (-ar) : Yığmak, bir yere toplamak. 126, 4; 16, 23-24.
yııp-dır : Şişiyor, yığılıyor. 115, 38 1.

yıgıl- : Bk. **yıkıl-**.

yıh-, -ar : Yıkmak. 16, 25-26.

yıh-öv : Tapınak, kilise, 121, 11, 16; 141, 10.

yıhrar : Bk. **yıkrar.**

yıın : Yığın.
yıınga : Beraber, birleşmiş. 160, 4r.

yıkıl-, yıhıl-, yıgıl-, (-ur) : Yıkılmak, devrilmek. 11, 8-10.
ovdarı yıhıldım : Sırtüstü yıkıldım. 113, 14.

yıınga : Beraber, birleşmiş. 160 4r.

yıkrar, yıhrar, ıkrar (A.) : İkrar, itiraf. 14, 2.
yıkrar, yıhrar ber- : İkrar etmek, itiraf etmek. 13, 27; 14, 1, 2.

yıl- : Yığılmak. 16, 26.

yıl, ıl : Yıl. 121, 12; 125, 24; 71, 12; 130, 8; 144, 4.
Yıllar sanı : Bin yıl. 73, 2.

yılan, ılan : Yılan. 125, 33

yılbıra-, (-r) : Bağlavmak, eklemek. 160, 12.

yılkı : At (sürüsü). 113, 4.

yıltıra-, (-r) : Şimşek çakmak. 33, 3-4.

yıltırın : Şişe. 104, 13.

yılu, yılı : Sıcak, ılık. 115, 26 1; 131, 8 1.

yımşak, yumşak : Yumuşak, zayıf. 77, 17.

yıngırçak : Kürtün. 103, 21.

yırga- : Eğlenmek.

yırgak : Kanca, çengel. 105, 13.

yırıl-, (-ır) : Büzülmek, çekmek. 160, 20r.

yışkıç : Nane. 106, 23.

yırt-, -ur : Yırtmak.

yırtıl- : Küstah, yüzsüz olmak.
yırtıldın uyat : Küstahlaştın. 116, 1.

yış : Sürülmemiş, ekilmemiş arazi. 122, 2.

yışkıç : Nane. 106, 23.

yıt- : Beraber itmek. 164, 16r.

yıtı, ıtı : Keskin. 130, 31 1; 113, 24.
yıtı bıçak : Keskin bıçak. 111, 24.

yibek : Bk. **ipek.**

yibit-, (-ır) : Yumuşatmak.
yibitir-men : Yumuşatırım. 160, 17 1.

yıgıl- : Bk. **yıkıl.**

yilik : Kemik iliği. 34, 30.

yipkir-, yipkirri : Midesini bulandırmak. 162, 22 1.

yizne : Bk. **yezne.**

yir-, yiri : İp eğirmek, iplik bükmek. 25, 7-9.

yirençi : Korkak (iğrenç), korkunç. 114, 30 1.

yirting : (sözlüğe alınmamıştır). 116, 2.

yisi : Bk. **isi.**

yiṭir- : Yitirmek.
yitirdim : Kaybettim. 163, 11 1.

yiv : Kalın, kaba. 163, 21 1.

yobap : Zahmetli, külfetli. 117, 11r; 131, 21 1.

yoga : İnce. 115, 27 1.

yogan, yogun : Kalın. 77, 8.
yogun ip : Kalın ip. 88, 13.

yogo- (?) : İtaat etmek.
törege yogoy-dır : Törelere riayet eder. 131, 18 1.

yogoy-, (-ar) : Ufalmak, küçülmek < yoga.
yogoyar-dır-men : Ufalıyorum, küçülüyorum. 162, 30r.

yoh : Bk. **yok.**

yoha- : Yok edilmek, tahrip edilmek.
heç bütün yohadı teni : Vücudu (kırbaçtan dolayı) tamamen tahrip edilmişti. 126, 22.

yoharı : Yukarı.
yoharı bahıp : Yukarı bakıp. 122, 16.

yohla- : Birşeyin kayıp olduğunu farketmek; yokluğunu duymak, kaybetmek.
erkeç yohladım : Bir keçinin yok olduğunu farkettim. 164, 28r.

yohsıl : Bk. **yoksul.**

yok, yoh, yóh : Yok. 117, 5.
tolmaç yoh : Tercüman yok. 121, 23.
kertilik bizde yok-tur : Hakikat bizde yoktur. 124, 30.
yok : Hayır. 62, 11.
neme yoh neçik : Hiç bir şey yok ki...
neme yoh yerde neçik tengeri söver kökte dagı barça arılar neçik sabırluk-tur : Dünya üzerinde, Tanrı-nın ve tüm azizlerin sevdiği şehitler gibi kimse yoktur. 123, 29.
yok ese : Yok ise. 62, 13.
yoh-alay-ese : Diğerleri gibi. 162, 2r.

yoksul, yohsıl : Yoksul, fakir, çaresiz. 98, 20; 143, 11.

yol : Yol, cadde, sokak, seyahat. 117, 1; 123, 25; 124, 10, 13, 14, 16, 27; 139, 5, 10; 141, 1; 56, 13; 78, 10; 79, 13.
yolga yür- : Yola çıkmak. 14, 23-15, 1.
yolga bar- : Yola koyulmak. 124, 7.
yoldan bar- : Bir yol üzerinden gitmek. 124, 8; 125, 36.

yol-bile bar- : Belirli bir yoldan gitmek. 123, 26.
yürgen yolların͡g : Gittiğin yollar. 139, 6.
yolumnı könder-gil-sen :Beni doğru yola yönelt. 131, 21r.
bu yolunga kim-kim kirer : Daima yolundan yürüyen kişi. 141, 15.
yoldagılar : Yoldakiler, 164, 13r.
azam yolunca : İnsanlık halince. 159, 4.
bir yolı : Aynı surette, şekilde. 163, 17r.
yolsuz : Yolsuz.
kişi yolsuz bara-bilmez : Kimse oraya yolsuz gidemez. 1224.

yolçu : Yolcu. 161, 27r.

yoluk-, yoluh-; yolugur : Karşılaşmak. 38, 16-18.
utru bir kişi yoluhtu : (Onlara) irisi karşı geldi. 124, 8.

yomdar-; yomdarı : Toplamak, bir araya gelmek. 16, 23-24.

yomuk- : Toplanmak. 16, 26.

yon-, (-ar) : Yontmak (ağaç üzerine resim hâketmek). 161, 33r.

yor- : Gitmek (Yalnızca yardımcı fiil olarak kullanılır).
keli-yorlar: geliyorlar. 160, 18 1.

yorala-, (-r) : (rüya) yorumlamak. 160, 30r.
yota (?) : Atın ağzına vurulan gem, ağızlık. 160, 21r.
yova : Yabanî soğan 107, 5.

yovaç : Öbür dünya. 65, 16.

yovaşlık : tevazu, baş eğme. 29, 4.

yovık, yuvuk, yuk, yuvukkun : Günah çıkartma. 70, 20; 121, 15.

yazuk üçün yovık, kötürmeklik : Günahlardan dolayı günah çıkartma, kutsal ceza. 70, 20.

kim kim egi köngül-bile eşitmese anga heç neme yuvuk boşak : Kim iyi niyetle (İncil'i) dinlemezse, o kesinlikle günah çıkartamaz ve papazın affından pay alamaz. 121, 15.

anga papdan yuvukkun boşak : Papaz tarafından günah çıkartmak, papaz tarafından affedilmek. 121, 19.

yazuhın aytmasa dagı yuk tu(t)masa kimese bolmagay arı: : Günahlarını vaftiz ettirmese ve tövbe etmese, kesinlikle arı olamaz. 124, 34.

kerek... ne kim ata aytır yuvukkun tutmaga : Günah çıkartmak için vaftiz babası ne derse onu tutmak gerek. 125, 11.

yovurgan : Yorgan. 85, 26; 104, 3.

yovut- : Yutmak. 116, 5.

sen boyunga yovutmagıl : Onu bütün içme. 116, 5.

yöp yöp : Yavaş yavaş, gitgide.

yöp yöp ulu bolur : Yavaş yavaş büyüyor. 111, 26.

(yö)p yöp küçlü bolur : Yavaş yavaş güçlü oluyor. 113, 32.

yöpsen-, yöp-sin- : 1. Tasvip etmek, kabul etmek, razı olmak.

tösliking yöpsinip : Varlığını kabul edip. 140, 11.

(sen) yöpsengençe : Kabul ediyorsan, anlaştıysan. 131, 26r.

2. Yapılmasını buyurmak.
yarılgamakga yöpsinmiş : Acısını istiyordu. (buyuruyordu). 137, 20.

yötkür- : Öksürmek.
yötkürdim : Öksürdüm. 114, 10 1.

yu-, yuv-; yuvar : Yıkamak. 32, 2-4.
yazıklarımıznı yudı : Günahlarımızı temizledi. 147, 4.

yuban- : İhmal edilmek.
yubangan söz : Vesile, bahane. 162, 18 1.

yugurt : Yoğurt. 110, 13.

yuh- : Bk. **yuk-.**

yuk-, yuh-, : Birşeye yapışıp kalmak, oturup kalmak, oyalanmak, kalmak. 119, 24.
ol sırt üstünde ol yuktı : O sırt (tepe) üstünde oturup kaldı. 126, 13.

yuktur- : Yapıştırmak.
kir yukturmay : Kendini kirletmeden, kendine kir bırakmadan. 151, 14.

yul-, (-ar) : Yolmak, çözmek. kurtarmak. 45, 6-8.
yazuhımıznı yuldı : Günahlarımıznı aldı, günahlarımızdan kurtardı. 145, 13.
yulmak : Kurtarma. 45, 9.

yular (?) : Yular, kemer, kayış. 162, 1 1.

yulduz : Yıldız. 122, 33, 37, 40; 123, 3, 5; 139, 10; 145, 10; 70, 29.

yulduzçı : Yıldız yorumlayan, astrolog. 130, 13r.

yulk-, (-ar) : Yolmak, koparmak. 161, 13r.
yular-men- : Yoluyorum. 161, 13r.

yulmala-, (-r) : Ütmek, yakmak. 161, 14r.
yulmalar-men : ütüyorum. 161, 14r.

yulovçı : Kurtarıcı. 163, 8r.

yulugna : Fidye, kurtuluş parası. 144, 11.

yulun- : Kurtarılmak.
yulunganlar : Kurtulanlar. 147, 16.

yuluv : Fidye. 147, 4.

yum-, (-ar) : (Göz) yummak, göz kırpmak.
yumar-men : Yumarım.
yumdum : Yumdum. 111, 22, 23.

yumçak : Bk. **yımşak.**

yumurtka : Yumurta. 119, 8.

yun : Saç. 43, 3.

yung : Yün, tüy. 91, 23; 91, 30.
ügü yungı : Baykuş tüyü. 91, 19.

yungalak : Yuvarlak. 160, 36 1.

yur-; yurı : Yoğurmak.
yurı-men : Yoğururum. 114, 24 1.
yurdım : Yoğurdum. 114, 25 1.

yurt : Oturulan ev; ev, yurt. 33, 14.

yuruh : Yumruk. 161, 2 1.

yuv- : Bk. **yu-**.

yuvançang : Yavaş, gevşek, uyuşuk. 114, 2 1.

yuvduh : Çiğ, işlenmemiş, kaba. 162, 21 1.

yuvuk, yuvukkun : Bk. **yovık.**

yuvun-, (-ur) : Yıkanmak. 150, 3; 9, 16-18.

yuvut : Bk. **yüvüt**.

yuvuz : Alçak, basık. 115, 35 1.

yuzak : Kilit. 11, 22; 100, 27.

yuzakla-, (-r) : Kilitlemek. 11, 19-21 .

yügen : At gemi. 102, 27.

yügençi : Gemci, gem yapıcısı. 87, 16.

yügün-, (-ur) : Eğilmek, diz çöküp eğilmek. 121, 1, 27; 122, 19; 123, 7.
saa ıglap kim yügünür : Kim ağlayarak önünde diz çökerse. 141, 11.

yügünç : Saygı. 145, 4.
teysin sanga yügünçümüz : Saygımız sana ulaşsın. 147, 13.

yügür-, (-ür) : Yürümek, koşmak. 11, 11-13.
yürüp-yügür- : Yürüyerek, koşarak gitmek. 150, 4; 141, 17.

yük : 1. Yük.
2. Kefillik. 28. 10; 88, 15.
yük tüşürmek : Yük indirmek. 18, 3-4.

yükke kire-mi-sen : (Onun için) kefilliğe girer misin? 160, 19 1.

yükle- : Yüklemek. 28, 7-9.

yülü- : Yülümek, traş etmek. 45, 21-23.
yülümiş : Traş edilmiş. 74, 20.

yülüçi : Berber.
sakal yülüçi : Berber. 86, 27.

yülügüç, yülüngüç : Traş bıçağı. 45, 24; 86, 28.

yüngül : Hafif, yeğni. 69, 16-17; 77, 11. Bk. **Yengil, yengül.**

yür-, yürü-; yürür : Yürümek, göç etmek, yola koyulmak. 13, 17; 14, 24; 15, 1; 36, 4-5; 51, 15-16; 13, 16; 36, 2; 51, 4; 14, 23.
yürgen yollarıng : Gittiğin yollar. 139, 6.
sen uçmışlay yürüp barçalarnı ozdıng : Sen hepsinden önce uçar gibi gidiyordun. 142, 6.
yürüp yügür- : Yürüyerek, koşarak, acele ederek. 150, 4.
toyga yürüp yügüreli : Ebedî ziyafete acele edelim. 151, 16.
yolga yür- : Yola koyulmak. 14, 23; 15, 1.
çövre yür- : Çevresinde yürümek. 116-17; 13, 18.
artınça yürü- : Ardında yürümek. 51, 14-16.
tengizde yür(ü)- : Denizde yelkenle gitmek. 36, 2-4.
tengizde yürügen : Denizci. 36, 5.
bara-yürler : Gidiyorlar. 128, 23; 119, 11, 12, 26.

yürek : Yürek. 119 u.

yüvüt : Teselli.
  yüvüt berdim : Teselli ettim. 115, 34r.

yüvütle-, (-r) : Teselli etmek. 115, 33r.

yüz : Yüz. 137, 8; 144, 1, 19; 151, 7; 139, 18; 140, 18.

yüz-, (-er) : Yüzmek. 36, 25-27.
  yüzgen kişi : Yüzücü. 36, 28.

yüzük : Yüzük. 130, 11r.

yüzüm : Üzüm. 106, 9.
  kuru yüzüm : Kuru üzüm. 106, 10.

— Z —

zafran (A.) : Safran. 82, 10.

zamana (A.) : Zaman. 143, 3f; 144, 12.

zancar (A.) : Bakır yeşili. 83, 23.

zernek (A.) : Sarızırnık. 81, 21.

zeytin (A.) : Zeytin. 141, 18.

zincil (F.) : Zincir. 105, 6.

ziyan, izan (F.) : Ziyan.
  ziyan et- : Ziyan etmek. 37, 14-16.

zmrut (Tic.) : Zümrüt. 93, 14.

92. 06. Y. 0001 - 1349